La Dicipulo dil Diablo

George Bernard Shaw

Ica tradukuro de *The Devil's Disciple* da George Bernard Shaw, 1897,

THE OXFORD RATIONALIST
56 Albany Street
Oxford, NY 13830 USA
(607) 843-2636
brian.eric.drake@gmail.com

La Dicipulo dil Diablo

Melodramo en tri akti

Skriptita dum 1896 e 1897
Unesme pleita Albany 1897

George Bernard Shaw

Tradukita da Brian E. Drake

KONTENAJO

PREFACO

PRI DIABLAL ETIKO

De *Prefaco por Tri Teatraji por Puritani*

Esas fola opiniono komuna, ke autoro devas lasar sua verki ipsa parolar, e ke ta qua adjuntas ed avanpozas expliki a li esas probable tam mala artisto kam la piktisto mencionita da Cervantes, qua skribis sub sua pikturo Ico esas Hanulo, por ke esez nul eroro pri ol. Simpla repliko a ca senpensa komparo esas, ke la piktisto ya sempre tale etiketizas sua pikturo. Quo esas la katalogo dil Akademio Rejal ma serio de deklaraji ke Ico esas la Repozo-Valo, Ico esas La Razo di Samson, Ico esas Kold Oktobro, Ico esas Ilua Rejala Alteso la Princulo di Wals, ed c.? L'expliko ke la plu multa dramatisti ne publisas sua teatraji kun prefaci esas, ke li ne povas skribar li; la habileso di intelektale koncianta filozofo e kritikisto ne esas necesa parto di lia arto. Komprenende, por facar vertuo ek nekapableso, li o repudias prefaci kom shaminda o per modesta mieno demandas, ke ula populara kritikisto

skribez ol, quaze dicar, Se me vere parolus pri me, me semblus esar vanitatoza: se me min kam vere parolus, me traktus me neyuste e trompus la lektanto. Pri la kritikisto tale demandata, lu mustas facar nulo ecepte implikar, ke la trancendanta povo di lua amiko kom dramatisto esas superirita nur da lua belega naturo kom homo. Me dicas, pro quo me igus altru laudar me kande me ipsa povas laudar me? Me ne povas plendar pri nekapableso: prizentez a me la maxim bona kritikisto, me kritikante vinkos lu. Pri filozofio, me docis a mea kritikisti ta mikra quanto quan li nun savas per mea Quintesenco di Ibsenismo; e li nun vizas me per lia pafili—ta pafili quin me charjis por li—e deklaras, ke me skribas quale se la homaro havas intelekto sen volo, o kordio, tale nomata. Negratitudozi: qua direktis via atenco a la difero inter Volo ed Interlukto? Ne Schopenhauer, me supozas, ma Shaw.

Anke li dicas a me, ke ula Ulu, qua skriptas nula prefaci, ne esas sharlatano. Nu, me esas. Me unesme kaptis l'orelo dil publiko Britaniana sur charo en Hyde-parko, akompanata da lauta muzik-korpo, e tote ne kom nevolanta sakrifiko di mea privateso-instinto a neceseso politikal, ma pro ke, simile ad omna dramatisti ed aktori havanta reala advoko al mestiero, me esas naskinta sharlatano. Me bone savas, ke l'ordinara civitano Britaniana postulas sham-konfeso de omna sharlatano kom homajo al santeso dil desnobla vivo privata a qua lu kondamnesas da sua nekapableso por vivo publika. Tale Shakespear, pos deklarar ke Nek marmoro nek l'orizit monumenti di Princi vivos plu longe kam ilua rimo povoza,* exkuzis

* Del 55ma soneto.

su per l'aprobita modo por esar spektaklo publika; e la civitano Britaniana de pos ta tempo citas l'exkuzo e ne atencas la fanfarono. Kande aktorino skriptas sua biografio, en omna chapitro el repetas quante kruele elua sentimenti sufris pro expozar su al regardo publika; ma el ne oblivias ornar la libro per dek-e-du portreti di su. Me tote ne povas partoprenar ica postulo por falsa modesteso. Me ne shamas pri mea verkaro nek pri la maniero per qua ol facesas. Me juas explikar olua meriti a la plumulto qua ne rikonocas bona verko kontre mala verko. Lo plubonigas li; e lo plubonigas me, remedias mea nervozeso, ociemeso, e fieracheso. Me skriptas prefaci quale Dryden, e traktati quale Wagner, pro ke me *povas*; e me kambius sis teatraji da Shakespear por un de ta prefaci quin il devis skriptir. La delikata rafinajin me fidas a ti qui esas unesme jentiluli e pose literaturisti. Por me, la charo e trumpeto.

Sat bone; ma la trumpeto esas instrumento qua divenas sempre plu natural; ed ulfoye mea klarioni esis tante stridanta, ke mem ti qui esas maxim iritita da oli konfundas la noveso di mea senshameso kun noveso en mea teatraji ed opinioni. Konsiderez, exemple, l'unesma teatrajo en ca tomo, La Dicipulo dil Diablo. Ol kontenas mem ne un pasable nova incidento. Omna olda frequentanto dil Adelphi-teatro rikonocas, ecepte ke lu esas charmata quale me balde explikos, l'incidenti di la lekto dil testamento, l'opresita orfanino qua trovas protektanto, l'aresto, la sakrifiko heroal, la militala tribunalo, la jibeto, l'ajorno ye l'ultima instanto, quale lu rikonocas biftek-pudingo en la menuo dil restorerio. Ma kande la teatrajo esis pleita dum 1897 en New York da sioro Richard Mansfield—

havante suceso qua pruvas, o ke la melodramo esis bone konstruktita segun la reguli, o ke la publiko Amerikana konsistas nur ek geniozi—omna kritikisti, quankam l'unu dicis ico e l'altru dicis ito pri la meriti dil verko, konkordis, ke ol esas nova—*originala*, quale li dicis—til audacoza extravago.

Nu, se to aplikesas al incidenti, intrigo, konstrukto, e qualeso generale profesional e teknikal, lo esas sensencajo; nam fakte, pri olti me esas tre ekmoda dramatisto. Kande simila parolado, sive enemikal sive amikal, provokesis da mea lasta tomo de teatraji, sioro Robert Buchanan, dramatisto qua savas to quon me savas e rimemoras to quon me rimemoras pri la historio dil teatro, remarkis, ke la teatro-stroki per qui me donis al yuna generaciono de spektanti ta bela sento pri baroka ne-expekto, esabis uzata yari ante nun en Tam Kalma kom Kukombro, Paruzita, e mult altra obliviata farsi e komedii di la Byron-Robertson-speco, en qui la neperturbeble senshama komediisto, pose forpozita da la reakto kontre stupida sentimento, esis kustumala karaktero. Tale sempre esas: la novaji di l'una generaciono esas nur la rivivigita modi dil pre-hiera generaciono.

Ma la stroki di La Dicipulo dil Diablo ne esas, quale olti di Armi e la Viro, ti obliviata dil sisadekesma yari, ma la komunachi di nia propra periodo. Do, pro quo li ne esis rikonocata? Partale, sendubite, pro mea trumpeto e charo-deklarado. La kritikisti esis viktimi di la longa hipnotigo per qua G.B.S. la jurnalisto fabrikis baroka reputo por Bernard Shaw l'autoro. En Anglia quale altraloke, la spontana rikonoco pri advere originala verko komencesas nur da kelka homi, e propagas su tante lente, ke esas nun klishuro dicar, ke

geniozo, demandanta pano, esas donita stono pos la morto di olua posedanto. La remediilo por to esas asidua reklamo. Do me reklamas me tante bone, ke me trovas me, ankore mezeva, esar preske tam legendatra homo kam la Fluganta Holandano. Kritikisti, quale altri, vidas to quon li serchas, ne to quo esas advere avan li. En mea teatraji li serchas mea qualesi legendatra, e trovas originaleso e brilo en mea maxim paruzita stroki teatral. Se me ripublisus la Naufrajo Teral da Buckstone kom mea maxim recenta komedio, on deklarus ol esar maestro-verko di perversa paradoxo e cintilifanta satiro. Komprenende, ne l'advere kapabla kritikisti—exemple, tu, mea amiko, qua nun lektas ica frazo. L'iluziono qua igas *tu* supozar me esar tante original esas multe plu subtila kam olta. La Dicipulo dil Diablo havas reala noveso en ol. Ma ta noveso ne esas mea propra inventuro, ma nur la noveso dil penso progresema di mea ero. Do ol certe perdos sua brilo pos la tempo-paso, e montros la Dicipulo dil Diablo kom la paruzita melodrama popular quan ol esas segun defino.

Permisez me explikar (nam, quale sioro A. B. Walkley remarkis en sua diserturi Mento-Vidpunti, me esas nulo se ne explikiva). Dick Dudgeon, la dicipulo dil diablo, esas puritano por puritani. Il esas edukata en domo ube la religio puritana esas mortinta e divenabis, per korupto, exkuzo por la dominacanto pasiono di la matro, odio, kun olua krueleso ed envidio. Ta korupto esis ja dramatigita da Charles Dickens en lua pikturo di la familio Clennam en Mikra Dorrit: sioro Dudgeon esas kopiuro di siorino Clennam havante ula varii cirkonstancal, e forsan ula parto de siorino Gargery dil sama autoro en Granda Expektaji. En tala hemo, la

yuna puritano trovas su hungreganta por religio, qua esas la maxim klamanta bezono di lua naturo. Per la nedomtebla egoismo di lua matro, ma havante Kompato vice Odio kom dominacanta pasiono, lu kompatas la diablo; divenas lua partisano; e defensas lu, quale fidema paktisto presbiterista, kontre la mondo. Do lu divenas, quale omna vera religiozi, damnito e proskriptito. Komprenante lo, la teatrajo divenas klare simpla.

La stando Diablal esas nova al nuna teatrajo-spektanti di London, ma ne a ti qui amas literaturo serioza. De Prometeos til la Siegfried di Wagner, ul enemiko dil dei, neterorigita defensanto di ti opresita da li, sempre stacis inter la heroi dil maxim nobla poezio. Nia maxim nova idolo, la Superhomo qua celebras la morto di deeso, esas forsan plu yuna kam la kolini; ma lu esas tam anciena kam la pastori. Duacent e kinadek yari ante nun, nia maxim grand Angla dramatisto di vivo, John Bunyan, finis un de sua rakonti per la komenturo, ke existas voyo ad inferno mem del pordo di cielo, e tale duktis ni al egale vera propoziciono, ke existas voyo a cielo mem del pordo di inferno. Cent yari ante nun, William Blake esis, quale Dick Dudgeon, konfesita Diablo-partisano: il nomis sua anjeli diabli e sua diabli anjeli. Ilua diablo esas Redemtanto. Ti qui laudas mea originaleso pro ke me konceptis la stranja religio di Dick Dudgeon lektez la Mariajo di Cielo ed Inferno da Blake, e me esos fortunoza, se li ne mokos me kom plajianto. Ma li ne bezonas irar tam fore kam Blake e Bunyan. Ka li ne audis la recenta disputi pri Nietzsche ed ilua Lo Bona e Lo Mala Reversigita? Sioro Robert Buchanan advere kompozis longa poemo en qua la Diablo esas la

kompatanta heroo, e ta poemo esis en mea manui ante ke un vorto di La Dicipulo dil Diablo esis skribita. Nula teatrajo esis plu certe skribota kam La Dicipulo dil Diabo ye la fino dil XIXma yarcento. L'ero esis videbla gravida per ol.

Me chagrenas pluse dicar, ke mea ancien amiki e kunlaboranti, la kritikisti di London, admaxime montris nula savo pri o puritanismo o diablismo kande la teatrajo esis pleita dum kelka semani en suburbal teatro (Kennington) en oktobro 1899 da sioro Murray Carson. Li aceptis sioro Dudgeon segun elua propra evaluo kom religiozino pro ke el esis odiinde desagreabla. E li aceptis Dick kom fripono segun elua autoritato, pro ke il esas nek abomininda nek desagreabla. Ma li balde trovis su en dilemo. Pro quo fripono salvus la vivo di altru, e ta altru nul amiko, per riskar sua propra vivo? Evidente, dicis la kritikisti, pro ke il redemtesas per amoro. Omna mala heroi esas, sur la ceneyo: lo esas la metafiziko romantika. Desfortunoze por ta expliko (quan me konfesas ne komprenar), revelesas dum la triesma akto, ke Dick esas puritano anke segun lo sequanta: homo pasionoza nur por gracio, qua ne lasas su esar guidata o turnata da spozino o matro, Eklezio o Stato, fiereso pri vivo o dezirego korpal. En la bela hemo dil pastoro kurajoza, afecionoza, praktikema qua spozigabis bela spozino plu yuna kam il per duadek yari e qua instintale divenas soldato por salvar ta vivo qua salvabis sua propra, Dick rikonocas e komprenas la charmo e la paco e la santeso, ma savas, ke tala komforto korpal ne esas apta por il. Kande la muliero edukita en tala atmosfero amoreskas pri il e decidas (quale decidis la kritikisti, qui ulmaniere sempre konkordas kun mea heroini

sentimentala) ke il riskas su pro el, il dicas l'evidenta vereso, ke il facabus lo por irga nekonocato—ke ilua propra naturo, e tote nule interesto nek dezirego, interdiktas il kriar, ke la kordo dil mortigisto esez prenita de ilua kolo nur por esar pozita cirkum olta di altru.

Ma se yes, dicis la kritikisti, ube esas la motivo? *Pro quo* Dick salvas Anderson? En teatro, evidente, homi agas pro motivi. Extere li ne tale agas: pro to la heroi pupatra, qui nur pleas kande on shovas motivo aden li, semblas tante opresive automatala e tedanta. Salvar vivo per riskar la vivo dil salvanto ne esas ordinara; ma populi moderna esas tante vasta, ke mem la maxim neordinar eventi esas remarkita omnasemane o plu ofte. Omnu de mea kritikisti lektas centfoye en sua jurnalo quale ula policisto o pompiero od infant-gardistino recevas medalio, o la laudi di judiciisto, o forsan funero publika, pro riskir sua vivo por salvar altru. Ka la kritikisti ultempe lektas adjuntajo, ke la salvito esis la spozulo dil muliero amata dal salvinto, od esis la muliero ipsa, od esis mem konocata dal salvinto? Nultempe. Kande ni deziras lektar pri l'agi facita pro amoro, adube ni turnas ni? Al ocido-kolumno; ed ibe ni esas neofte deceptita.

Ka me bezonas repetar, ke la rutino profesional di teatro-kritikisto tante deskurajigas irga ligilo inter reala vivo e la ceneyo, ke lu balde perdas la naturala kustumo referar a l'una por explikar l'altra? La kritikisto qua deskovris la motivo romantika por la sakrifiko di Dick ne esas revanto literatural, ma habila advokato. Lu remarkis, ke Dick Dudgeon evidente ya adoras la damo Anderson; ke pro el il ofris sua vivo por salvar la spozulo amorata; e ke lua explicita nego pri

ilua pasiono esis la splendida mentio di jentilulo di qua la respekto por muliero mariajita, e devo al absenta spozulo, klozis ilua pulsanta labii pro pasiono. De l'instanto kande ta mortale versimila expliko esis forsendita, mea teatrajo divenis la teatrajo di mea kritikisto, ne la mea. De pos to, Dick Dudgeon omnanokte konfirmis la kritikisto per reptar addop Judith, e mute montris sua pasiono per sekrete presar chagrenanta kiso adsur loklo di elua hararo dum ke il murmuris la vakua nego. Pri me, me tatempe vagis la stradi di Konstantinopel, nulsavis pri ta agi. Kande me retrovenis, omno esis finita. Mea relati personal kun la kritikisto e l'aktoro interdiktis me maledikar li. Me mem ne havis oportunajo por publike pardonar li. Li bone intencis; ma skriptonte altra teatrajo, me asistos por explikar![*]

---

* Dum ke me sendas ta pagini al imprimero (septembro 1900), la kritikisti di Yorkshire baraktas, quale kontre ula profana facino, kun la vidajo di Dick Dudgeon enkorpigita da Forbes Robertson sur lia ceneyo. 'Kompleta fripono' esas la deskripto di Dick ofrita da un de li. Lo valoras remarko kom exemplo dil grado a qua la sento etikal restas dormanta en ti qui kontentas su per la kustumala formuli por konduto respektinda.

LA DICIPULO DIL DIABLO

AKTO I

Ye la maxim mizeroza horo inter nigra nokto e vintrala jorno dum la yaro 1777, la damo Dudgeon, di New Hampshire, sidas en la koqueyo e generala salono di sua farmo-domo ye la bordo dil vilajo Websterbridge. El ne esas homino atraktiva. Nula homino aspektas maxim bone pos vigilir totanokte; e la vizajo di sioro Dudgeon, mem maxim bone, esas severe grabita da la kaneleti per qui la sterila formi e ceremonii di puritanismo mortinta povas skribar bitra humoro e feroca fieracho. El esas evoza damo qua forte laborabis e ganis per ta laboro nulo ma dominaco ed odio en sua sordida hemo, e nedubitinda reputo pri pieso e respektindeso inter la vicini, segun qui drinkado e krapulo restas ankore tante plu tentiva kam religio e deco, ke li konceptas boneso esar nur su-refuzo. Ta koncepto esas facile extensita ad altra kozi—su-refuzo generaligita til irgo desagreabla. Do sioro Dudgeon, esante ecesante desagreabla, esas konsiderata esar ecesante bona. Ecepte facar vera krimino, el juas tota libereso di konduto ecepte irga sorto de afabla feblesi, e konseque esas ne-agnoskite la maxim debochema homino en la parokio pro nultempe obliviir la sepesma adjuro dil dekalogo od esir absenta sundie ye la kirko presbiterista.

La yaro 1777 esas kande la pasioni incitita dal rupto inter la kolonii Amerikana ed Anglia, plu multe pro lia propra pezo kam pro lia propra volo, ebuliis til pafado, ta pafado idealigita dal mento Angla kom supreso di revoluciono e manteno di dominaco Britaniana, e dal mento Amerikana kom defenso di libereso, rezisto kontre tiraneso, e su-sakrifiko ye l'altaro dil Yuri dil Homaro. Pri la meriti di ta du idealigi ne esas necesa hike inquestar: sat bone on dicas, sen prejudiko, ke li konvinkabis e l'Amerikani e l'Angli, ke la maxim alta agado esas mortigar tam multi de l'altri kam posible, e ke operaci milital avancas ambalatere, etikale suportita da su-konfidanta pregi dal kleriki ambalatera por la benediko di Deo por lia armi.

En tala cirkonstanci, multa altra homini kam ica desagreabla sioro Dudgeon vigilas totanokte e vartas novaji. Anke simile ad el, li dormeskas ye jornesko e riskas dormante falar aden la koqueyo-fairo. Sioro Dudgeon dormas, shalo sur la kapo e pedi sur la larja parafairo ek fera lati, ta grado dil altaro domal qua esas la herdo, havanta grandega tabuli e kaldrono, e stango charnirizita por rostar supre de la fumizita chapo dil kameno. La kruda koqueyo-tablo esas avan la herdo ye elua kudo, kandelo en stana kandeliero sur ol. Elua sidilo, quale l'altri en la chambro, havas nula kuseno o farbo; ma havante ronda dorso stangizita e benko konvenante skultita por la kurvi dil sidanto, ol esas komparive tronatra. La chambro havas tri pordi, un de li apud la herdo proxim l'angulo duktante al maxim bona lit-chambro; un de li ye la fora extremajo dil opozanta parieto duktante al dopkoqueyo e laveyo; e la pordo dil domo havante klinko, forta seruro, e kruda ligna stango en la dopa muro inter la meza fenestro e l'angulo apud

la pordo al lit-chambro. Inter ta pordo e la fenestro esas rango de stifti qui sugestas al inferant observanto, ke l'omna viri dil domanaro esas absenta, pro ke esas nula chapeli o surtuti sur olti. Ye l'altra latero dil fenestro de klovo pendas horlojo havanta blanka cifro-plako, nigra fera pezaji, e latuna pendulo. Inter la horlojo e l'angulo stacas grand armoro sur kurta tirkestaro, plena de vulgara fayenci.

Opozante la herdo inter la pordo e l'angulo esas an la muro senshame leda nigra kanapeo burizita per kavalo pili. Per inspektar olua pruritiganta surfaco on vidas, ke siora Dudgeon ne esas sola. Yunino evanta dek-e-sis o dek-e-sep yari dormas sur ol. El aspektas quale sovaja e timida ento, havante nigra hararo e sunbrunigita pelo. Elua robo, meskina vesto, esas lacerita, makulizita da veturo e ber-suko, e tote ne neta o pura. Ol fitas el tante libere ke, per ol ed elua bruna gambi e nuda pedi, on komprenas ke el indijas subvesti.

Subite esas frapeto ye la pordo, ne sat lauta por vekigar la dormanti. Pose plu lauta frapeto, qua destranquiligas sioro Dudgeon. Tandem on movigas la klinko, ed el quik staceskas.

SIORO DUDGEON [*minacante*] Nu, pro quo tu ne apertas la pordo? [*El vidas, ke la yunino dormas, e quik facas klamado pro vexeso*]. Nu, ho, quo esas! Advere tro — [*sukusas el*] vekez, vekez: ka tu audas?

LA YUNINO [*rekte sideskante*] Quo es?

SIORO DUDGEON. Vekez; e shamez, tu sensentema e pekoza puerino, ke tu tale dormeskis, e tua patro apene kolda en sua tombo.

LA YUNINO [*ankore mi-dormante*] Me ne intencis lo. Me dormeskis—

SIORO DUDGEON [*interruptas el*] Ho yes, tu havas sat multa exkuzi, me supozas. Dormeskis! [*Feroce kande la frapeto rikomencas*] Pro quo tu ne staceskas ed admisas tua onklulo? pos ke me vigilis totanokte por il! [*El krude pulsas el del kanapeo*]. Do: me apertos la pordo: tu tante utile vigilis. Irez e kelke alimentez la fairo.

La yunino, timigita e mizeroza, iras al herdo ed alimentas ol. Sioro Dudgeon forpozas la stango del pordo ed apertas, admisas aden la sufokanta koqueyo poko dil fresheso e granda quanto dil koldeso dil jorno, ed anke sua juniora filiulo Christy, grasoza, stupida, blonda, havanta ronda vizajo, evanta 22 yari, cirkume. Lu esas kovrita per shalo ek tartan-stofo e griza surtuto. Lu hastas tremante al herdo, por ke sioro Dudgeon mustas klozar la pordo.

CHRISTY [*ye la herdo*] F—f—f! ma es kolda. [*Vidas la yunino e stupide regardas el*] Nu, qua tu es?

LA YUNINO [*pudoroze*] Essie.

SIORO DUDGEON. Ho, tu bone questionas. [*Ad Essie*] Irez a tua chambro, puerino, ed enlitigez tu, pro ke tu ne havas sat multa kompato por vigilar. Tua historio ne esas sat decanta por tua propra oreli audar.

ESSIE. Me—

SIORO DUDGEON [*konkluzive*] Ne respondez, sioro; ma montrez obedio per facar to quon me dicas. [*Essie, preske plorante, transiras la chambro til la pordo apud la kanapeo*]. E ne obliviez tua pregi. [*Essie ekiras*]. El enlitigabus su quale se nulu eventas, se me permisabus.

CHRISTY [*flegmoze*] Nu, on ne expektez ke el konsiderus la morto di onklulo Peter quale familiano.

SIORO DUDGEON. Quon tu dicas, puero? Kad el ne esas lua filiino—la puniso di lua maligneso e shamo? [*El atakas sua sidilo per sideskar*].

CHRISTY [*regardegas*] La filiino di onklulo Peter!

SIORO DUDGEON. Pro quo el esas hike? Ka tu supozas, ke me ne esis charjita per sat multa trubli e sucii por edukir mea propra filiini, ed anke tu e tua senvalora fratulo, sen havar la bastardi di tua onklo—

CHRISTY [*interruptas kun timanta regardeto al pordo per qua Essie ekiris*] Shut! El forsan audas tu.

SIORO DUDGEON [*plu laute*] El audez me. Homi qui timas Deo ne timas juste nomar la laboro dil diablo. [*Christy, senanme indiferenta pri la lukto inter lo bona e lo maligna, regardegas la fairo e varmigas su*]. Nu, quante longe tu regardegos quale spisigita porko? Qua novajon tu havas por me?

CHRISTY [*desmetas chapelo e shalo ed iras al stifti por pendigar li*] La pastoro mustas informar tu. Lu balde venos.

SIORO DUDGEON. Informar pri quo?

CHRISTY [*stacas pedpinte pro kustumo pueral por pendigar la chapelo, quankam lu esas sat altstatura por atingar la stifto, e parolas per kaloza kalmeso, konsiderante l'anunco quan lu facas*] Patro anke es mortinta.

SIORO DUDGEON [*stuporigita*] Tua patro!

CHRISTY [*budeme iras al herdo ed itere varmigas su, plu atencante la fairo kam sua matro*] Nu, me ne es kulpoz. Arivante en Nevinstown, ni trovis lu malada en la lito. Komence lu ne rikonocis ni. La pastoro vigilis kun lu e forsendis me. Lu mortis dum la nokto.

SIORO DUDGEON [*iracoze plorante per sika lakrimi*] Nu, me opinionas, ke es harda por me—tre harda por me. Lua fratulo, qua esis shamo a ni dum sua tota vivo, esas pendigita sur publika jibeto kom revoltanto; e tua patro, vice restar heme ube es sua devo, kun sua

propra familio, iras a lu e mortas, livas omno sur mea shultri. Ed anke pos sendir ca puerino a me por ke me sorgez el! [*El vexeme tiras la shalo adsur l'oreli*]. Esas peko, ol esas; tota peko.

CHRISTY [*per lenta e bovatra gayeso, pos pauzo*] Me supozas, ke esos bel jorno, irgakaze.

SIORO DUDGEON [*kriachas ad il*] Bela jorno! E tua patro jus mortis! Ube es tua emoci, puero?

CHRISTY [*obstineme*] Nu, me ne intencis noco. Me supozas, ke homo povas komentar pri la vetero, mem se la patro es mortinta.

SIORO DUDGEON [*bitre*] Bona konsolaco esas mea filii por me! L'una filiulo esas fola, l'altra esas perdita pekero qua livis sua hemo por habitar kun kontrabandisti e vaganti e friponi, l'eskombraji dil tero!

Ulo frapas.

CHRISTY [*sen movar*] Yen la pastoro.

SIORO DUDGEON [*akute*] Nu, ka tu ne admisos sioro Anderson?

Christy embarasite iras al pordo. Sioro Dudgeon pozas sua vizajo en la manui, nam esas elua devo kom vidvino esar vinkita da chagreno. Christy apertas la pordo ed admisas la pastoro, Anthony Anderson, sagaca, afabla, ed alerta kleriko presbiterista, evanta cirkume 50 yari ed havanta ul autoritato di sua profesiono en la mieno. Ma ol esas tote sekular autoritato, mildigita da maniero konciliema e racionoza qua tote ne sugestas lo spirital. Il esas anke forta e sana viro ed havas kolo dika e reda; ed ilua boko, akuta e gaya, faldas su en kelke karnoza anguli. Sendubite bonega pastoro, ma ankore viro kapabla profitar del mondumo, e forsan kelke apologiale

koncianta, ke il konvenas al mondumo plu bone kam decas por vera presbiteristo.

ANDERSON [*a Christy ye la pordo, regardante sioro Dudgeon dum desmetar sua mantelo*] Ka vu informis el?

CHRISTY. El koaktis me. [*Lu klozas la pordo; ocitas; e flanas al kanapeo, adsur qua lu sideskas e balde dormeskas*].

Anderson kompateme regardas sioro Dudgeon. Il pendigas sua mantelo e chapelo del stifti. Sioro Dudgeon vishas l'okuli e regardas il.

ANDERSON. Fratino: la Sinioro tre pezoze pozas sua manuo adsur vu.

SIORO DUDGEON [*per intense rezistanta rezigno*] Esas Ilua volo, me supozas; e me mustas cedar me a to. Ma me opinionas, ke es harda. Pro quo Timothy iris a Springtown e rimemorigis da omni, ke il es parento di homo pendigota?—e [*malicoze*] qua meritis ol, se irgu meritas ol.

ANDERSON [*dolce*] Li esis fratuli, damo Dudgeon.

SIORO DUDGEON. Timothy nultempe agnoskis lu kom fratulo de pos ke ni spozigis ni: lu tro multe respektis me por insultar me per tala fratulo. Ka vu supozas, ke tante egoista raskalo quale Peter voyajus triadek milii por vidar Timothy esar pendigita? Ne mem triadek futi, ne lu. Tamen, me mustas portar mea kruco tam bone kam posible: minim dicita, maxim balde reparata.

ANDERSON [*tre grave venas al herdo por stacar havante la dorso vers ol*] Vua seniora filiulo asistis la mortigo, sioro Dudgeon.

SIORO DUDGEON [*desagreable surprizita*] Ka Richard?

ANDERSON [*afirmas per kapsigno*] Yes.

SIORO DUDGEON [*venjeme*] Ol esez averto por lu. Lu ipsa forsan finos tale, ta maligna, debochema, sendea—

[*el subite haltas; elua voco falias; ed el questionas per evidenta timo*] Ka Timothy vidis lu?

ANDERSON. Yes.

SIORO DUDGEON [*retenas la respiro*] Nu?

ANDERSON. Il vidis il nur en la turbo: li ne interparolis. [*Sioro Dudgeon grande alejata exhalas la retenita respiro ed itere senjene sidas*]. Vua spozulo esis grande emocigita da la terorinda morto di sua fratulo. [*Sioro Dudgeon mokridetas. Anderson haltigas su por questionar per indigno*] Nu, kad lo ne esis pure natural, sioro Dudgeon? Il tainstante moleskis pri sua prodigema filiulo. Il sumnis il vizitar.

SIORO DUDGEON [*timo rinovigita*] Sumnis Richard!

ANDERSON. Yes; ma Richard refuzis venar. Il sendis mesajo a sua patro; ma me regretas dicar, ke ol esis maligna mesajo—terorinda mesajo.

SIORO DUDGEON. Quo ol esis?

ANDERSON. Ke il stacas kun sua maligna onklulo e kontre sua bona genitori, en ica ed en la venonta mondi.

SIORO DUDGEON [*nepardoneme*] Lu esos punisita pro to. Lu esos punisita pro to—en amba mondi.

ANDERSON. To ne esas por ni dicar, sioro Dudgeon.

SIORO DUDGEON. Ka me dicis, ke ol esas, sioro Anderson? On dicas, ke le maligna esez punisita. Pro quo ni facas nia devo ed egardas la leyo di Deo se esos nula difero inter ni e ti qui persequas lia propra deziri ed odii e mokas ni e la vorto dil Kreinto?

ANDERSON. Nu, la patro teral di Richard esis mizerikordioza ad il; ed ilua judiciisto cielal esas la patro di ni omna.

SIORO DUDGEON [*oblivias su*] La patro teral di Richard esis mola kapo—

ANDERSON [*shokata*] Ho!

SIORO DUDGEON [*kelke shamanta*] Nu, me esas la matro di Richard. Se me es lua enemiko, qua havas la yuro esar lua amiko? [*Esforcas konciliar il*] Ka vu ne sideskos, sioro Anderson? Me devis antee invitir vu; ma me es tante perturbita.

ANDERSON. Me dankas vu. [*Il prenas sidilo de apud la kameno e turnas ol por komfortoze sideskar avan la herdo. Sidante il pluse dicas, per tono di homo qua savas, ke lu inicias temo desfacila*] Ka Christy parolis a vu pri la nova testamento?

SIORO DUDGEON [*omna timi rivenas*] La nova testamento! Ka Timothy—? [*El anhelante haltigas su, nekapabla kompletigar la questiono*].

ANDERSON. Yes. Dum ilua ultima hori, il altre pensis.

SIORO DUDGEON [*blankigita da intensa furio*] Ka vu permisis lu raptar de me?

ANDERSON. Me havis nula povo preventar lu donar lua proprietaji a lua propra filiulo.

SIORO DUDGEON. Lu havis nulo kom sua propra. Lua pekunio esis la pekunio quan me adportis kom la doto. Esis por me traktar mea propra pekunio e mea propra filiulo. Lu ne audacabus to, se me esabus kun lu; e lu bone komprenis lo. Pro to lu forreptis quale furtisto por uzar la lego por raptar de me per facar nova testamento sen mea savo. Plu multa shamo a vu, sioro Anderson—a vu, predikero dil evangelio—ke vu agis kom kompliculo en tala krimino.

ANDERSON [*staceskas*] Me ne ofensesos da to quon vu dicas en l'unesma bitreso di vua chagreno.

SIORO DUDGEON [*desestimante*] Chagreno!

ANDERSON. Nu, di vua decepteso, se vua kordio darfas konsiderar olta kom plu bona vorto.

SIORO DUDGEON. Mea kordio! *Mea* kordio! E, me pregas, de kande *vu* komencis rekomendar nia kordii kom fidinda guidanti?

ANDERSON [*kelke kulpante*] Me—ha—

SIORO DUDGEON [*furiante*] Ne mentiez, sioro Anderson. On dicas, ke la kordio di homo esas dupigema super omno, e desesperante maligna. Mea kordio apartenis, ne a Timothy, ma a ta kompatinda e mizeroza fratulo qua jus mortis per kordo cirkum la kolo—yes, a Peter Dudgeon. Vu savas lo: old Eli Hawkins, la viro qua havis la katedro a qua tu sucedis, quankam vu ne meritas deslacigar lua shui, dicis lo a vu kande il transdonis nia anmi a vua responso. Il avertis me e fortigis me kontre mea kordio, ed igis me spozigar homo qua timas Deo—il supozis. Quo ecepte ta diciplino facis ek me to quo me esas? E vu, vu, qua obediis vua kordio aden mariajo, vu parolas a me pri to quo esas en mea kordio. Irez adheme a vua beleta spozino, homo; e livez me a mea pregi. [*El turnas su de il ed apogas su per la kudi sur la tablo, meditas neyusteso e ne plus atencas il*].

ANDERSON [*voluntas eskapar*] La Sinioro interdiktez, ke me venez adinter vu e la fonto di omna konsolaco! [*Il iras al stifti por sua mantelo e chapelo*].

SIORO DUDGEON [*ne regardas il*] La Sinioro savas to quon interdiktar e to quon permisar sen vua helpo.

ANDERSON. E ti quin pardonar, me esperas—Eli Hawkins e me ipsa, se ni ultempe pozis nia prediko kontre Ilua leyo. [*Il butonagas la mantelo ed esas pronta irar*]. Nur un vorto—pri afero necesa, sioro Dudgeon. On subisos la lekto dil testamento; e Richard darfas asistar. Il esas en la vilajo; ma il havas sat multa jentileso por dicir, ke il ne deziras forsar su adhike.

SIORO DUDGEON. Lu *ya* venos adhike. Ka lu expektas me livar la domo di lua patro por konvenar lu? Li venez, e rapide venez, e rapide irez. Li ne uzez la testamento kom exkuzo por evitar mi-dio di lia laboro. Me esos pronta, ne timez.

ANDERSON [*retrovenante per un o du pazi*] Sioro Dudgeon: me olime havis poka influo kun vu. Kande me perdis ol?

SIORO DUDGEON [*ankore ne turnas su ad il*] Lor vua spozigo pro amoro. Vu es respondizita.

ANDERSON. Yes: me esas respondizita. [*Il mediteme ekiras*].

SIORO DUDGEON [*a su, pensante pri la spozulo*] Furtisto! Furtisto!! [*El iracoze sukusas su de la sidilo; forjetas la shalo de sua kapo; e laboreskas preparar la chambro por la lekto dil testamento, komencas per pozar la sidilo di Anderson itere an la muro, e pulsas sua propra til la fenestro. El vokas per sua harda, forta, iracoza maniero*]. Christy. [*Nula respondo: lu profunde dormas*]. Christy. [*El krude sukusas lu*]. Staceskez de ibe; e shamez pro tu—dormante, e tua patro mortinta! [*El rivenas al tablo; pozas la kandelo adsur la kamen-tabulo; e prenas reda tablo-tuko del tirkesto en la tablo e desfaldas ol*].

CHRISTY [*nevolunte staceskas*] Nu, ka tu supozas, ke ni nultempe dormos til ke la trauro finos?

SIORO DUDGEON. Me volas nula budo. Venez: helpez me pozar ca tablo. [*Li pozas la tablo en la centro dil chambro, l'extremajo tenita da Christy vers la herdo, olta tenita da sioro Dudgeon vers la kanapeo. Christy faligas la tablo tam balde kam posible ed iras al herdo, livas la matro adjustigar ol*]. La pastoro retrovenos kun l'advokato e la tota familio por lektar la testamento

ante ke tu finos rostar tu. Irez e vekigez ta puerino; e pose acendez la furnelo en la hangaro; tu ne darfas dejunar hike. E ne obliviez lavar tu, e decez por aceptar la vizitanti. [*El puntizas ta imperi per irar al armoro; desklozar ol; ektiras karafo de vino, qua sendubite ibe stacabis netushita de pos la lasta okaziono statal en la familio, e plura glasi, quin el pozas adsur la tablo. Anke du verda pladi, adsur l'una el pozas harda kuko e kultelo. Adsur l'altra el sukusas plura biskiti ek bidono, retropozas un o du, e kontas le restanta*]. Atencez: esas dek biskiti ibe: certigez ke dek restos kande me rivenos de vestizar me. E ne tushez la sika vitberi en ta kuko. E dicez lo ad Essie. Me supozas, ke me povas fidar, ke tu enportez la vetrino de uceli burizita sen frakasar la vitro? [*El itere pozas la biskit-bidono en l'armoro, quan el klefklozas, e sorgeme pozas la klefo aden posho*].

CHRISTY [*restas ye la herdo*] Vice olta, tu plu bone pozez l'inkuyo, por l'advokato.

SIORO DUDGEON. To ne esas respondo por me, sioro. Irez e facez to quon me imperas. [*Christy budeme turnas su por obediar.*] Haltez: forpozez ta shutro ante irar, ed admisar la dilumo: tu ne darfas expektar ke me facez omna desgracila laboro dil domo dum ke granda kerlacho quale tu ocias.

Christy prenas la barilo dil fenestro ek olua inkastruri e forpozas ol; pose apertas la shutro, revelante la griza jorno. Sioro Dudgeon prenas la kandeliero del kamen-tabulo; suflante extingas la kandelo; extingas la mecho per pincar ol per la fingri, unesme lekante li por ta skopo; e ripozas la kandeliero adsur la tabulo.

CHRISTY [*regardas tra la fenestro*] Venas la spozino dil pastoro.

SIORO Dudgeon [*nekontente*] Quo! Kad el venas adhike?

CHRISTY. Yes.

SIORO DUDGEON. Quon el volas, jenar homi ye ca kloko, ante ke me esas decante vestizita por aceptar homi?

CHRISTY. Plu bone tu questionez el.

SIORO DUDGEON [*minacante*] *Tu* plu bone havez polita boko en tua vizajo. [*Lu budante iras vers la pordo. El sequas imperante*]. Dicez a ta puerino, ke el venez a me tam balde kam el dejunabos. E dicez ad el, ke el esez decanta por esar vidita dal homi. [*Christy ekiras e bruisoze klozas la pordo avan elua vizajo*] Bona konduto, olta! [*Ulu frapetas ye la domo-pordo: el turnas su e negastigeme klamas*] Envenez. [*Judith Anderson, la spozino dil pastoro, eniras. Judith plu yune evas per duadek yari kam elua spozulo, quankam el nultempe esos tam yuna per vivozeso. El esas beleta e decanta e siniorinatra, ed esis admirita e dorlotita til ke el havas sat komoda opiniono pri su por havar su-konfido, qua servas vice forteso. El havas bongusto pri vesti, ed en la vizajo esas la bela linei di karaktero sentimentema, formacita da revi. Mem elua su-kontenteso esas beleta quale la vanitato di infanto. Kelke patetika ento segun irga observanto simpatioza qua savas, quale kruda esas la mondo. On sume opinionas, ke Anderson forsan povus selektir plu male, e ke el, bezonante protektanto, ne povus selektir plu bone*]. Ho, ka es vu, sioro Anderson, ka ne?

JUDITH [*tre polite—preske komplezachante*] Yes. Ka me darfas facar irgo por vu, sioro Dudgeon? Ka me darfas helpar prontigar la domo ante ke li venas por lektar la testamento?

SIORO DUDGEON [*rigide*] Danko, sioro Anderson, mea domo esas sempre pronta por ke irgu enirez.

JUDITH [*per su-kontenta agreableso*] Yes ya, ol esas. Forsan vu preferus, ke me ne nun intruzez.

SIORO DUDGEON. Ho, un plusa o mina ne importas camatine, sioro Anderson. Esante hike, vu povas restar. Se vu bonvole klozez ta pordo! [*Judith ridetas, implikas 'Me es tante stupida!' e klozas ol per maniero exasperanta quale se el facas ulo bela e konvenanta*]. Es plu bona. Me mustas irar e kelkete netigar me. Me supozas, ke vu ne refuzos restar hike por aceptar irgu qua venos, til ke me esos pronta.

JUDITH [*gracioze permisas el livar*] Ho yes, voluntante. Me facos lo, sioro Dudgeon; e ne hastez. [*El pendigas sua mantelo e boneto adsur stifti*].

SIORO DUDGEON [*mi-mokridante*] Me supozis, ke to plu konvenus a vu kam netigar la domo. [*Essie rivenas*]. Ho, yen tu! [*Severe*] Venez adhike: lasez me vidar tu. [*Essie timide iras ad el. Sioro Dudgeon krude prenas el ye la brakio e tiras e jiras el por explorar la rezulto di elua esforco lavar e netigar su—rezulto qua demonstras poka experienco e min multa su-fido*]. Mm! Ton tu nomas juste netigar la hararo, me supozas. On facile vidas to quon tu esas, e quale tu edukesis. [*El forjetas la brakio e nejentile duras parolar*]. Nun askoltez me e facez to quon me imperas. Tu sideskez ibe en l'angulo apud la herdo; e kande la homi venos, tu ne audacez parolar til ke on parolas a tu. [*Essie reptas al herdo*]. La parenti di tua patro devas vidar tu e saveskar, ke tu asistas: li esas tam obligata salvar tu de hungrego kam me. Irgakaze, li devas helpar. Ma me ne permisos babilo e familiara ago, quale se tu egalesas. Ka tu komprenas?

ESSIE. Yes.

SIORO DUDGEON. Nu, irez e facez to quon me dicis. [*Essie mizeroze sideskas adsur l'angulo dil parafairo maxim fora la pordo*]. Ne atencez el, sioro Anderson: vu savas ta qua el esas e to quo el esas. Se el jenos vu irgamaniere, nur informez me; e me traktos el. [*Sioro Dudgeon iras aden la lit-chambro, bruisoze klozas la pordo dop el quale se mem ol mustas esar koaktita satisfacar olua devo per ne-indulgema manuo*].

JUDITH [*komplezachas ad Essie, e plu bele pozas la kuko e vino sur la tablo*] Vu ne devas anxiar, se vua onklino esas tre strikta pri vu. El esas tre bona homino, ed anke deziras to quo esas bona por vu.

ESSIE [*per fatigita mizero*] Yes.

JUDITH [*iritita ke Essie refuzas esar konsolacata ed edifikita o prizar la benigna komplezemeso dil komenturo*] Vu ne esos budema, me esperas, Essie.

ESSIE. No.

JUDITH. Vu esas bon yunino! [*El pozas du sidili an la tablo, la dorsi vers la fenestro, agreable sentante ke el esas plu pensema dom-mastrino kam sioro Dudgeon*]. Ka vu konocas irga parenti di vua patro?

ESSIE. No. Li tote ne relatis lu: li esis tro religioza. Patro parolis pri Dick Dudgeon; ma me nultempe vidis lu.

JUDITH [*ostenteme shokata*] Dick Dudgeon! Essie: ka vu deziras esar tote respektinda e gratitudoza yunino, e ganar bona plaso hike per sobra bonkonduto?

ESSIE [*tre necerte*] Yes.

JUDITH. Nu, vu mustas nultempe dicar la nomo di Richard Dudgeon—mem nultempe pensar pri lu. Lu esas mala viro.

ESSIE. Quon lu facis?

JUDITH. Vu ne mustas questionar pri lu, Essie. Vu esas tro yuna konocar, quo esas mala viro. Ma lu esas kontrabandisto; e lu habitas kun vaganti; e lu ne amas sua matro e sua familio; e lu interluktas e ludas sundie vice irar al kirko. Nultempe lasez lu venar a vu, se vu povas, Essie; ed esforcez retenar vu e la tota hominaro senmakula pro kontakto kun tala viri.

ESSIE. Yes.

JUDITH [*itere iritita*] Me timas, ke vu dicas Yes e No sen profunde pensar.

ESSIE. Yes. Od, me volas dicar—

JUDITH [*severe*] Quon vu volas dicar?

ESSIE [*preske plorante*] Nur—mea patro esis kontrabandisto; ed— [*Ulu frapetas*].

JUDITH. Li veneskas. Nun rimemoras l'imperi di vua onklino, Essie; ed esez bona yunino. [*Christy retrovenas portante la vetrino plena de uceli burizita, ed inkuyo, quin lu pozas adsur la tablo*] Bona matino, sioro Dudgeon. Bonvole apertez la pordo: la homi venas.

CHRISTY. Bon matino. [*Lu apertas la domo-pordo*].

La matino nun esas sat brilanta e varma; ed Anderson, qua unesme eniras, livis sua mantelo che su. Il akompanesas dal advokato Hawkins, briska e mezeva viro portanta bruna getri e flava bracho, qua aspektas tam multe quale rurala proprietero kam quale advokato. Il ed Anderson havas precedo-yuro pro ke li reprezentas l'erudita profesioni. Dop li venas la familio, chefa de li la seniora onklulo, William Dudgeon, granda e senforma viro havanta botel-nazo, e lu evidente esas nul asketo an la tablo. Lua vesti ne esas la vesti, nek lua suciema spozino la spozino, di homo prosperoza. La juniora onklulo, Titus Dudgeon, esas tenue muskuloza e terieratra viro, kun imensa e videble pekunio-superba

spozino; li amba esas libera del sucii dil domanaro di William.

Hawkins quik e briske iras al tablo e prenas la plaso maxim proxima al kanapeo, pro ke Christy ibe pozabis l'inkuyo. Il pozas sua chapelo adsur la pavimento apud su, ed ektiras la testamento. Onklulo William venas al herdo ed ibe stacas por varmigar sua baski, livas sua damo sola ye la pordo. Onklulo Titus, qua esas l'amorantulo dil familio, salvas el per ofrar sua brakio desengajita e duktas el al kanapeo, ube lu varme sideskas inter sua propra spozino e la spozino dil fratulo. Anderson pendigas sua chapelo e vartas parolar kun Judith.

JUDITH. El venos pos un minuto. Demandez li vartar. [*El nelaute frapetas la pordo dil lit-chambro. Recevinte respondo de interne, el apertas e trapasas*].

ANDERSON [*prenas sua plaso an tablo ye l'altra extremajo de Hawkins*] Nia kompatinda fratino afliktita balde venos a ni. Ka ni omna asistas?

CHRISTY [*ye la domo-pordo, quan lu jus klozis*] Omnu ma Dick.

La kalozeso per qua Christy nomas la fripono tresayigas la sento etikal dil familio. Onklulo William lente ed iterante agitas la kapo. La damo di Titus konvulsante anhelas tra la nazo. Elua spozulo parolas.

ONKLULO TITUS. Nu, me esperas, ke lu havas sat mult honoro ne venar. Me ton *esperas.*

Le Dudgeon murmurante konkordas, ecepte Christy, qua iras al fenestro ed ibe postenizas su ed ekregardas. Hawkins sekrete ridetas quale se il savas pri ulo qua chanjus lia maniero, se li saveskus. Anderson esas destranquila: amo pri solena familio-konsili, precipue

olti funeral, ne esas en ilua naturo. Judith aparas ye la pordo dil lit-chambro.

JUDITH [*per dolca graveso*] Amiki, sioro Dudgeon. [*El prenas la sidilo de apud la kameno; e pozas ol por sioro Dudgeon, qua venas ek la lit-chambro, nigre vestizita, pura naztuko ye elua okuli. Omnu staceskas ecepte Essie. La spozini di Titus e William ektiras tam pura naztuki e ploreskas. Esas instanto emociganta*].

ONKLULO WILLIAM. Kad esus konsolaco a tu, fratino, se ni pregus?

ONKLULO TITUS. O kantus himno?

ANDERSON [*kelke hastoze*] Me ja esis kun nia fratino camatine, amiki. En nia kordii ni demandas benediko.

OMNU [*ecepte Essie*] Amen.

Omnu sideskas ecepte Judith, qua stacas dop la sidilo di sioro Dudgeon.

JUDITH [*ad Essie*]. Essie: ka vu dicis Amen?

ESSIE [*timigita*]. No.

JUDITH. Dicez ol, kom bona yunino.

ESSIE. Amen.

ONKLULO WILLIAM [*kurajigante*] To es bona: to es bona. Ni savas ta qua tu esas; ma ni voluntante esos benigna a tu, se tu esos bona yunino e meritos lo. Ni omna es egala avan la Trono.

Ta sentimento republikana ne plezas a la homini, qui konvinkesas, ke la Trono esas precize ta loko ube lia superioreso, ofte dubitita en ica mondo, esos rikonocata e premiizita.

CHRISTY [*ye la fenestro*]. Yen Dick.

Anderson ed Hawkins amikale regardas. Essie adsupre regardas, brilo di intereso penetras elua mizero. Christy ridetachas e beas expektante ye la pordo. L'altri esas petrigita dal intenseso di lia Vertuo minacata da la veno

di ostentema Vicio. La damnitulo aparas ye la pordo, ornita ultre ilua alegata meriti dal sunlumo matinal. Il ya esas la maxim bela familiano; ma ilua mieno esas temerara e sardonika, ilua maniero defianta e satirema, ilua vestaro sensucii pitoreska. Ma ilua fronto e boko revelas fermeso extraordinara; ed ilua okuli esas l'okuli di fanatikulo.

RICHARD [*ye la solio desmetas sua chapelo*] Gesiori: me es via servanto, via tre humila servanto. [*Per ta insulto inkluzanta il jetas sua chapelo a Christy tante subite, ke lu saltas quale neglijanta gichet-defensanto, ed il venas al mezo dil chambro, ube il turnas su e decideme regardas la grupo*]. Quante felice vi omna aspektas! quante joyoz vidar me! [*Il turnas su vers la sidilo di sioro Dudgeon; ed ilua labii hororinde levesas adsuper la kanina dento kande il afrontas elua mieno di odio necelata*]. Nu, matro: korekte kondutante quale sempre, ka ne? To es bona, to es bona. [*Judith signifikante movas de il al altra latero dil koqueyo, instintale tenas la jupo quale se el retenas ol de kontamino. Onklulo Titus quik montras sua aprobo di ta ago per staceskar del kanapeo e pozar sidilo por ke el sideskez*]. Quo! Onklo William! Me ne vidis tu de pos ke tu renuncis alkoholaji. [*Kompatinda onklulo William, shamigita, deziras protestar; ma Richard kordiale frapas lua shultro e pluse dicas*] Tu ya renuncis olti, ka ne? [*Il liberigas lu per bonhumora pulso*] komprenende tu renuncis: e tre juste: tu ecesis. [*Il turnas su de onklulo William ed iras vers la kanapeo*]. E nun, ube es ta honesta kaval-vendisto onklo Titus? Onklo Titus: aparez. [*Il trovas ke lu tenas la sidilo dum ke Judith sideskas*]. Quale kustumale, atencante la homini!

ONKLULO TITUS [*indignoze*] Shamez, sioro—

RICHARD [*interruptas lu e presas lua manuo malgre lu*] Me ya shamas; ya shamas; ma me es fiera pri mea onklulo—fiera pri omna mea parenti— [*itere regardas li*] qua povus regardar li e ne esar fiera e joyoza? [*Onklulo Titus, vinkita, itere sideskas adsur la kanapeo. Richard turnas su al tablo*]. Ha, sioro Anderson, vu ankore laboras por lo bona, ankore pastoragas. Igez li esar bona, pastoro, igez li esar bona. Nun! [*per salto il sideskas adsur la tablo e prenas la karafo*] tinkletigez glaso kun me, pastoro, pro olima tempo.

ANDERSON. Vu savas, me supozas, sioro Dudgeon, ke me ne drinkas ante dineo.

RICHARD. Vu facos lo uldie, pastoro: onklulo William olime drinkis ante frua dejuno. Venez: ol donos fervoro a vua prediki. [*Il flaras la vino e grimasas*]. Ma ne komencez per la sherio por vizitanti di mea matro. Me furtis de ol evante sis yari; e me esas sobra homo de pos ta evento. [*Il forpozas la karafo e chanjas la temo*]. Do me audas, ke vu spozigis vu, pastoro, e ke vua spozino havas tre nedeala quanto de beleso.

ANDERSON [*kalme indikas Judith*] Sioro: vu esas koram mea spozino. [*Judith staceskas per petratra politeso*].

RICHARD [*rapide glitas del tablo per bonkonduto instintal*] Vua servanto, siorino: nul ofenso. [*Il avide regardas el*]. Vu meritas vua reputo; ma me regretas vidar per vua expresuro, ke vu esas bona homino. [*El shokate aspektas, e sideskas dum murmuro de indignoza simpatio dil parenti. Anderson, sat racionoza por komprenar, ke tala demonstruri nur gratifikus e kurajigus homo qua intencante esforcas provokar li, restas tote bonhumora*]. Omnakaze, pastoro, me nun plu multe respektas vu kam olime. Incidente, ka me ya

audis, o ne, ke nia mortinta e lamentita onklo Peter, quankam celiba, esis patro?

ONKLULO TITUS. Lu havis nur un filio neregulal, sioro.

RICHARD. Nur un! Lu supozas, ke to es nur trivialajo! Me redeskas por tu, onklulo Titus.

ANDERSON. Sioro Dudgeon: vu esas koram vua matro ed elua chagreno.

RICHARD. To profunde tushas me, pastoro. Incidente, quon divenas ta filio neregulal?

ANDERSON [*indikas Essie*] Ibe, sioro, askoltante vu.

RICHARD [*shokata til sincereso*] Quo! Per la diablo, pro quo vu ne parolis? Pueri sat multe sufras en ca domo sen— [*Il regretoze hastas ad Essie*]. Nu, kuzineto! ne atencez me: lo ne esis intencita vundar. [*El gratitudoze regardas il; ed il klamas, pro eceso di iraco*] Qua igis el plorar? Qua maltraktas el? Per Deo—

SIORO DUDGEON [*staceskas ed afrontas il*] Tacigez tua blasfemanta lango. Me ne plus subisos to. Ekirez mea domo.

RICHARD. Quale vu savas ke ol es la tua, til ke on lektas la testamento? [*Dum instanto li regardegas l'unu l'altru per intensa odio; pose el sideskas, shokata. Richard audacoze preterpasas Anderson ed iras al fenestro, ube il prenas la stangizita sidilo per la manuo*] Gesiori: kom la seniora filiulo di mea mortinta patro, e kom la senvalora chefo di ca domanaro, me joyoze aceptas vi. Per vua permiso, pastoro Anderson: per vua permiso, advokato Hawkins. L'unesma plaso por l'unesma filiulo. [*Il pozas la sidilo an tablo inter la pastoro e l'advokato; sideskas; e diskursas al asembluro quale prezidanto*]. Ni kunvenas dum okaziono melankolioz: patro mortinta! onklo reale pendigita, e

probable damnita. [*Il deplorante agitas la kapo. La parenti esas paralizita pro hororo*]. *To* es justa: metez via maxim trista vizaji [*vidante Essie, ilua voco subite dolceskas*], se esas nur espero en l'okuli di puero. [*Briske*] Nun, advokato Hawkins: al afero. Lektez la testamento, homo.

TITUS. Ne lasez vu esar imperita od hastigita, sioro Hawkins.

HAWKINS [*tre jentile e voluntante*] Sioro Dudgeon ne intencas ofensar, me es certa. Me ne ajornos dum un sekundo, sioro Dudgeon. Me nur prenos mea orel-binoklo— [*il tastas por ol. Le Dudgeon timante regardas l'una l'altra*].

RICHARD. Ha ha! Li remarkas vua politeso, sioro Hawkins. Li es pronta por lo maxim mala. Prenez glaso de vino por klarigar vua voco ante komencar. [*Il plenigas glaso por il e transdonas ol; pose plenigas un glaso por su ipsa*].

HAWKINS. Danko, sioro Dudgeon. A vua saneso, sioro.

RICHARD. A la vua, sioro. [*Portante la glaso ad ilua labii, il haltigas su, dubiteme regardas la vino, e pluse dicas per drola intenseso*] Kad irgu obligus me per glaso de aquo?

Essie, qua atencas omna ilua vorti e movi, sekrete staceskas e reptas de dop sioro Dudgeon tra la prodo dil lit-chambro, balde rivenas portante krucho ed ekiras la domo tam senbruise kam posible.

HAWKINS. La testamento ne esas en exakte bona frazeologio legal.

RICHARD. No: mea patro mortis sen la konsolaci dil legisti.

HAWKINS. Itere bone, sioro Dudgeon, itere bone. [*Preparas su por lektar*] Ka vu es pronta, sioro?

RICHARD. Pronta, ya pronta. Por to quon ni balde recevos la Sinioro igez ni esar gratitudoza. Avane.

HAWKINS [*lektas*] 'Ico esas la lasta volo e testamento di me Timothy Dudgeon de mea morto-lito ye Nevinstown an la voyo de Springtown ad Websterbridge dum ica duadek-e-quaresma dio di septembro, la yaro un mil e sepacent e sepadek-e-sep. Me per ico revokas omna olima testamenti facita da me e deklaras, ke me havas sana mento e bone komprenas to quon me facas e ke ico esas mea reala testamento segun mea propra volo ed afecioni.'

RICHARD [*regardetas la matro*] Ha ha!

HAWKINS [*agitas sua kapo*] Mala frazeologio, sioro, nekorekta frazeologio. 'Me donas e legacas cent pundi a mea juniora filiulo Christopher Dudgeon, kinadek pundi esez pagita ye la dio di lua mariajo kun Sarah Wilkins se el aceptos lu, e dek pundi esez pagita ye la nasko di singlu de lua filii til la nombro kin.'

Richard. Ka se el ne aceptos lu?

CHRISTY. El aceptos me havanta kinadek pundi.

RICHARD. Bonege, mea fratulo. Avane.

HAWKINS. 'Me donas e legacas a mea spozino Annie Dudgeon naskinta Annie Primrose'—vu remarkas, ke lu ne komprenis la lego, sioro Dudgeon: vua matro ne naskis kom Annie: el esis tale prenomizita—'pensiono de kinadek-e-du pundi singlayare dum la vivo [*sioro Dudgeon, omnu regardante el, konvulsante rigideskas*] pagita del interesto de elua propra pekunio'—*yen* quale frazifar, sioro Dudgeon! Elua propra pekunio!

SIORO DUDGEON. Tre bona maniero frazifar la vereso di Deo. Ol esis omna centimo mea propra. Kinadek-e-du pundi singlayare!

HAWKINS. 'E me rekomendas el pro elua boneso e pieso al pardonema sorgo di elua filii, me ja stacinte inter li ed el tam bone posible segun mea kapableso.'

SIORO DUDGEON. E to esas mea kompenso! [*Interne furiante*] Vu savas to quon me pensas, sioro Anderson: vu savas la vorto per qua me nomis ol.

ANDERSON. Esas neremediebla, sioro Dudgeon. Ni mustas aceptar to quo venas a ni. [*Ad Hawkins*] Durez lektar, sioro.

HAWKINS. 'Me donas e legacas mea domo ye Websterbridge kun la tero qua apartenas ad ol ed omna restajo di mea proprietaji a mea seniora filiulo ed heredanto, Richard Dudgeon.'

RICHARD. Ho ho! La bovyuno grasigita, pastoro, la bovyuno grasigita.

HAWKINS. 'Per ica kondicioni—'

RICHARD. Diablo! Kad es kondicioni?

HAWKINS. 'Nome: unesme, ke lu ne permisez la filio natural di mea fratulo Peter hungregar od esar koaktita da indijo a maligna vivo.'

RICHARD [*emfazoze frapas la tablo per sua pugno*] Konsentita.

Sioro Dudgeon turnante su por maligne regardar Essie vidas ke el esas absenta, e cirkume regardas por trovar el; komprenante ke el livis la chambro sen permiso, el venjeme klozas sua labii.

HAWKINS. 'Duesme, ke lu esez bona amiko a mea evoza kavalo Jim'— [*itere agitas la kapo*] il devis skribir James, sioro.

RICHARD. James vivos en trifolio. Avane.

HAWKINS. '—e retenez mea surda farm-laboristo Prodger Feston en sua servo.'

RICHARD. Prodger Feston ebrieskos omnasaturdie.

HAWKINS. 'Triesme, ke lu donacez a Christy lor lua mariajo del ornamenti en la maxim bona chambro.'

RICHARD [*levas l'uceli burizita*] Yen olca, Christy.

CHRISTY [*triste*] Me preferus la porcelana pavoni.

RICHARD. Tu havos li amba [*Christy esas multe plezata*]. Durez.

HAWKINS. 'Quaresme e laste, ke lu esforcez paceme traktar kun lua matro tam bone kam el konsentos.'

RICHARD [*dubiteme*] Hm! Kad irgo plusa, sioro Hawkins?

HAWKINS [*solene*] 'Konkluze, me donas e legacas mea anmo aden la manui di mea Kreinto, me humile demandas pardono por omna mea peki ed erori, ed esperas, ke Il tale guidos mea filiulo por ke on ne dicez, ke me nejuste agis per fidar a lu vice ad altri en la perplexeso di mea ultima horo en ica loko nekonocata.'

ANDERSON. Amen.

LA GEONKLI. Amen.

RICHARD. Mea matro ne dicas Amen.

SIORO DUDGEON [*staceskas, nekapabla cedar elua proprietaji sen luktar*] Sioro Hawkins: ka to es yusta testamento? Rimemorez, ke me havas lua yusta, legala testamento, kompozita da vu ipsa, qua legacas omno a me.

HAWKINS. Ico esas tre nejuste e neregulale frazigita testamento, sioro Dudgeon: quankam [*turnas su jentile vers Richard*] ol kontenas segun mea judiko ecelanta dispozo di lua proprietaji.

ANDERSON [*interpozas su ante ke sioro Dudgeon povas replikar*] Ton vu ne esis demandata, sioro Hawkins. Kad ol esas legala testamento?

HAWKINS. La korti sustenos ol kontre l'altra.

ANDERSON. Ma pro quo, se l'altra esas plu legale kompozita?

HAWKINS. Pro ke, sioro, la korti sustenos la reklamaco di viro—e ta viro la seniora filiulo—kontre irga muliero, se posible. Me avertabis vu, sioro Dudgeon, kande vu koaktis me kompozar ta altra testamento, ke olta ne esis sagaca testamento, e quankam vu povus forsan koaktar lu signatar ol, ke lu ne esus tranquila til ke lu revokus ol. Ma vu ne aceptis mea konsilo; e nun sioro Richard esas la mastro. [*Il prenas sua chapelo del pavimento; staceskas; e komencas enposhigar sua dokumenti ed orel-binoklo*].

To esas signalo por la fino dil kunveno. Anderson prenas sua chapelo del stifto ed iras ad onklulo William ye la herdo. Titus queras la kozi di Judith del stifti. La tri qui sidas sur la kanapeo staceskas e babilas kun Hawkins. Sioro Dudgeon, nun intruzanto en sua propra domo, stacas senmove, aplastita dal pezo di lego kontra mulieri, aceptas ol quale edukita aceptar omna kalamitati monstroza kom pruvo dil granda povo qua impozas ol e di elua propra senvaloro vermatra. Nam tatempe, on rimemorez, Mary Wollstonecraft esas nur yunino evanta dek-e-ok yari, ed elua Justifiko dil Yuri di Mulieri ne kreesos til pos plusa dek-e-quar yari. Sioro Dudgeon esas salvata de apatio da Essie, qua rivenas portante krucho de aquo. El portas ol a Richard kande sioro Dudgeon haltigas el.

SIORO DUDGEON [*minacas el*] Ube tu esis? [*Essie, timigita, esforcas respondar ma ne povas*]. Quale tu defiis me per sole ekirar pos ke me imperis?

ESSIE. Il demandis drinkajo— [*el haltas, la lango paralizita pro teroro*].

JUDITH [*plu milde severa*] Qua demandis drinkajo? [*Essie senparole indikas Richard*].

RICHARD. Quo! Me!

JUDITH [*shokata*] Ho Essie, Essie!

RICHARD. Me supozas, ke me ya demandis. [*Il prenas glaso e prizentas ol ad Essie por esar plenigita. Elua manuo tremas*]. Quo! tu timas me?

ESSIE [*quik*] No. Me— [*El ekvarsas l'aquo*].

RICHARD [*gustas ol*] Ha, tu iris alonge la strado til l'aquo-fonto ye la merkato-pordo por querar ol. [*Il drinkas*]. Delicoz! Me dankas tu. [*Desfortunoze, tainstante il hazarde vidas la vizajo di Judith, qua expresas maxim pruda desaprobo pri ilua evidenta atrakto por Essie, qua devoras il per l'okuli. Ilua mokanta mieno quik rivenas. Il forpozas la glaso; intencante pozas brakio cirkum la shultri di Essie; e duktas el admeze dil grupo. Pro ke sioro Dudgeon stacas obstruktante la voyo kande li pasas la tablo, il dicas*] Permisez ni, matro [*e koaktas el retropazar por li*]. Quale li nomas tu? Ka Bessie?

ESSIE. Essie.

RICHARD. Essie, yes ya. Ka tu es bona yunino, Essie?

ESSIE [*chagrenita ke il, de omnu, komencas talmaniere*] Yes. [*El dubiteme regardas Judith*]. Me opinionas tale. Me volas dicar, ke me—me ton esperas.

RICHARD. Essie, ka tu ultempe audis pri homo nomita la diablo?

ANDERSON [*repugnata*] Shamez, sioro, a puerino—

RICHARD. Me pregas, pastoro: me ne interruptas vua prediki: bonvole ne interruptez le mea. [*Ad Essie*] Ka tu savas to quon li nomas me, Essie?

ESSIE. Dick.

RICHARD [*amuzata: frapetas elua shultro*] Yes, Dick, ma anke altra nomo. Li nomas me la Dicipulo dil Diablo.

ESSIE. Pro quo tu permisas li?

RICHARD [*serioze*] Pro ke ol es vera. Me esis edukita en l'altra servo; ma me sempre savis, ke la Diablo esis mea naturala mastro e kapitano ed amiko. Me vidis, ke il havas la yuro, e ke la mondo reverencas avan ilua vinkinto nur pro timo. Me sekrete pregis ad il; ed il konsolacis me, e salvis me de la aplasto di mea anmo en ica domo di lakrimi di pueri. Me promisis mea anmo ad il, e juris, ke me stacas por il en ca mondo e stacos kun il en la venonta. [*Solene*] Ta promiso e ta vovo virigis me. De ca dio ca domo esez ilua hemo; e nula puero ploros en ol: ca herdo esez ilua altaro; e nul anmo ultempe timante blotisos avan ol dum l'obskura nokto. Nu [*subite turnas su vers l'altri*] qua de vi bonuli prenos ca puero e salvos el del domo dil diablo?

JUDITH [*venas ad Essie e pozas protektanta brakio cirkum el*] Me facos lo. Vu devas esar vivante brulita.

ESSIE. Ma me ne volas lo. [*El retrotiras su, e livas Judith e Richard vizajo kontre vizajo*].

RICHARD [*a Judith*] Advere ne volas lo, maxim vertuoza damo!

ONKLULO TITUS. Atencez, Richard Dudgeon. L'autoritatozi—

RICHARD [*minacante turnas su vers lu*] Tu atencez. Ante un plusa horo esos nul autoritatozi hike ecepte autoritatozi milital. Venante me preterpasis la soldati

nur sis milii de hike: ante dimezo la jibeto di Mayoro Swindon por revoltanti esos konstruktita en la merkato.

ANDERSON [*kalme*] Pro quo ni ton timez, sioro?

RICHARD. Pro bona kauzi. Il eroroze pendigis homo en Springtown: il supozis, ke onklo Peter esis respektinda, pro ke le Dudgeon havas bona nomo. Ma ilua sequant exemplo esos la maxim bona viro quan il povas akuzar kom revoltanto. Nu, ni omna es revoltanti; e vi savas lo.

OMNA VIRI [*ecepte Anderson*] No, no, no!

RICHARD. Yes, vi esas. Vi ne damnis Rejo George admonte ed advale quale me damnis lu; ma vi pregis por ke lu esez vinkita; e vu, Anthony Anderson, facis ceremonio e vendis vua santa biblo familial por komprar paro de pistoli. Li forsan ne pendigos me; pro ke l'efekto etikal dil Dicipulo dil Diablo dansante sur nulo ne helpus li. Ma pastoro! [*Judith, timigita, embracas Anderson*] od advokato! [*Hawkins ridetas quale viro kapabla protektar su*] od honesta kaval-vendisto! [*onklulo Titus grunas pro furio e teroro*] od etikizita ebriulo! [*onklulo William tote febligita jemas e shancelas pro timo*], ka yes? Ka to montrus, ke Rejo George serioze agas—ka?

ANDERSON [*tote su-konfida*] Nu, mea karino: il nur esforcas timigar tu. Esas nula danjero. [*Il duktas el ek la domo. L'altri amasigas su ye la pordo por sequar, ecepte Essie, qua restas apud Richard*].

RICHARD [*impetueme mokanta*] Nu, quanta de vi restos kun me; hisos la standardo Amerikan adsuper la domo dil diablo; e kombatos por libereso? [*Li hastoze ekpazas, inter li Christy, kudpulsante l'una l'altra*]. Ha

ha! Vivez la diablo! [*A sioro Dudgeon, qua sequas li*]. Quo, matro! Ka tu anke iras?

SIORO DUDGEON [*mortale pala, la manuo sur elua kordio quale se el recevis mortiganta stroko*] Me maledikas tu! Me mortante maledikas tu! [*El ekiras*].

RICHARD [*klamas ye el*] Ol donos fortuno. Ha ha ha!

ESSIE [*anxiante*] Ka me ne darfas restar?

RICHARD [*turnas su ad el*] Quo! Ka li obliviis salvar tua anmo pro anxio pri lia propra korpi? Ho yes: tu darfas restar. [*Il itere ecitite forturnas su e sukusas pugno ye l'altri. Ilua sinistra pugno pendas. Essie sizas ol e kisas ol, elua lakrimi balnas ol. Il tresayas e regardas ol*]. Lakrimi! La bapto dil diablo! [*El singlutante falas adsur sua genui. Il bonhumore inklinas su por levar el e dicas*] Ho yes, tale tu darfas plorar, Essie, se tu volas.

AKTO II

La domo di pastoro Anderson situesas an la chefa strado di Websterbridge ne for l'urbo-domo. Segun Nov-Anglo dil XVIIIma yarcento, ol esas multe plu granda kam la simpla farmo-domo di le Dudgeon; ma ol esas tante simpla, ke moderna dom-agento lugus li amba po la sama preco. La chefa chambro inkluzas la sama sorto de herdo havanta kaldrono, rosto-stango, movebla fera greto ligita al kamen-tabulo, e larja parafairo sur qua esas bolio-krucho e plado de rostita pano butrizita. La pordo inter la herdo e mur-angulo havas nek paneli nek fingro-plako nek pord-butono: ol esas ek simpla planki e klozas per klinko. La tablo esas koqueyo-tablo havanta tuko melasea ek stofo Amerikan, fendita ye la tabl-anguli per drapi. La te-utensili sur ol konsistas ek du dika tasi e subtasi maxim vulgara, lakto-krucho e parigita bolo, single sat granda por kontenar litro, sur pleto nigre lako-vernisizita, e meze dil table esas ligna pletego e sur ol granda pano e bloko de butro en terpoto. La granda querka armoro opozante la herdo ye l'altra parieto esas uzata kom magazino, ne kom ornamento; e la dom-vestono dil pastoro pendas del stifto an olua pordo, qua montras, ke il esas absenta; nam asistante, il ibe pendigas sua maxim bona vestono. Ilua granda

kavalko-boti esas apud ta armoro, evidente lia plaso kustumal, e kelke su-fiera. Fakte, l'evoluciono dil koqueyo, manjo-chambro e salono dil pastoro til tri aparta chambri ne ja eventis; do, del vidpunto di nia propra periodo dorlotata, il standas ne plu alte kam le Dudgeon.

Ma restas omnakaze difero. Unesme, la damo Anderson esas plu agreabla homo kun qua habitar kam sioro Dudgeon. A qua sioro Dudgeon replikus, racionoze, ke sioro Anderson havas nula filii por sorgar; nula hani, nula porki nek bovi; havas revenuo nevariante suficanta qua ne direte dependas de rekoltaji o la preci dil merkato; havas spozulo afecionoza qua esas forteso-turmo por el: kurte, ke vivo che la pastoro esas tam facila kam to che la farmisto esas desfacila. Lo esas vera; ma explikar fakto ne chanjas ol; e quankam la damo Anderson forsan ne meritas laudo por facar plu felica hemo, el ya sucesas tale facar. La signi extera e videbla di elua superiora pretendi social esas juta tapiso sur la pavimento, plafono gipsizita inter la trabi, e sidili qui, quankam ne tapisizita, esas kolorizita e polisita. La bel arti reprezentesas da mezotint-portreto di ula kleriko presbiterista, kuprizita graburo dil pikturo da Raphael pri la santa Paulo predikante ye Athini, rokoka horlojo sur la kamen-tabulo e du miniaturi ambalatere, du fayenca hundi portanta korbi per la boki, e ye la du tabul-extremaji, du granda kaurio-sheli. Beleta parto di la chambro esas nealta trelis-fenestro preske tam larja kam la chambro, havanta reda kurteneti sur stango en la mezo kom shirmilo. Esas nula kanapeo; ma un de la sidili, proxim l'armoro, havas stangizita dorso ed esas sat longa por ke du homi povas kunsidar. Entote, ol esas kelke simila a ta sorto de chambro quan la XIXma

yarcento baraktas riganar per la guido di sioro Philip Webb e lua dicipuli pri arkitekturo domal, quankam nul alt-ranga kleriko tolerabus ol kinadek yari ante nun.

Esas vespero; e la chambro esas obskura ecepte la komfortiganta fairo-lumo e la nebrilanta oleo-lampi en la humida strado vidita tra la fenestro, ube esas konstanta, varma, senventa pluvego. La vilaj-horlojo sonas la quarimo dil kloko, e Judith eniras portante du kandeli en fayenca kandelieri e pozas li adsur la tablo. Elua maniero su-konfida dil matino ne plus existas: el anxias e timas. El iras al fenestro e regardas la strado. El vidas sua spozulo hastanta tra la pluvo. El anheletas pro alejo, preske singlutas, e turnas su vers la pordo. Anderson eniras werante tre humida mantelo.

JUDITH [*kuras ad il*] Ho, tu tandem venas, tandem! [*El esforcas embracar il*].

ANDERSON [*evitas el*] Atencez, mea karo: me es humida. Vartez til ke me desmetas la mantelo. [*Il pozas sidilo por ke la dorso esas vers la fairo; pendigas sua mantelo adsur ol por sikeskar; sukusas la pluvo del chapelo e pozas ol adsur la parafairo; e tandem turnas su ed extensas la manui vers Judith*]. Nun! [*El flugas aden ilua brakii*]. Me ne tardesas, ka yes? La vilaj-horlojo sonis la quarimo kande me eniris. E la vilaj-horlojo es sempre tro frua.

JUDITH. Me esas certa, ke cavespere ol esas tro tarda. Me tante joyas, ke tu rivenas.

ANDERSON [*plu ferme embracas el*] Ka tu anxias, mea karo?

JUDITH. Kelke.

ANDERSON. Nu, tu ploris.

JUDITH. Nur kelkete. Ne atencez lo: nun es finita. [*On audas fora klariono. El tresayas pro teroro e movas al longa sidilo askoltante*]. Quo to esas?

ANDERSON [*tenere sequas el*] Nur rejo George, mea karo. Il retretas al kazerno, o vokas por nomi, o preparas teo, o botizas o selizas ulo. Soldati ne sonigas klosheto o klamas trans la balustri kande li deziras ulo: li eksendas puerulo kun klariono por desquietigar la tota vilajo.

JUDITH. Ka tu advere opinionas, ke esas ula danjero?

ANDERSON. Tote nula.

JUDITH. Tu dicas lo por komfortigar me, ne pro ke tu kredas lo.

ANDERSON. Mea karo: en ca mondo esas sempre danjero por ti qui timas. Esas danjero ke la domo brulos dum la nokto; ma ni ne dormos min profunde pro to.

JUDITH. Yes, me savas to quon tu sempre dicas; e tu esas ya justa. Ho, tre justa: me savas lo. Ma—me supozas, ke me ne esas kurajoza: tote ne. Mea kordio tremas kande me pripensas la soldati.

ANDERSON. Ne atencez lo, mea karo: kurajo ne domajesas da kustar kelka peno.

JUDITH. Yes, ton me supozas. [*Itere embracas il*] Ho, quante brava tu esas, mea karo! [*Lakrimifante*] Nu, me anke esos brava: tu ne shamos pro tua spozino.

ANDERSON. Bonege. Nun tu felicigas me. Nu, nu! [*Il staceskas e gaye iras al herdo por sekigar la shui*]. Me vizitis Richard Dudgeon dum retrovenar; ma il ne esis che su.

JUDITH [*konsternate staceskas*] Tu vizitis ta homo!

ANDERSON [*kalmigas el*] Ho, nulo eventis, kar'. Il esis absenta.

JUDITH [*preske plorante, quale se ta vizito esis humiligo personal*] Ma pro quo irar adibe?

ANDERSON [*grave*] Nu, omnu dicas, ke mayoro Swindon facos to quon il facis en Springtown—punisos ul infama revolucionero, quale il nomas ni, kom exemplo. Il ibe kaptis Peter Dudgeon kom la maxim mala homo, ed on kredas, ke il hike kaptos Richard kom la maxim mala.

JUDITH. Ma Richard dicis—

ANDERSON [*bonhumore interruptas el*] Fi! Richard dicis! Il dicis to quon il supozis timigor tu e timigor me, mea karo. Il dicis to quon il forsan (Deo pardonez il!) deziras kredar. Esas terorinda, pensar to quon morto signifikas por tala viro. Me opinionis, ke me devas avertar il. Me livis mesajo por il.

JUDITH [*plendatre*] Qua mesajo?

ANDERSON. Nur ke me joyoze kunparolos il dum instanto pri grava afero por il, e ke, se il vizitus dum preterpasar, ni bone aceptus il.

JUDITH [*hororante*] Tu invitis ta homo venar adhike!

ANDERSON. Yes ya.

JUDITH [*sideskas e tordas la manui*] Me esperas, ke il ne venez! Ho, me pregas, ke il ne venez!

ANDERSON. Pro quo? Ka tu ne volas il esar avertita?

JUDITH. Il ja komprenas sua danjero. Ho, Tony, kad esas desyusta odiar blasfemanto e fripono? Me ya odias ilu. Me ne povas obliviar ilu: me savas, ke il kunportos noco. Il insultis tu: il insultis me: il insultis sua matro.

ANDERSON [*kapricoze*] Nu, karo, ni pardonez il; e tale lo ne importas.

JUDITH. Ho, me savas, he esas neyusta odiar irgu; ma —

ANDERSON [*iras ad el per humuroza tenereso*] Nu, karo, tu ne es tante mala kam tu supozas. La maxim mala peko kontre nia kunenti ne esas odiar li, ma esar indiferenta pri li; olta esas l'esenco di nehumaneso. Omnakaze, mea karo, se tu atencoze observus homi, tu surprizesus deskovrar quante odiar similesas amar. [*El tresayas, stranje emocigita—mem konsternata. Il esas amuzata*]. Yes: me esas tote serioza. Pensez pri la maniero per qua uli de nia amiki mariajita tormentas l'una l'altra, akuzas l'una l'altra, esas jaluza l'una pri l'altra, ne toleras ke l'altru esez fora dum un dio, plu multe similesas karcer-gardisti e sklav-posedanti kam amoranti. Regardez ta sama homi kande li traktas l'enemiki: skrupuloza, superba, su-respektinda, rezolvema esar nedependanta l'una del altra, prudenta per lia parolo l'una a l'altra—fi! ke tu ne ofte opinionis, ke se li nur komprenus, li esas plu bona amiki dil enemiki kam di lia propra spozi? Ha, esez certa, mea karo, tu advere plu multe prizas Richard kam me, se tu nur komprenus. He!

JUDITH. Ho, ne dicez lo: ne dicez lo, Tony, mem jokante. Tu ne komprenas, quala sento hororinda lo donas.

ANDERSON [*ridas*] Nu, nu: to ne importas, karo. Il esas malulo; e tu odias il, quale il meritas. E tu facos la teo, ka ne?

JUDITH [*remonstras su*] Ho yes, me obliviis. Me igis tu vartar tante longe. [*El iras al herdo e pozas la bolio-krucho por varmeskar*].

ANDERSON [*iras al armoro e desmetas sua vestono*] Ka tu reparis la shultro di mea olda vestono?

Judith. Yes, karulo. [*El iras al tablo e pozas la teo aden la te-krucho del pleto*].

ANDERSON [*metas la plu olda vestono qua pendas an la armoro e pendigas olta desmetita*] Kad irgu vizitis dum ke me esis absenta?

JUDITH. No, ma— [*Ulu frapetas la pordo. Per tresayo qua revelas elua intensa nervozeso, el retretas al plu fora extremajo dil tablo portante la teo e kuliero e klamas*] Qua esas?

ANDERSON [*iras ad el e kurajigante frapetas elua shultro*] Es bona, karo, es bona. Lu ne manjos tu, irge qua lu esas. [*El probas ridetar, preske igas su ploreskar. Il iras al pordo ed apertas ol. Ibe esas Richard, sen surtuto o mantelo*]. Vu darfis levir la klinko ed enirir, sioro Dudgeon. Nulu egardas ceremonio che ni. [*Gastigeme*] Enirez. [*Richard sensucie eniras e stacas apud la tablo, cirkume regardas la chambro per poke frunsar la nazo pro la mezotint-kleriko an la parieto. Judith regardas nur la teo*]. Kad ankore pluvas? [*Il klozas la pordo*].

RICHARD. Pluvas quale l'advera [*il e Judith regardas l'una l'altra kande el rapide adsupre ed arogante regardas*] —me pregas via pardono; ma [*montras, ke ilua vestono esas humida*] vi vidas—!

ANDERSON. Desmetez ol, sioro; e lasez ol kelkatempe pendar apud la fairo: mea spozino pardonos vua kamizo. Judith: adjuntez plusa kulieredo de teo por sioro Dudgeon.

RICHARD [*cinikale regardas il*] La magio di proprieto, pastoro! Ka mem vu es polita, nun kande me sucedis al domeno di mea patro?

Judith indignoze forpozas la kuliero.

ANDERSON [*tote tranquila, ed helpas Richard desmetar la vestono*] Me supozas, sioro, ke pro ke vu aceptas mea gastigo, vu ne havas tante mala opiniono pri ol.

Sideskez. [*Tenante la vestono, il indikas la sidilo stangizita. Richard en sua kamizo mi-kombateme regardas il dum instanto; pose, konsentante per kapsigno, il agnoskas ke la pastoro vinkis il, e sideskas. Anderson forpozas sua propra mantelo en amaso adsur la sidilo apud la herdo, e drapiras la vestono di Richard sur la dorso dil sidilo*].

RICHARD. Me venas, sioro, per vua propra invito. Vu livis mesajo, ke vu havas ulo importanta por dicar.

ANDERSON. Me havas averto quan mea devo demandas me donar a vu.

RICHARD [*rapide staceskas*] Vu volas predikar ye me. Pardonez me: me preferas promenar en la pluvo [*iras vers sua vestono*].

ANDERSON [*haltigas il*] Ne pavorez, sioro: me ne es granda predikero. Vu esas tre sekura. [*Richard malgre su ridetas. Ilua mieno moleskas: il mem gestas por exkuzar su. Anderson, vidante ke il domtas il, nun serioze parolas*]. Sioro Dudgeon: vu esas endanjerigita en ca vilajo.

RICHARD. Quala danjero?

ANDERSON. La danjero di vua onklo. La jibeto di mayoro Swindon.

RICHARD. Es vu qua es endanjerigita. Me avertis vu—

ANDERSON [*bonhumore ma autoritatoze interruptas il*] Yes, yes, sioro Dudgeon: ma la vilajani ne tale opinionas. E mem endanjerigita, me havas hike devi quin me ne mustas abandonar. Ma vu esas liberulo. Pro quo riskar vu?

RICHARD. Ka vu opinionas, ke me esus granda perdajo, pastoro?

ANDERSON. Me opinionas, ke la vivo di homo meritas salvo, ad irge qua ol apartenas. [*Richard ironioze*

reverencas. Anderson suafoye humuroze reverencas]. Nu: vu drinkos teo kun ni, por preventar la kataro, ka ne?

RICHARD. Me remarkas, ke la damo Anderson ne tam avide urjas kam vu, pastoro.

JUDITH [*preske sufokata da indigno, quan el expektis ke la spozulo partoprenez ed expresez por el kontre omna insulto de Richard*] Vu esas aceptata pro mea spozulo. [*El portas la te-krucho al herdo e pozas ol adsur la kamen-tabulo*].

RICHARD. Me savas, sioro, ke me ne aceptesas pro me ipsa. [*Il staceskas*]. Ma me decidas ne manjar hike, pastoro.

ANDERSON [*gaye*] Dicez un bona kauzo pro to.

RICHARD. Pro ke esas ulo en vu quan me respektas, ed olta igas me volar havar vu kom enemiko.

ANDERSON. Bone dicita. Segun ta kondiciono, sioro, me aceptas vua enemikeso od olta di irga viro. Judith: sioro Dudgeon restos por teo. Sideskez: la teo bezonas kelka minuti por infuzar an la fairo. [*Richard destranquile regardas cirkum su; pose sideskas, inklinas la kapo por celar konvulsanta bufo dil fauco*]. Me jus dicis a mea spozino, sioro Dudgeon, ke enemikeso— [*El sizas ilua manuo ed implorante regardas il, per intenseso qua quik haltigas il*]. Nu, nu, me ne darfas parolar, me komprenas; ma lo esis nulo qua igus ni esar plu mala amiki—enemiki, me volas dicar. Judith esas vua grand enemiko.

RICHARD. Se omna mea enemiki similesus la damo Anderson, me esus la maxim bona Kristano en Amerika.

ANDERSON [*komplezesas, e frapetas elua manuo*] Ka tu audas, Judith? Sioro Dudgeon savas quale komplimentar.

La klinko esas levita extere.

JUDITH [*tresayas*] Qua esas?

Christy eniras.

CHRISTY [*haltas e regardegas Richard*] Ho, ka *tu* es hike?

RICHARD. Yes. Foririez, folulo: damo Anderson ne volas aceptar la tota familio por teo.

CHRISTY [*plu fore eniras*] Matro es tre malada.

RICHARD. Nu, kad el deziras vidar me?

CHRISTY. No.

RICHARD. Tale me supozis.

CHRISTY. El volas vidar la pastoro—quik.

JUDITH [*ad Anderson*] Ho, ne ante ke tu drinkez teo.

ANDERSON. Me plu multe juos ol rivenonte, karo. [*Il iras por sua mantelo*].

CHRISTY. Ne pluvas.

ANDERSON [*faligas la mantelo e prenas sua chapelo del parafairo*] Ube esas vua matro, Christy?

CHRISTY. Che onklulo Titus.

ANDERSON. Ka vu queris la mediko?

CHRISTY. No: el ne dicis lo.

ANDERSON. Quik irez adibe: me rajuntos vu ye lua solio. [*Christy turnas su por ekirar*]. Vartez instante. Vua fratulo certe anxias saveskar pri la partikularaji.

RICHARD. Ba! ne me: lu ne savas; e me ne interesesas. [*Violentoze*] Foririez, stupido. [*Christy ekkuras. Richard pluse dicas, kelke shamante*] Ni saveskos sat balde.

ANDERSON. Nu, vu forsan permisos me ipsa adportar la novajo. Judith: bonvole donez la teo a sioro Dudgeon, ed igez il restar hike til ke me rivenos.

JUDITH [*pala e tremanta*] Ka me mustas—

ANDERSON [*prenas elua manui ed interruptas el por celar elua agito*] Mea karo: ka me darfas fidar a tu?

JUDITH [*per kompatinda esforco meritar ilua fido*] Yes.

ANDERSON [*presas elua manuo a sua vango*] Vu ne atencos du oldi quale ni, sioro Dudgeon. [*Iras*] Me ne dicos bona nokto: vu esos hike kande me rivenos. [*Ekiras*].

Li regardas il preterpasar la fenestro, pose mute regardas l'unu l'altru, tote konsternata. Richard, remarkante la tremo di elua labii, unesme kalmeskas.

RICHARD. Sioro Anderson: me tote komprenas la naturo di vua opinioni pri me. Me ne intruzos. Bona nokto. [*Itere il iras vers la kameno por sua vestono*].

JUDITH [*interpozas su inter il e la vestono*] No, no. Ne irez: me pregas, ne irez.

RICHARD [*krude*] Pro quo? Vu ne volas me esar hike.

JUDITH. Yes, me— [*Tordas la manui pro desespero*] Ho, se me vere parolus, vu uzus lo por tormentar me.

RICHARD [*indignoze*] Tormentar! Quale vu darfas dicar lo? Ka vu expektas me restar pos to?

JUDITH. Me volas ke vu restez; ma [*subite furias kontre il quale iracoza puerino*] ne pro ke me prizas vu.

RICHARD. Ho, ya!

JUDITH. Yes: me plu preferus vu irar kam miskomprenar me. Me odias e timas vu; e mea spozulo savas lo. Se vu ne asistos kande il rivenos, il supozos, ke me desobediis il e forsendis vu.

RICHARD [*ironioze*] Dum ke fakte, vu esis advere tante benigna e gastigema e charmanta, ke me nur volas forirar pro pura obstino, yes!

Judith ne povas tolerar lo e sideskas sur sidilo e ploreskas.

RICHARD. Haltez, haltez, haltez, me dicas. Ne facez lo. [*Pozas un manuo an la sino quaze an vunduro*] Il tordis mea kordio per esar viro. Ka vu mustas lacerar ol per

esar muliero? Kad il ne levis vu adsuper mea insulti, quale il levis su ipsa? [*El cesas plorar e kelke kalmeskas, regardas il per timida kuriozeso*]. Nu: to es bona. [*Simpatioze*] Vu nun standas plu bone, ka ne? [*Il kurajigante pozas un manuo adsur elua shultro. El quik superbe staceskas e defiante regardas il. Il quik rikomencas la kustumala tono sardonika*]. Ha, es plu bona. Vu esas itere vu ipsa: anke Richard. Nu, ka ni drinkos teo quale kalma e respektinda duo, e vartos la riveno di vua spozo?

JUDITH [*kelke shamanta*] Bonvole. Me—me regretas esir tante fola. [*El inklinas su por prenar la plado de pano rostita del parafairo*].

RICHARD. Me regretas, pro vu, ke me esas—to quon me esas. Permisez me. [*Il prenas la plado de el e portas ol al tablo*].

JUDITH [*sequas portante la te-krucho*] Ka vu sideskos? [*Il sideskas an l'extremajo dil tablo maxim proxima al armoro. Ibe esas plado e kultelo. L'altra plado esas pozita apud ol: ma Judith restas ye la fora extremajo dil tablo, apud la fairo, e sideskas ibe; el tiras la pleto a su*]. Ka vu deziras sukro?

RICHARD. No: ma multa lakto. Permisez me donar pano a vu. [*Il pozas pano adsur la duesma plado e transdonas ol per la kultelo. L'ago montras, ke il bone komprenas, ke el evitis sua kustumala plaso por esar tam for il kam posible*].

JUDITH [*ceremoniale*] Danko. [*El transdonas la teo*]. Bonvole servez vu.

RICHARD. Danko. [*Il pozas pano adsur sua propra plado; ed el ekvarsas teo por su*].

JUDITH [*remarkas, ke il manjas nulo*]. Ka vu ne prizas olta? Vu manjas nulo.

RICHARD. Nek vu.

JUDITH [*nervoza*] Me nultempe prizis teo. Bonvole ne atencez me.

RICHARD [*revante cirkumregardas*] Me pensas. Es stranja por me. Me povas vidar la beleso e tranquileso di ca hemo. Me opinionas, ke me nultempe esis tam tranquila kam cainstante; ma me bone savas, ke me nultempe povus habitar hike. Ne esas en mea naturo, me supozas, esar domestikigita. Ma ol es tre belega; ol es preske santa. [*Il meditas dum instanto, pose nelaute ridas*].

JUDITH [*quik*] Pro quo vu ridas?

RICHARD. Me pensis, ke se ul nekonocato nun enirus, lu supozus ni esar spozulo e spozino.

JUDITH [*ofensita*] Vu volas dicar, me supozas, ke vu es plu proxim a mea evo kam il.

RICHARD [*astonata da ca dicajo ne-expektita*] Me nule pensis tala pensajo. [*Itere sardonika*] Me komprenas, ke esas altra parto di joyo hemal.

JUDITH [*iracoza*] Me preferas havar spozulo quan omnu respektas kam— kam—

RICHARD. Kam la dicipulo dil diablo. Vu es justa; ma me darfas dicar, ke vua amoro helpas il esar bonulo, quale vua odio helpas me esar malulo.

JUDITH. Mea spozo esis tre bona a vu. Il pardonis vua insulti ed esforcas salvar vu. Ka vu ne povas pardonar il pro esar tante plu bona kam vu? Quale vu audacas minvalorigar il per pozar vu en ilua plaso?

RICHARD. Ka me facis lo?

JUDITH. Yes, ton vu facis. Vu dicis, ke se irgu enirus, lu konsiderus ni kom spozulo e— [*El haltas terorigita, dum ke trupo de soldati marchas exter la fenestro*]. L'Angla soldati! Ho, quon li—

RICHARD [*askoltas*] Shut!

VOCO [*extere*] Haltez! Quar extere: du adinterne kun me.

Judith mi-staceskas, askoltas e regardas per larja okuli Richard, qua prozatre prenas sua taso e drinkas la teo kande la klinko levesas per lauta klikto, ed Angla serjento eniras la chambro kun du soldati, qui postenizas su ye la pordo. Lu rapide venas al tablo adinter li.

LA SERJENTO. Me regretas perturbar vu, siorino. Devo! Anthony Anderson: me arestas vu per la nomo di rejo George kom revolucionero.

JUDITH [*indikas Richard*] Ma lu ne esas— [*Il rapide regardas el per feratra vizajo. El hastante kovras sua boko per l'indikanta manuo e timoze regardegas*].

LA SERJENTO. Nun, pastoro: metez vua vestono e venez.

RICHARD. Yes: me venos. [*Il staceskas e pazas vers sua propra vestono; rimemoras e, la dorso vers la serjento, lente regardas la chambro sen movar la kapo til ke il vidas la nigra vestono di Anderson, qua pendas del armoro. Il kalme iras ad ol; prenas ol; e metas ol. La nociono pri il kom pastoro amuzas il: il regardas la nigra maniko e ruzeme ridetas ye Judith; elua blanka vizajo montras, ke el penoze baraktas por komprenar, ne l'amuzo, ma la hororo dil situeso. Il turnas su vers la serjento, qua pluproximeskas portante manoto celita dop su, e lejere dicas*] Ka vu ultempe arestis viro di mea mestiero, Serjento?

LA SERJENTO [*instintale respektanta, pri la nigra vestono ed anke pri la politeso di Richard*] Nu, no, sioro. Adminime, nur armeo-kleriko. [*Montras la manoto*]. Me regretas, sioro; ma devo—

RICHARD. Sat bona, Serjento. Nu, me ne shamas pro to: me multe dankas vu pro l'exkuzo. [*Il extensas sua manui*].

SERJENTO [*ne aceptas l'ofro*] Kom una jentilulo ad altra, sioro. Ka vu ne deziras parolar a vua spozino, sioro, ante irar?

RICHARD [*ridetas*] Ho, ni itere renkontros ante—ka ne? [*to signifikas, 'ante ke vi pendigos me'*].

SERJENTO [*laute kun ostentema gayeso*] Ho, komprenende, komprenende. Nul kauzo por ke la damo destranquileskez su. Ma— [*per nelauta voco nur por Richard*] vua lasta oportunajo, sioro.

Li signifikante regardas l'una l'altra dum instanto. Pose Richard profunde exhalas e turnas su vers Judith.

RICHARD [*tre klare*] Mea karino. [*El regardas il, kompatinde pala, ed esforcas respondar, ma ne povas—anke esforcas proximeskar ad il, ma ne fidas a sua kapableso stacar sen suporto dil tablo*]. Ca galantulo esas sat bona permisar a ni instanto por adiar. [*La serjento delikate retretas a sua soldati ye la pordo*]. Il esforcas protektar vu de lo vera; ma tu plu bone saveskez. Ka tu askoltas me? [*El afirmas per kapsigno*]. Ka tu komprenas, ke me iras a morto? [*El afirmas per kapsigno ke el komprenas*]. Rimemorez, ke tu mustas trovar nia amiko qua jus esis kun ni. Ka tu komprenas? [*El afirmas per kapsigno*]. Igez lu sekure forirar de noco. Per tua vivo, ne lasez il saveskar pri mea danjero; ma se il ya saveskus, dicez ad il, ke il ne povas salvar me: li pendigus il; e li ne indulgus me. E dicez ad il, ke me esas tam ferma en mea religio kam il en ilua propra, e ke il povas fidar a me til morto. [*Il turnas su por irar, vidas ke la serjento spektas e semblas kelke suspektar. Il pensas e pose, espritoze turnante su a Judith*

kun rideto qua ruptas sua seriozeso, dicas] E nun, mea karino, me timas, ke la serjento ne kredos ke tu amoras me quale spozino, sen ke tu donos un kiso ante ke me iros.

Il proximeskas ad el ed extensas la manui. El livas la tablo e preske falas aden ilua embraco.

JUDITH [*sufokata dal vorti*] Me devas— esas ocido—

RICHARD. No: nur un kiso [*nelaute ad el*] pro il.

JUDITH. Me ne povas. *Tu* mustas—

RICHARD [*embracas el pro kompat-impulso pro elua ditreso*] Mea kompatindino!

Judith per subita povo embracas il; kisas il; ed esvanas, falante de ilua brakii til la pavimento quale se la kiso mortigis el.

RICHARD [*rapide irante al serjento*] Nun, Serjento: quik, ante ke el rikoncieskos. La manoto. [*Il extensis la manui*].

SERJENTO [*enposhigas ol*] Nenecesa, sioro. Adinter ta du, me pregas. [*La soldati pozas su, l'una avan Richard e l'altra dop il. La serjento apertas la pordo*].

RICHARD [*lastafoye regardas la domo*] Adio, spozino; adio, hemo. Mutigez la tamburi, e rapide marchez!

*La serjento signifas al avana soldato ke lu marchez. Li rapide ekmarchas. * * * * * * * * * * * * * * * * * * Kande Anderson rivenas de sioro Dudgeon, il astonesas trovar ke la chambro esas semblante vakua e preske tote obskura ecepte la brileto dil fairo; nam un del kandeli konsumesas e l'altra preske mortas.*

ANDERSON. Nu, quo es—? [*Vokas*] Judith, Judith! [*Il askoltas: nula respondo*]. Hm! [*Il iras al armoro; prenas kandelo del tirkesto; acendas ol per la flagreto dil mortanta kandelo sur la tablo; ed astonate regardas la netushita repasto. Il pozas la kandelo aden la kandeliero;*

desmetas sua chapelo; e perplexe gratas la kapo. Ca ago igas il unesmafoye regardar la pavimento; ed ibe il vidas Judith senmova, l'okuli klozita. Il kuras ad el e squatas ad el, levas elua kapo]. Judith.

JUDITH [*vekas; nam l'esvano divenabis la dormo di exhausteso pos sufro*] Yes. Ka tu vokis? Quo eventas?

ANDERSON. Me jus eniris e trovis tu hike jacante, la kandeli konsumita e la teo ekvarsita e kolda. Quo eventis?

JUDITH [*ankore vagas*] Me ne savas. Ka me dormis? Me supozas— [*El perplexe haltas*]. Me ne savas.

ANDERSON [*jemas*] Cielo pardonez me, me livis tu sola kun ta fripono. [*Judith rimemoras. Kun agonianta krio, el sizas ilua shultri e tranas su a la pedi dum ke il staceskas kun el. Il tenere embracas el*]. Mea kompatindino!

JUDITH [*frenezioze tenas il*] Quon me facez? Ho mea Deo, quon me facez?

ANDERSON. Ne suciez, ne suciez, mea karisimo: esis mea kulpo. Nu: tu nun es sekura; e tu ne domajesas, ka ne? [*Il liberigas el, por probar, kad el povas stacar*]. Yen: to es bon, to es bon. Se tu nur ne domajesas, nulo altra importas.

JUDITH. No, no, no: me ne domajesas.

ANDERSON. Danko al Cielo pro to! Nun venez: [*duktas el al stangizita sidilo e sidigas el*] sideskez e repozez: tu povas dicar omno morge. O [*miskomprenas elua ditreso*] tote ne dicos, se tu anxias. Nu, nu! [*Gaye*] Me facos fresha teo: to rifortigos tu. [*Il iras al tablo e vakuigas la te-krucho aden la forjetajuyo*].

JUDITH [*per voco anxioza*] Tony.

ANDERSON. Yes, karo?

JUDITH. Ka tu supozas, ke ni nun nur sonjas?

ANDERSON [*anxiante regardas el dum instanto, quankam il duras ferme e gaye pozar nova teo aden la krucho*] Forsan, karo. Ma tu devas samtempe sonjar pri tasedo de teo.

JUDITH. Ho, cesez, cesez. Tu ne savas— [*Distraktata, el kovras la vizajo per tensa manui*].

ANDERSON [*cedas su ad anxio ed iras ad el*] Mea karo, quo esas? Me ne povas pluse subisar: tu mustas dicar. Esis tote mea kulpo: me esis dementa fidar ad il.

JUDITH. No: ne dicez lo. Tu ne mustas dicar lo. Il— ho no, no: me ne darfas. Tony: ne parolez a me. Prenez mea manui—amba manui. [*Il astonate prenas li*]. Igez me pensar pri tu, ne pri ilu. Esas danjero, terorinda danjero; ma la danjero esas la tua; e me darfas durar pensar pri ol: me ne povas, ne povas: mea mento sempre retroiras ad ilua danjero. Il esez salvata—no: tu esez salvata: tu, tu, tu. [*El saltante staceskas quale se por facar ulo, irar adulloke, klamas*] Ho Cielo, helpez me!

ANDERSON [*duras sidar e tenar elua manui per kalmeso rezolvema*] Kalme, kalme, mea karo. Tu es tote distraktata.

JUDITH. Ya, tu es justa, forsan. Me ne savas to facenda. Me ne savas to facenda. [*Liberigas elua manui*]. Me mustas salvar ilu. [*Anderson timigite staceskas dum ke el frenezioze kuras al pordo. Ol apertesas avan el da Essie, qua anxioze enhastas. Ta surprizo esas tante desagreabla por Judith, ke el rikoncieskas. Elua voco esas akuta ed iracoze demandanta*] Quon tu volas?

ESSIE. On dicis, ke me venez a vu.

ANDERSON. Qua dicis?

ESSIE [*regardegante il quale se ilua prezenteso astonas el*] Ka vu es hike?

JUDITH. Komprenende. Ne esez fola, puero.

ANDERSON. Dolce, karo: tu timigos el. [*Iras adinter eli*] Venez adhike, Essie. [*El iras ad il*]. Qua sendis tu?

ESSIE. Dick. Il sendis mesajo a me per soldato. Me mustas quik venar adhike e facez irge quan siorino Anderson demandas.

ANDERSON [*komprenante*] Soldato! Ha, me nun komprenas! Li arestis Richard. [*Judith desesperante gestas*].

ESSIE. No. Me questionis la soldato. Dick es sekura. Ma la soldato dicis, ke vu esis kaptita.

ANDERSON. Me! [*Perplexa, il turnas su a Judith por expliko*].

JUDITH [*dolce*] Es bona, karulo: me komprenas. [*Ad Essie*] Danko, Essie, pro venir: ma me ne nun bezonas tu. Tu darfas irar adheme.

ESSIE [*suspektante*] Ka vu es certa, ke Dick ne es kaptita? Forsan il demandis, ke la soldato dicez ke esis la pastoro. [*Anxioze*] Siorino Anderson: ka vu supozas esas tale?

ANDERSON. Parolez vere se esas tale, Judith. El saveskos del unesma vicino renkontrata en la strado. [*Judith forturnas su e kovras sua okuli per la manui*].

ESSIE [*ululas*] Ma quon li facos pri ilu? Ho, quon li facos pri ilu? Ka li mortigos ilu? [*Judith konvulsante trepidas e violentoze sideskas adsur la sidilo uzata da Richard an la tablo*].

ANDERSON [*frapetas la shultro di Essie por konsolacar el*] Me esperas, ne. Me esperas, ne. Forsan, se tu es tre kalma e pacienta, ni ulmaniere helpos il.

ESSIE. Yes—helpar il—yes, yes, yes. Me esos bona.

ANDERSON. Me mustas quik irar ad il, Judith.

JUDITH [*saltante staceskas*] Ho no. Tu mustas forirar —irar adfore, ad irga sekura loko.

ANDERSON. Fi!

JUDITH [*pasionoze*] Ka tu volas mortigar me? Ka tu supozas, ke me toleros vivar dum multa dii dum ke omna frapo an la pordo—omna pedpazo—konvulsigos me pro teroro? vigilar dum nokti pro teroro, askoltante, ka li venas por arestar tu?

ANDERSON. Ka tu supozas, ke esus plu bona savar, ke me fugis mea posteno pro l'unesma danjero?

JUDITH [*bitre*] Ho, tu ne iros. Me savas lo. Vu restos; e me dementeskos.

ANDERSON. Mea karo, tua devo—

JUDITH [*feroce*] Quo importas mea devo?

ANDERSON [*shokata*] Judith!

JUDITH. Me ya facas mea devo. Me tenegas mea devo. Mea devo esas forigar tu, salvar tu, abandonar il ad ilua fato [*Essie kriachas pro ditreso e falas adsur sidilo apud la herdo, taceme singlutante*]. Mea instinto esas sama kam la elua—salvar il malgre omno, quankam esus tante plu granda ke il mortez! tante plu granda! Ma me savas, ke tu facos to quon tu volas, quale il facis to quon il volis. Me havas nula povo. [*El budeme sideskas adsur la stangizita sidilo*]. Me esas nur muliero: me povas facar nulo ma sidar e sufrar. Ma, dicez ad ilu, ke me esforcis salvar tu—ke me esforcis tam forte posible salvar tu.

ANDERSON. Mea karo, me timas, ke il plue pensas pri sua propra danjero kam pri la mea.

JUDITH. Haltez: o me odios tu.

ANDERSON [*remonstras*] Nu, nu, nu! Quale me darfas livar tu, se tu tale parolas? Tu es tote senraciona. [*Il turnas sur ad Essie*]. Essie.

ESSIE [*avide staceskas e vishas l'okuli*] Quo?

ANDERSON. Vartez extere dum minuto, quale bonino: sioro Anderson ne bone standas. [*Essie semblas dubitar*]. Ne timez: me balde venos a tu; e me iros a Dick.

ESSIE. Ka vu ya iros ad ilu? [*Susuras*] Vu ne lasos *el* preventar vu?

ANDERSON [*ridetas*] No, no; es bona. Es bona. [*El ekiras*]. Esez bonino. [*Il klozas la pordo e retroiras a Judith*].

JUDITH [*sidas—rigide*] Tu iras a tua morto.

ANDERSON [*gaye*] Do me iros en mea maxim bona vestono, karo. [*Il iras al armoro desmetante sua vestono*]. Ube—? [*Il regardegas la vakua stifto dum instanto; pose rapide regardas la herdo; pazegas ad ol; levas la vestono di Richard*]. Nu, mea karo, semblas ke il iris en mea maxim bona vestono.

JUDITH [*senmova*] Yes.

ANDERSON. Ka la soldati eroris?

JUDITH. Yes: li eroris.

ANDERSON. Il devis informir li. Kompatindulo, il tro anxiis, me supozas.

JUDITH. Yes: il devis informir li. Anke me devis.

ANDERSON. Nu, esas tre perplexiganta—preske drola. Esas stranja, quale ta trivialaji frapas on mem dum la maxim— [*Il tacas e metas la vestono di Richard*]. Me mustas portar la vestono ad il. Me savas to quon il dicos— [*imitas la sardonika maniero di Richard*] 'Vu sucias pri mea anmo, pastoro, ed anke pri vua maxim bona vestono.' Ka ne?

JUDITH. Yes, exakte to il dicos a tu. [*Vakue*]. Ne importas: me nultempe itere vidos o tu od ilu.

ANDERSON [*kurajigante*] Ho, fi, fi, fi! [*Il sideskas apud el*]. Ka talmaniere tu satisfacas tua promiso, ke me ne shamez pro mea brava spozino?

JUDITH. No: talmaniere me falias ol. Me ne povas satisfacar mea promisi ad ilu: pro quo me devas satisfacar mea promisi a tu?

ANDERSON. Ne parolez tante stranje, mea karo. To semblas nesincera. [*El taceme e nedeskripteble reprochante regardas il*]. Yes, karo, sensencajo esas sempre nesincera; e mea karo parolas sensencaji. Pura sensencaji. [*Elua vizajo obskureskas per muta obstino. El rigide regardegas adavane e ne itere regardas il, absorbita da la fato di Richard. Il studias elua vizajo; vidas, ke la kurajigo ne efikis; cedas su, ne plus esforcas celar sua anxio*]. Me deziras saveskar to quo tante timigis tu. Kad esis lukto? Kad il kombatis?

JUDITH. No. Il ridetis.

ANDERSON. Il konocis sua danjero, ka tu supozas?

JUDITH. Il konocis la tua.

ANDERSON. La mea!

JUDITH [*monotone*] Il dicis, 'Igez il sekure forirar de noco.' Me promisis: me ne povas satisfacar mea promiso. Il dicis, 'Per tua vivo, ne lasez il saveskar pri mea danjero.' Me parolis pri ol a tu. Il dicis, ke se tu saveskus lo, tu ne povus salvar il—ke li pendigos il e ne indulgos tu.

ANDERSON [*staceskas pro jeneroza indigno*] E tu supozas, ke me permisus viro havanta tante multa boneso mortar quale hundo, kande kelka vorti forsan igus il mortar quale Kristano. Me shamas pri tu, Judith.

JUDITH. Il esos tam ferma en sua religio kam tu en tua propra; e tu darfas fidar ad il til morto. Ton il dicis.

ANDERSON. Deo pardonez il! Quon altre il dicis?

JUDITH. Il dicis adio.

ANDERSON [*nervoze iras avane e retroe pro sucio*] Kompatindulo, kompatindulo! Tu adiis il per benigneso e karitato, Judith, me esperas.

JUDITH. Me kisis il.

ANDERSON. Quo! Judith!

JUDITH. Ka tu es iracoza?

ANDERSON. No, no. Tu esis justa: tu esis justa. Kompatindulo, kompatindulo! [*Multe ditresigita*] Esar mortale pendigita tale ye ilua evo! Ka li lore forduktis il?

JUDITH [*fatigita*] Tu esis hike: to es la sequanta instanto quan me rimemoras. Me supozas, ke me esvanis. Nun adiez me, Tony. Me forsan itere esvanos. Me volas mortar.

ANDERSON. No, no, mea karo: tu mustas kalmeskar ed esar racionoza. Esas nula danjero por me—tote nula danjero.

JUDITH [*solene*] Tu iras a tua morto, Tony—certa morto, se Deo permisas, ke inocenti esez mortigita. Li ne permisos tu vidar ilu: li arestos tu saminstante kande tu dicos tua nomo. Esis por tu ke la soldati venis.

ANDERSON [*astonegita*] Por me!!! [*Il facas pugni; la kolo dikeskas; la vizajo redeskas; la karnoza okul-poshi esas injektita per varmega sango; la paco-homo desaparas, transfigurata aden iracema e timenda milito-viro. Ma el ne ja ekiras l'absorbo por regardar il: elua regardo ferme reflektas la fermeso di Richard*].

JUDITH. Il remplasis tu: il mortos por salvar tu. Pro to il iris en tua vestono. Pro to me kisis il.

ANDERSON [*explozas*] Sango e karno! [*Ilua voco esas rauka e dominacanta, ilua gesto plena de energio brutal*]. Nun! Essie, Essie!

ESSIE [*enkuras*] Yes.

ANDERSON [*impetueme*] Irez tam rapide posible al albergo. Dicez a li, ke li selizez la maxim rapida e maxim forta kavalo quan li havas [*Judith anhelante staceskas e nekredeme regardegas il*]—la kastanea kavalino, se el es fresha—sen ajorno. Irez aden la stablo-korto e dicez al negrulo ibe, ke me donos ad il arjenta dolaro se la kavalo es pronta kande me venos, e ke me quik sequas tu. Irez. [*Ilua energio flugigas Essie ek la chambro. Il sizas sua kavalko-boti; hastas kun li al sidilo an la herdo; komencas metar li*].

JUDITH [*nekapabla kredar tale pri il*] Tu ne iras ad il!

ANDERSON [*okupata pri la boti*] Iras ad il! Quon bona to facus? [*Grunas a su violentoze tranante l'unesma boto adsur la pedo*] Me iros a li, ton me facos. [*A Judith, impereme*] Portez a me la pistoli: me havos li. E pekunio, pekunio: me volas pekunio—omna pekunio en la domo. [*Il grunas metante l'altra boto*] Granda satisfaco, havar me kom kompanulo ye la jibeto. [*Sucesas metar la boto*].

JUDITH. Ka tu do abandonas il?

ANDERSON. Tacez, muliero; ed adportez la pistoli. [*El iras al armoro ed ekprenas ledra zono havanta du pistoli, pudro-korno, e sako de kugli adjuntita. El jetas ol adsur la tablo. Pose el klefapertas tirkesto en l'armoro ed ekprenas burso. Anderson sizas la zono e metas ol, dicante*] Se li supozis il esar me pro mea vestono, forsan li supozos me esar il pro la ilua. [*tiras la zono por fitigar ol*]. Ka me es simila ad il?

JUDITH [*turnas su portante la burso*] Hororinde nesimila.

ANDERSON [*sizas la burso de el e vakuigas ol adsur la tablo*] Hm! Ni vidos!

JUDITH [*senpove sideskas*] Valoras pregar, Tony, ka tu supozas?

ANDERSON [*kontas la pekunio*] Pregar! Ka ni povas pregar la kordo di Swindon de la kolo di Richard?

JUDITH. Deo forsan moligus la kordio di Swindon.

ANDERSON [*desestimante—enposhigas manuedo de moneti*] Do lasez il. Me ne es Deo; e me mustas laborar altramaniere. [*Judith anhelas pro ta blasfemo. Il jetas la burso adsur la tablo*] Retenez olta. Me prenis 25 dolari.

JUDITH. Ka tu mem oblivias, ke tu es pastoro?

ANDERSON. Pastoro esez d— fi! Mea chapelo: ube la chapelo? [*Il sizas chapelo e mantelo, tre hastoze metas li amba*]. Nun askoltez, tu. Se tu povas parolar kun il per fingar esar ilua spozino, dicez ad il, ke il tacez til jorno: to donos a me sat multa tempo.

JUDITH [*solene*] Tu darfas fidar ad il til morto.

ANDERSON. Tu es folo, folo, Judith. [*Dum instanto haltigas ilua hasto e parolas kelke simile ad ilua olime kalma e solena fermeso*] Tu ne konocas tua spozulo. [*Essie rivenas. Il quik saltas ad el*]. Nu: ka kavalo es pronta?

ESSIE [*anhelante*] Ol esos pronta kande vu venos.

ANDERSON. Bonege. [*Il iras vers la pordo*].

JUDITH [*staceskas e nevoluntante extensas la brakii ad il*] Ka tu ne adios?

ANDERSON. E disipas plusa mi-minuto! Ba! [*Il ekhastas quale avalancho*].

ESSIE [*hastas a Judith*] Il iras por salvar Richard, ka ne?

JUDITH. Por salvar Richard! No: Richard salvis il. Il iras por salvar su ipsa. Richard mustas mortar.

Essie kriachas pro teroro e falas a la genui, celas sua vizajo. Judith, sen atencar el, rigide regardegas avan el la viziono di mortanta Richard.

AKTO III

Frue dum la sequanta matino ye la stabeyo Britaniana en l'urbo-domo, la serjento klefapertas la pordo di mikra e vakua varteyo panelizita, ed invitas Judith enirar. El subisis mala nokto, probable kelke deliris; nam mem en la realeso di kolda jorno, elua regardego rivenas kande el ne forte atencas.

La serjento opinionas, ke elua sentimento honorizas el, e simpatias per maniero kurajigante milital. Esante bela homo vanitatoza pro sua uniformo e sua rango, lu supozas su esar apta por respekteme konsolacar el.

SERJENTO. Vu povas kalme kunparolar il hike, sioro.

JUDITH. Ka me longe vartos?

SERJENTO. No, sioro, ne un minuto. Ni inkluzis il en la karcero dum la nokto; ed il jus esis duktita adhike por la militala tribunalo. Ne suciez, sioro: il dormis quale puero, e manjis bonega dejuno.

JUDITH [*astonata*] Il esas gaya!

SERJENTO. Tote bonega, sioro. La kleriko vizitis il hiere nokte; ed il ganis dek-e-sep shilingi de lu per lud-karti. Il spensis ol inter ni quale perfekta jentilulo. Devo es devo, sioro, komprenende; ma hike vu es inter amiki. [*La pedpazi di du soldati proximeskanta audesas*]. Yen: me supozas, ke il venas. [*Richard eniras sen marki*

di sucio o kapteso en sua su-teno. La serjento signifas per kapsigno ye la du soldati e montras la chambro-klefo a li en sua manuo. Li ekiras]. Vua bona damo, sioro.

RICHARD [*iras ad el*] Quo! Mea spozino. Mea adorato. [*Il prenas elua manuo e kisas ol per perversa ed humuroza galanteso*]. Quante longe vu permisas a chagrenanta spozulo por adiar, Serjento?

SERJENTO. Tam longe posible, sioro. Ni ne trublos vu til ke la tribunalo sideskos.

RICHARD. Ma la kloko sonigesis.

SERJENTO. Yes ya, sioro; ma esas ajorno. Generalo Burgoyne jus arivis—Jentilulo-Jonny, quale ni nomas il, sioro—ed il ne cesos kritikachar pri omno ante la duimo dil kloko, adminime. Me konocas il, sioro: me servis sub il en Portugal. Vu darfas expektar duadek minuti, sioro; e se vu permisos, me ne disipos pluso de li. [*Lu ekiras, klefklozas la pordo. Richard quik cesas sua gaya maniero e turnas su vers Judith kun afabla sincereso*].

RICHARD. Sioro Anderson: ca vizito es tre benigna. E quale vu standas pos ta nokto? Me mustis livar vu ante ke vu rikoncieskis; ma me sendis mesajo ad Essie, ke el irez e sorgez vu. Kad el komprenis la mesajo?

JUDITH [*anhelante ed urjante*] Ho, ne pensez pri me: me ne venis por parolar pri me. Ka li advere—ka li—[*signifikas 'mortigante pendigos vu'*]?

RICHARD [*kapricoze*] Ye dimezo akurate. Adminime, ye ta kloki li mortigis onklo Peter. [*El tremas*]. Ka vua spozo esas sekura? Kad il fugis?

JUDITH. Il ne plus esas mea spozo.

RICHARD [*larje apertas l'okuli*] Ka?

JUDITH. Me desobediis vu. Me dicis omno ad il. Me expektis, ke il venez adhike por salvar vu. Me volis, ke il venez adhike por salvar vu. Vice lo, il forfugis.

RICHARD. Nu, ton me intencis il facar. Qua bonajo esus facita se il restus? Li nur mortigus ni amba.

JUDITH [*reprocheme fervoroza*] Richard Dudgeon: per vua honoro, quon vu facabus en ilua situeso?

RICHARD. Exakte to quon il facis, komprenende.

JUDITH. Ho, pro quo vu ne volas esar simpla kun me —honesta e sincera? Se vu esas tante egoista, pro quo vu permisis li kaptar vu?

RICHARD [*gaye*] Per mea vivo, sioro Anderson, me ne savas. Me questionis me pri lo dum la tota nokto; e me povas trovar nula motivo por tale agar.

JUDITH. Vu savas, ke vu facis lo pro il, opinionante ke il esas plu estiminda homo kam vu.

RICHARD [*ridas*] Ho ho! No: to es tre bela motivo, me konkordas; ma me ne esas tante modesta. No: ne pro il.

JUDITH [*pos pauzo dum qua el pudoroze regardas il e dolorante redeskas*] Ka pro me?

RICHARD [*galante*] Nu, partale. Probable partale pro vu, kelkete. Vu permisis li kaptar me, omnakaze.

JUDITH. Ho, ka vu supozas, ke me ne dicis lo a me totanokte? Vua morto esos mea kulpo. [*Impetueme, el donas sua manuo ad il e pluse dicas, per intensa sincereso*] Se me povus salvar vu, quale vu salvis ilu, me facus lo, irge quante kruela esus mea morto.

RICHARD [*tenas elua manuo e ridetas*] Me es tre certa, ke me ne permisus vu.

JUDITH. Ka vu ne komprenas, ke me ya *povas* salvar vu?

RICHARD. Quale? Ka per chanjar le mea por vua vesti?

JUDITH [*movas sua manuo por tushar ilua labii*] Ne—[*qua signifikas 'Ne jokez'*]. No: per dicar al tribunalo qua vu advere esas.

RICHARD [*frunsas la fronto*] Vane: li ne indulgus me; e to ruinus la granda parto di ilua oportunajo por eskapar. Li rezolvas hodie dominacar ni per exemplo sur ta jibeto. Nu, ni dominacez li per demonstrar, ke ni povas suportar l'una l'altra til morto. To es l'unika forso qua sendos Burgoyne retroe trans l'Atlantiko e facos naciono ek Amerika.

JUDITH [*nepaciente*] Ho, quon lo importas?

RICHARD [*ridas*] Tro vera: quon lo importas? quon irgo importas? Ma viri havas tale stranja nocioni, sioro Anderson; e mulieri komprenas lia foleso.

JUDITH. Mulieri mustas perdar ti quin li amoras pro tala nocioni.

RICHARD. Eli facile ganas nov amoranti.

JUDITH [*repugnata*] Ho! [*Violentoze*] Ka vu komprenas, ke vu mortigos vu?

RICHARD. L'unika homo quan me havas yuro mortigar, sioro Anderson. Ne suciez: nula muliero perdos sua amoranto per mea morto. [*Ridetas*] Ho, nulu sucios pri me. Ka vu audis, ke mea matro esas mortinta?

JUDITH. Mortinta!

RICHARD. Pro kordiikeso—dum la nokto. Elua ultima vorti a me esis elua malediko: me opinionas, ke me ne povus subisar elua benediko. Mea altra parenti ne multe chagrenos pro me. Essie ploros dum un o du dii; ma me provizis el: me facis mea propra testamento hiere nokte.

JUDITH [*rigide, pos kurta silenco*] E me!

RICHARD [*surprizita*] Ka vu?

JUDITH. Yes, me. Ka me ne darfez suciar?

RICHARD [*gaye e bruske*] Tote ne. Ho, vu hiere tre klare expresis vua opinioni pri me. To quo eventis forsan moligas vu dum instanto; ma kredez, sioro Anderson, vu ne prizas mem un osto en mea pelo od haro sur mea kapo. Me esos tam granda descharjo hodie ye dimezo kam me esabus hiere ye dimezo.

JUDITH [*la voco tremas*] Quon me facez por pruvar, ke vu eroras?

RICHARD. Ne probez. Me kredos, ke vu prizas me kelke plu bone kam olime. Me nur dicas, ke mea morto ne frakasos vua kordio.

JUDITH [*preske susuras*] Quale tu savas lo? [*El pozas la manui adsur ilua shultri ed intense regardas il*].

RICHARD [*astonegita—divinas lo vera*] Sioro Anderson! [*La klosho dil vilaj-horlojo sonas la quarimo dil kloko. Il dominacas su e forpozas elua manui, dicas kelke kolde*] Pardonez me: li balde venos por me. Es tro tarda.

JUDITH. Ne es tro tarda. Sumnez me kom atestanto: li ne mortigos tu saveskante quante heroatre tu agis.

RICHARD [*kelke desestimanta*] Ho ya! Ma se me ne durus, ube esus la heroismo? Me nur dupigabus li, e por to li mortigus me quale hundo. E ya meritite!

JUDITH [*frenezioze*] Ho, me kredas ke tu *deziras* mortar.

RICHARD [*obstineme*] Ne, me ne ton deziras.

JUDITH. Do pro quo tu ne esforcas salvar tu? Me imploras tu—askoltez. Tu jus dicis, ke tu salvis il pro me—yes [*tenas il dum ke il retroe saltas kun nego-gesto*] kelke pro me. Nu, salvez tu pro me. E me iros kun tu al fino dil mondo.

RICHARD [*prenas elua karpi e pozas el kelke for su, ferme regardas el*] Judith.

JUDITH [*anhelas pro delekto audar la nomo*] Yes.

RICHARD. Se me dicis—por komplezar vu—ke me facis to quon me facis tante poke pro vu, me mentiis quale viri sempre mentias a mulieri. Vu savas quante me interrelatis viri senvalora—yes, ed anke mulieri senvalora. Nu, li omna povis elevar su ad ula boneso e benigneso kande li amoreskis [*ta vorto venas de il per la reala desestimo di puritano*]. Lo docis a me, ke me tre poke fidez a ta boneso qua nur aparas rede varmega. To quon me facis hiere nokte, me facis per kolda sango, e suciis ne mem mi-multe pri vua spozo o [*senkompate*] pri vu [*frapita, el febleskas*] kam pri me ipsa. Me havis nula motivo e nul intereso: me povas nur dicar, kande la questiono venis, ka me prenos mea kolo del kordo di mortigisto e pozos ol cirkum to di altru, ke me ne povis facar lo. Me ne savas pro quo ne: me vidas, ke me esas folo pro ta peni; ma me ne povis e ne povas. Me edukis me per esar fidema a la lego di mea propra naturo; e me ne povas opozar ol, sive es jibeto sive ne. [*El lente levis sua kapo e nun direte regardas il*]. Me same agabus por irg altra viro en la vilajo, o por la spozino di irg altra viro. [*Liberigas el*] Ka vu komprenas?

JUDITH. Yes: tu volas dicar, ke tu ne amoras me.

RICHARD [*repugnata—per feroca desestimo*] Ka nur tale vu komprenas?

JUDITH. Quale altre—quale plu male—me devas komprenar? [*La serjento frapetas. La frapi ye la pordo frapas elua kordio*]. Ho, un plusa instanto. [*El falante genupozas*]. Me pregas a tu—

RICHARD. Tacez! [*Vokas*] Enirez. [*La serjento klefapertas la pordo. La gardisti esas kun lu*].

SERJENTO. Tempo finas, sioro.

RICHARD. Tote pronta, Serjento. Nun, mea karino. [*Il esforcas stacigar el*].

JUDITH [*tenas il*] Nur un plusa vorto—me pregas, me imploras tu. Lasez me asistar la tribunalo. Me vidis mayoro Swindon: lu dicis, ke me esez permisita se tu demandus. Tu ya demandos. Lo esas mea ultima demando: me nultempe itere demandos irgo de tu. [*El tenas ilua genuo*]. Me pregas ed imploras a tu.

RICHARD. Se me facus lo, ka tu tacus?

JUDITH. Yes.

RICHARD. Ka tu esos fidela?

JUDITH. Me esos—[*El ploreskas singlutante*].

RICHARD [*prenas elua brakio por stacigar el*] Nu—l'altra brakio Serjento.

Li ekiras, el konvulsante singlutanta, e subtenata dal du viri.

Dume, la Konsilantareyo esas pronta por la militala tribunalo. Ol esas granda ed alta chambro kontenanta prezidanto-sidilo meze di ol sub alta baldakino havanta orizita krono e maronea kurteni portanta la rejala monogramo G.R. Avan la sidilo esas tablo, anke maronee drapizita, sur ol klosheto, pezoza inkuyo, e skrib-materii. Plura sidili esas an la tablo. La pordo esas dextre del sidanto sur la prezidanto-sidilo, kande prezidanto asistas: nun ol esas ne-okupata. Mayoro Swindon, pala, blonda, tre konciencoze aspektanta viro evanta 45 yari, cirkume, skribante sidas an l'extremajo dil tablo, dorso vers la pordo. Lu esas sola til ke la serjento anuncas la Generalo per nelauta maniero qua sugestas, ke Jentilulo-Jonny kelke forte konciigis la trupi pri ilua prezenteso.

SERJENTO. La Generalo, sioro.

Swindon hastoze staceskas. La generalo eniras: la serjento ekiras. Generalo Burgoyne evas 55 yari, ed esas tre bone prezervata. Il esas segunmoda homo, sat galanta por facir eminenta mariajo per sekrete forfugar, sat espritoza por skriptar sucesoza komedii, sat bone relatas l'aristokrataro por juar oportunaji por ganar alta honori militala. Ilua okuli, granda, brilanta, komprenanta, ed inteligenta, esas ilua maxim remarkinda traito: sen li, ilua bela nazo e mikra boko kelke sugestus plu multa minuciemeso e min multa forteso kam konvenus generalo dil unesma rango. Nun l'okuli esas iracoza e tragedial, la boko e naztrui tensa.

BURGOYNE. Mayoro Swindon, me supozas.

SWINDON. Yes. Generalo Burgoyne, se me ne eroras. [*Li ceremoniale reverencas l'unu al altru*]. Me joyas havar vua prezenteso camatine kom suportilo. Ne esas tre espritoza afero, mortigar ta kompatinda pastoro.

BURGOYNE [*violentoze sideskas adsur la sidilo di Swindon*] No, sioro, ne esas. Ol tro honorizas ta kerlo, ke vu mortigos lu: quon vu plu multe facus se lu esus membro dil Angla Kirko? Martirigo, sioro, esas prizata da ta homi: ol esas l'unika moyeno per qua homo povas fameskar sen kapableso. Tamen, vu komisis ni pendigar lu; e quante plu frue lu pendigesos, tante plu bone.

SWINDON. Ni aranjis ol por dek-e-du kloki. Nulo restas ecepte judiciar.

BURGOYNE [*regardas lu kun iraco supresita*] Nulo—ecepte salvar via propra koli, forsan. Ka vu recevis la raporti de Springtown?

SWINDON. Nulo partikulara. La recenta raporti satisfacas.

BURGOYNE [*astonate staceskas*] Satisfacas, sioro! Satisfacas!! [*Il regardegas lu dum instanto, e pluse dicas, per solena intenseso*] Me joyas, ke vu tale konsideras li.

SWINDON [*perplexa*] Ka me devas supozar, ke segun vua opiniono—

BURGOYNE. Me ne expresas mea opiniono. Me nultempe abasas me til ta kustumo di uzar profana vorti qua desfortunoze grosigas nia mestiero. Se me facus lo, sioro, forsan me povus expresar mea opiniono pri la raporti de Springtown—la raporti quin *vu* [*severe*] evidente ne audis. Quante rapide vu recevas raporti de vua suportanti hike?—dum un monato. Ka?

SWINDON [*budeskas*] Me supozas, ke la raporti esis livrata a vu, sioro, vice a me. Kad esas irgo serioza?

BURGOYNE [*prenas raporto ek la posho e montras ol*] Springtown esas sizata dal revolucionisti. [*Il jetas la raporto adsur la tablo*].

SWINDON [*konsternata*] De hiere!

BURGOYNE. De pos du kloki camatine. Forsan *ni* esos sizata da li ante du kloki morge matine. Ka vu pensis lo?

SWINDON [*aplomboze*] Pri lo, Generalo, la soldato Britaniana bone exekutos sua devo.

BURGOYNE [*bitre*] E do, me supozas, sioro, ke l'oficiro Britaniana ne bezonas exekutar sua propra: la soldato Britaniana salvos lu per la bayoneto de omna lua erori. Future, sioro, me mustas demandar, ke vu esez kelke min jeneroza per la sango di vua soldati, e kelke plu jeneroza per vua propra cerebro.

SWINDON. Me regretas, ke me ne povas pretendar havar vua eminenteso intelektal, sioro. Me nur povas agar tam bone kam posible, e fidar al devoco di mea samlandani.

BURGOYNE [*subite sarkasmatre komplezanta*] Ka me darfas questionar, ka vu skriptas melodramo, mayoro Swindon?

SWINDON [*redeskas*] No, sioro.

BURGOYNE. Tanta domajo! *Tanta* domajo! [*Abandonas la tono sarkasmatra e subite serioze afrontas lu*] Ka vu irgamaniere komprenas, sioro, ke nulo stacas inter ni e destrukto ecepte nia propra fanfarono e la timo di ta koloniani? Li esas viri dil sama Angla raso kam ni ipsa: sis kontre un de ni [*emfazoze repetas*] sis kontre un, sioro; e preske la duimo di nia trupi esas Hesiani, Brunswickani, Germana dragoni, ed indijeni havanta kulteli por skalpar. Olti esas la samlandani a qui vu fidas! Supozez, ke la koloniani trovez chefo! Supozez, ke la raporti de Springtown fakte signifikas, ke li ja trovis chefo! Quon ni lore facez? Quon?

SWINDON [*desafable*] Nia devo, sioro, me supozas.

BURGOYNE [*itere sarkasmatra—abandonas lu kom folulo*] Ho, komprenende, komprenende. Danko, mayoro Swindon, danko. Nun vu solvis omno, sioro—tote lumizis la situeso. Quala komforto por me, ke me evidente havas apud me oficiro tante ardoroza e kapabla por suportar me dum ica krizo! Me opinionas, sioro, ke nia emoci probable esus alejita se ni komencus mortigar ta disidentulo sen plusa ajorno [*il sonigas la klosheto*] precipue pro ke me esas interdiktita da mea skrupuli uzar la kustumala alejo milital por mea emoci. [*La serjento eniras*]. Enduktez ta homo.

SERJENTO. Yes, sioro.

BURGOYNE. E dicez ad irga oficiro renkontrata, ke la tribunalo ne povas plu longe vartar lu.

SWINDON [*desfacile represas sua iraco*] La stabo esas tote pronta, sioro. Li vartis vua konveno dum tota mihoro. *Tote* pronta, sioro.

BURGOYNE [*afable*] Anke me. [*Plura oficiri eniras e sideskas. Un de li sidas an l'extremajo dil tablo maxim for la pordo ed agas kom klerko, facas noti pri la proceso. L'uniformi esas olti dil 9ma, 20ma, 21ma, 24ma, 47ma, 53ma, e 62ma Infantrii Britaniana. Un del oficiri esas mayor-generalo dil Artilrio Rejal. Esas anke Germana oficiri dil Hesiana Fusilieri, e di Germana dragon-regimenti e Brunswick*]. Ho, bona matino, siori. Me regretas jenar vi, ya. Vi esas tre bona ofrar a ni kelka minuti.

SWINDON. Ka vu prezidos, sioro?

BURGOYNE [*mem plu jentila, superba, sarkasmatra, e politega, nun koram la publiko*] No, sioro: me tro akute sentas mea defekti por tante prezuntar. Se vu bonvole permisos me, me sidos ye la pedi di Gamaliel. [*Il iras al plaso an l'extremajo dil tablo apud la pordo, e gestas, ke Swindon havez la prezidanto-sidilo, e vartas til ke lu sideskas ante ke il ipsa sideskas*].

SWINDON [*multe iritata*] Segun vua volo, sioro; me nur esforcas exekutar mea devo sub ecesive desfacila cirkonstanci. [*Il sideskas adsur la prezidanto-sidilo*].

Burgoyne laxigas sua publika konduto dum instanto, lekteskas la raporto kun frunsita brovi e sucioza mieno, meditas pri sua situeso desesperigiva e la neutileso di Swindon. Richard enduktesas. Judith marchas apud il. Du soldati avaniras e du sequas il, la serjento avaniras. Li transiras la chambro al muro qua opozas la pordo; ma Richard pasante la prezidanto-sidilo, la serjento haltigas il per tusho ye la brakio, e postenizas su dop il an la

kudo. Judith timide stacas ye la muro. La quar soldati pozas su proxime ad el.

BURGOYNE [*adsupre regardas e vidas Judith*] Qua es ta homino?

SERJENTO. Spozino dil kaptito, sioro.

SWINDON [*nervoze*] El pregis, ke me permisez el asistar; e me opinionis—

BURGOYNE [*ironioze kompletigas la frazo*] Vu opinionis, ke lo esos plezuro por el. Komprenende, komprenende. [*Afable*] Donez sidilo al damo; ed igez el tote komfortoza.

La serjento queras sidilo e pozas ol proxime a Richard.

JUDITH. Danko, sioro. [*El sideskas pos timfrapita reverenco a Burgoyne, quan il replikizas per dignoza inklino dil kapo*].

SWINDON [*akute a Richard*] Ka vua nomo, sioro?

RICHARD [*afable ma obstineme*] Nu: vu ne intencas dicar, ke vu adhike duktis me sen savar qua me esas?

SWINDON. Segun la procedo, sioro, dicez vua nomo.

RICHARD. Segun la procedo, nu, mea nomo esas Anthony Anderson, pastoro presbiterista en ca vilajo.

BURGOYNE [*interesata*] Ho ya! Me esas kurioza, sioro Anderson, quon vi homi kredas?

RICHARD. Me joyoze explikus se tempo esus permisata. Me ne povas entraprezar kompletigar vua konverto ante adminime du semani.

SWINDON [*reprochas*] Ni ne kunvenas por diskutar vua opinioni.

BURGOYNE [*kun ceremoniala reverenco al desfortunoza Swindon*] Me esas reprimandata.

SWINDON [*embarasita*] Ho, ne vu, me—

Burgoyne. Ne remarkez lo. [*A Richard, tre polite*] Ka vu havas irga opinioni politikal, sioro Anderson?

RICHARD. Me supozas, ke por deskovrar to ni kunvenas.

SWINDON [*severe*] Ka vu volas negar, ke vu esas revolucionisto?

RICHARD. Me esas Amerikano, sioro.

SWINDON. Quon vu expektas me pensar pri ta dicajo, sioro Anderson?

RICHARD. Me nultempe expektas soldato pensar, sioro.

Burgoyne esas nemezureble delektata da ta respondo, qua preske rikoncilias il al perdar Amerika.

SWINDON [*blankigita da iraco*] Me konsilas vu ne esar insolenta, kaptito.

RICHARD. Vu ne povas evitar ol, Generalo. Kande on rezolvas mortigar homo, on desfavoras su relate lu. Pro quo me esez polita a vu? Me tam bone esez pendigita pro mutono kam pro mutonyuno.

SWINDON. Vu ne darfas prezuntar, ke la tribunalo tale rezolvis sen yusta judicio. E bonvole ne nomez me Generalo. Me esas mayoro Swindon.

RICHARD. Mil exkuzi. Me supozis, ke me esis honorizita parolar kun Jentilulo-Jonny.

Sensaciono inter l'oficiri. La serjento apene eskapas ridegar.

BURGOYNE [*extreme polite*] Me supozas, ke me esas Jentilulo-Jonny, sioro, pronta servar vu. Mea plu intima amiki nomas me Generalo Burgoyne. [*Richard reverencas per perfekta jentileso*]. Vu komprenas, sioro, me esperas, nam vu semblas esar jentilulo e viro kelke espritoza malgre vua mestiero, ke se ni esus sat desfortunoza mortigar vu, ni facus lo nur pro neceso politikal e devo milital, sen malico personal.

RICHARD. Ho, komprenende. Lo ya esus granda difero.

Li omna ridetas malgre su; ed uli de la plu yuna oficiri rideskas.

JUDITH [*elua teroro ed hororo plukreskante pro singla jokajo e komplimento*] *Quale* vi tale kondutas?

RICHARD. Tu promisis esar tacema.

BURGOYNE [*a Judith per intencita jentileso*] Kredez me, siorino, vua spozo grande obligas ni per konsiderar ica tre desagreabla afero segun la maniero di perfekta jentilulo. Serjento: donez sidilo a pastoro Anderson. [*La serjento facas lo. Richard sideskas*]. Nu, mayoro Swindon; ni vartas vu.

SWINDON. Vu komprenas, me supozas, sioro Anderson, vua obligaji kom regnato di la Sinioro Rejo George III.

RICHARD. Me komprenas, sioro, ke la Sinioro Rejo George III mortigos me pro ke me objecionas ke sinioro North furtas de me.

SWINDON. To es sediciema dicajo, sioro.

RICHARD [*kurte*] Yes. Me tale intencis ol.

BURGOYNE [*forte desestimas ca defenso, ma ankore polita*] Ka vu ne opinionas, sioro Anderson, ke to esas kelke—bonvole pardonez la vorto—vulgara defenso? Pro quo vu krias furto pro stamp-imposto e te-imposto e tale pluse? Evidente, esas l'esenco di vua stando kom jentilulo, ke vu afable pagez.

RICHARD. Ne esas pro la pekunio, Generalo. Ma esar eskrotita da tala porkatra lunatiko quala Rejo George—

SWINDON [*shokata*] Shut, sioro—tacez!

SERJENTO [*per stentora tono, tre shokata*] Tacez!

BURGOYNE [*tranquile*] Ha, lo esas altra vidpunto. Mea ofico ne permisas me explorar ta temo, ecepte private.

Ma [*levas la shultri*] komprenende, sioro Anderson, se vu esas rezolvita esar mortigita [*Judith tresayas*] nulo restas dicar. Baroka deziro! tamen [*per konkluzanta levo dil shultri*]—!

SWINDON [*a Burgoyne*] Ka ni devas sumnar atestanti?

RICHARD. Pro quo atestanti? Se la vilajani hike obediabus me, vu trovabus la stradi klozita per barikadi, la domi perforata da paf-aperturi, e la homi armizita por defensar la vilajo kontre vi til l'ultima homo. Ma vi arivis, desfortunoze, ante ke ni ekiris la parol-etapo; ed esis tro tarda.

SWINDON [*severe*] Nu, sioro, ni docos a vi ed a vua samvilajani leciono quan li ne oblivios. Ka vu volas irgo pluse dicar?

RICHARD. Me opinionas, ke vu havez la deco traktar me kom kaptito militał, e pafez me quale viro vice pendigar me quale hundo.

BURGOYNE [*simpatioze*] Nu, pri to, sioro Anderson, vu parolas quale civilulo, se vu pardonus me ton dicar. Ka vu irge quante komprenas la kustumala paf-habileso dil armeo di la Sinioro Rejo George III? Se me kunvenus pafantaro, quo eventus? La duimo de li falius: l'altri fushus la afero e livus vu a la pistolo dil prevost-marshalo. Ma ni povas pendigar vu per maniero perfekte habila ed agreabla. [*Benigne*] Ka vu permisos me persuadar vu esar pendigita, sioro Anderson?

JUDITH [*malada pro hororo*] Mea Deo!

RICHARD [*a Judith*] Tua promiso! [*A Burgoyne*] Me dankas vu, Generalo: tala vidpunto pri la kazo ne antee venis a mea mento. Por obligar vu, me retraktas mea objeciono pri la kordo. Pendigez me, certe.

BURGOYNE [*dolce*] Ka dimezo konvenos, sioro Anderson?

RICHARD. Me lore vartos vu, Generalo.

BURGOYNE [*staceskas*] Nulo plusa bezonas dicesar, siori. [*Li omna staceskas*].

JUDITH [*kuras al tablo*] Ho, vi ne tale ocidos homo, sen yusta judicio—sen pensar pri to quon vi facas—sen —[*el ne povas trovar vorti*].

RICHARD. Ka tale tu satisfacas tua promiso?

JUDITH. Se me ne darfas parolar, tu mustas. Defensez tu: salvez tu: dicez la veraji a li.

RICHARD [*anxias*] Me dicis sat multa veraji por dekople pendigar me. Se tu dicus plusa vorto, tu riskus altra vivi; ma tu ne salvus la mea.

BURGOYNE. Mea bona siorino, nia nura deziro esas evitar desagreableso. Qua satisfaco vu havus se ni solene pleis, dum ke mea amiko Swindon weras nigra chapeleto e tale pluse? Me esas certa, ke ni multe debas pro l'admirinda takto e jentila konduto montrita da vua spozo.

JUDITH [*jetas la vorti aden ilua vizajo*] Ho, vu es dementa. Kad esas nulo a vu, qua malignajo vu facas, se vu nur facas ol quale jentilulo? Kad esas nulo a vu esar ocidanto, se vu nur ocidas en reda vestono? [*Desesperante*] Vi ne pendigos il: ta viro ne esas mea spozo.

L'oficiri regardas l'una l'altra e susureskas: uli del Germani demandas ke la vicini explikez to quon la muliero dicis. Burgoyne, qua esis frapita da la reprochi di Judith, quik rekuperas su pro ta novajo. Dume Richard laute parolas super la zumado.

RICHARD. Me pregas vi, siori, finigar ico. El ne kredos, ke el ne povas salvar me. Dissolvez la tribunalo.

BURGOYNE [*per voco tante kalma e ferma, ke ol quik restauras silenco*] Un instanto, sioro Anderson. Un instanto, siori. [*Il sideskas. Swindon e l'oficiri sequas ilua exemplo*]. Permisez me klare komprenar vu, siorino. Ka vu volas dicar, ke ca jentilulo ne esas vua spozulo, o nur—me deziras frazigar tote delikate—ke vu ne esas ilua spozino?

JUDITH. Me ne komprenas vu. Me dicas, ke il ne esas mea spozulo—ke mea spozulo eskapis. Ca viro remplasis il por salvar il. Questionez irga vilajano—sendez aden la strado por l'unesma homo trovita, e duktez lu adhike kom atestanto. Lu dicos, ke la kaptito ne esas Anthony Anderson.

BURGOYNE [*kalme, quale antee*] Serjento.

SERJENTO. Yes, sioro.

BURGOYNE. Irez al strado ed enduktez l'unesma vilajanulo quan tu vidos ibe.

SERJENTO [*iras vers la pordo*] Yes, sioro.

BURGOYNE [*dum ke la serjento preterpasas*] L'unesma neta e sobra vilajanulo quan vu vidos.

SERJENTO. Yes, sioro. [*Il ekiras*].

BURGOYNE. Sideskez, sioro Anderson—se me darfas tale nomar vu nun. [*Richard sideskas*]. Sideskez, siorino, dum vartar. Donez jurnalo al siorino.

RICHARD [*indignoze*] Shamez!

BURGOYNE [*akute, kun mi-rideto*] Se vu ne esas elua spozulo, sioro, la kauzo ne esas serioza—por *el.* [*Richard taceskas*].

JUDITH [*a Richard dum irar a sua sidilo*] Me ne povis haltigar me. [*Il negas per kapsigno. El sideskas*].

BURGOYNE. Vu certe komprenas, sioro Anderson, ke vu ne devas esperar pro ca incidenteto. Ni esas obligata facar exemplo per ulu.

RICHARD. Me tote komprenas. Me supozas, ke explikar esus vana.

BURGOYNE. Me opinionas, ke ni preferas atesto nedependanta, se to konvenus.

La serjento portante paketo de dokumenti rivenas duktante Christy, qua multe timas.

SERJENTO [*donas la paketo a Burgoyne*] Depeshi, sioro. Livrata da kaporalo dil 33ma. Tote exhaustita pro rapida kavalko, sioro.

Burgoyne apertas la depeshi e balde esas absorbita da li. Li esas tante serioza, ke il tote ne atencas la militala tribunalo.

SERJENTO [*a Christy*] Nu. Atencez; e desmetez la chapelo. [*Il komandas Christy, qua stacas en la parto dil chambro proxima a Burgoyne*].

RICHARD [*per sua kustumala tono dominacema a Christy*] Ne timez, fululo: li volas tu nur kom atestanto. Li ne mortigos tu.

SWINDON. Quale vu nomesas?

CHRISTY. Christy.

RICHARD [*nepaciente*] Christopher Dudgeon, tu evidenta idioto. Dicez tua tota nomo.

SWINDON. Tacez, kaptito. Ne suflez l'atestanto.

RICHARD. Nu, bone. Ma me avertas vu, ke vu ganos nulo de lu sen ke vu sukusas ol de lu. Lu esis tro bone edukita da pia matro por havar irga raciono o vireso en su.

BURGOYNE [*saltante staceskas e parolas al serjento per tresayiganta voco*] Ube es la homo qua adportis olti?

SERJENTO. En la gardisto-chambro, sioro.

Burgoyne ekiras tante hastoze, ke l'oficiri regardas l'una l'altra.

SWINDON [*a Christy*] Ka vu konocas Anthony Anderson, la pastoro presbiterista?

CHRISTY. Certe me konocas lu [*implikas ke Swindon esas asno ne savar lo*].

SWINDON. Kad il asistas?

CHRISTY [*cirkume regardas*] Me ne savas.

SWINDON. Ka vu vidas il?

CHRISTY. No.

SWINDON. Vu semblas konocar la kaptito, ka ne?

CHRISTY. Qua, Dick?

SWINDON. Qua esas Dick?

CHRISTY [*indikas Richard*] Lu.

SWINDON. Quale lu nomesas?

CHRISTY. Dick.

RICHARD. Apte respondez, saltanta stupidulo. Quan li savas pri Dick?

CHRISTY. Nu, tu es Dick, ka ne? Quon me devas dicar?

SWINDON. Parolez a me, sioro; e vu, kaptito, tacez. Dicez a ni, qua esas la kaptito.

CHRISTY. Lu es mea fratulo Dick—Richard—Richard Dudgeon.

SWINDON. Vua fratulo!

CHRISTY. Yes.

SWINDON. Vu esas certa, ke lu ne esas Anderson.

CHRISTY. Qua?

RICHARD [*exasperata*] Me, me, me, tu—

SWINDON. Tacez, sioro.

SERJENTO [*klamas*] Tacez.

RICHARD [*nepaciente*] Ba! [*A Christy*] Il volas saveskar, ka me es pastoro Anderson. Dicez ad il, e cesez ridetachar quale idioto.

CHRISTY [*mem plu larje ridetas*] *Tu* pastoro Anderson! [*A Swindon*] Nu, sioro Anderson es pastoro —tre bona homo; e Dick es mala homo: la respektindi ne parolas a lu. Lu es la mala fratulo: me es la bona. [*L'oficiri kandide ridas. La soldati ridetachas*].

SWINDON. Qua arestis ca homo?

SERJENTO. Me facis lo, sioro. Me trovis lu en la hemo dil pastoro, sidante por teo kun la damo, sen vestono, tote che su. Se lu ne esas mariajita kun el, il devas esar.

SWINDON. Kad il respondis al nomo dil pastoro?

SERJENTO. Yes, sioro, ma ne korespondis kun la naturo di pastoro. Questionez la kleriko, sioro.

SWINDON [*minacante Richard*] Do, sioro, vu esforcis dupigar ni. E vua nomo esas Richard Dudgeon, ka ne?

RICHARD. Vu tandem deskovris ol, ka yes?

SWINDON. Dudgeon esas nomo bone konocata da ni, ka ne?

RICHARD. Yes: Peter Dudgeon, quan vu ocidis, esis mea onklo.

SWINDON. Hm! [*Lu grimasas e regardas Richard per venjema graveso*].

CHRISTY. Ka li pendigos tu, Dick?

RICHARD. Yes. Ekirez: li finas per tu.

CHRISTY. Ka me darfas havar la porcelan pavoni?

RICHARD [*saltante staceskas*] Ekirez. Ekirez, tu babilanta babuino. [*Christy panikante fugas*].

SWINDON [*staceskas—omnu staceskas*] Pro ke vu remplasis la pastoro, Richard Dudgeon, vu satisfacos lua devo. La mortigo eventos ye dek-e-du kloki quale decidita; e sen ke Anderson cedos su ante ta kloko, vu

remplasos lu ye la jibeto. Serjento: ekduktez vua kaptito.

JUDITH [*distraktata*] No, no—

SWINDON [*feroce, timante rinovigita pregi*] Fortranez ta muliero.

RICHARD [*saltas trans la tablo quale tigro e sizas Swindon ye la fauco*] Tu diablatra raskalo—

La serjento hastas por salvar lu de l'una latero, la soldati de l'altra. Li sizas Richard e retroe tranas il al sidilo. Swindon, sternita adsur la tablo, staceskas ed ordinas su. Lu esas pronta parolar, kande Burgoyne, qua tainstante aparis ye la pordo portante du dokumenti enmanue, blanka letro e blua depesho, parolas.

BURGOYNE [*iras al tablo, grandege kalma*] Quo esas? Quo eventas? Sioro Anderson: me astonesas da vu.

RICHARD. Me regretas destranquiligir vu, Generalo. Me nur deziris strangular ta vua inferioro. [*Violentoze a Swindon*] Pro quo vu incitas la diablo en me per tale tiranesar homino? Gruelvizaja hundo, me fortordus vua damnita kapo kun granda joyo. [*Il extensas la manui vers la serjento*]. Nu: manotizez me; o me ne promisas ne atakar lu.

La serjento ekprenas manoto e regardas Burgoyne por komando.

BURGOYNE. Ka vu parolis profana vorti a la siorino, mayoro Swindon?

SWINDON [*tre iracoza*] No, sioro, tote ne. Vu ne darfis tale questionir me. Me komandis, ke la homino esez forduktita, nam el male kondutis; e la kerlo saltis a me. Forpozez ta manoto. Me esas kapabla defensar me.

RICHARD. Nun pro ke vu parolas quale viro, me ne ofensesas.

BURGOYNE. Sioro Anderson—

SWINDON. Lu nomesas Dudgeon, sioro, Richard Dudgeon. Lu esas trompanto.

BURGOYNE [*bruske*] Sensencajo, sioro: vu mortigis Dudgeon en Springtown.

RICHARD. Ilta esis mea onklo, Generalo.

BURGOYNE. Ho, vua onklo. [*A Swindon, jeneroze*] Me deziras vua pardono, mayoro Swindon. [*Swindon rigide aceptas l'exkuzo. Burgoyne turnas su a Richard*]. Ni esas kelke desfortunoza relate vua familio. Nu, sioro Dudgeon, to quon me deziris demandar de vu esas lo sequanta. Qua es [*lektas la nomo del letro*] William Maindeck Parshotter?

RICHARD. Lu esas l'urbestro di Springtown.

BURGOYNE. Kad esas William—Maindeck ed cetera—viro honoroza?

RICHARD. Ka lu vendas irgo a vu?

BURGOYNE. No.

RICHARD.Takaze vu darfas fidar a lu.

BURGOYNE. Danko, sioro—hm—Dudgeon. Incidente, pro ke vu ne esas sioro Anderson, ka ni ankore intencas—hm, mayoro Swindon? [*lo signifikas 'ka ni ankore intencas mortigar lu?'*]

RICHARD. L'aranjuri restas nechanjita, Generalo.

BURGOYNE. Ha, nu. Me ya regretas. Bona matino, sioro Dudgeon. Bona matino, siorino.

RICHARD [*preske feroce interruptas Judith, qua esas pronta facar ula frenezioza prego, e rezolveme prenas elua brakio*]. Nula plusa vorto. Venez.

El implorante regardas il, ma vinkesas da ilua rezolvemeso. Li esas ekmarchigata da la quar soldati: la serjento esas tre budema e marchas inter Swindon e Richard, quan il observas quale se il esas bestio sovaja.

BURGOYNE. Siori: ni ne tardigos vi. Mayoro Swindon: un vorto kun vu. [*L'oficiri ekiras. Burgoyne per kalma sereneso vartas til ke li omna desaparas. Pose il divenas tre solena ed unesmafoye parolas a Swindon sen lua titulo*]. Swindon: ka vu komprenas to quon ico esas [*montras la letro*]?

SWINDON. Quo?

BURGOYNE. Postulajo por pas-permiso por ke oficiro di lia milico venez adhike por facar aranjuri kun ni.

SWINDON. Ho, li cedas su.

BURGOYNE. Li pluse dicas, ke li sendas la viro qua incitis Springtown hiere nokte ed ekpulsis ni; por ke ni komprenez, ke ni traktas oficiro importanta.

SWINDON. Fi!

BURGOYNE. Il havas omna autoritato por aranjar—konjektez to quon il aranjos.

SWINDON. Lia cedo, me esperus.

BURGOYNE. No: ke ni evakuez ca vilajo. Li donas a ni nur sis hori por ekirar.

SWINDON. Quala monstratra impertinenteso!

BURGOYNE. Quon ni facez, he?

SWINDON. Marchez kontre Springtown e quik donez morto-stroko.

BURGOYNE [*kalme*] Hm! [*Turnas su vers la pordo*] Venez al kontoro dil adjutanto.

SWINDON. Pro quo?

BURGOYNE. Por skribar ta pas-permiso. [*Il prenas la pord-butono por apertar*].

SWINDON [*qua ne movis*] Generalo Burgoyne.

BURGOYNE [*retrovenas*] Sioro?

SWINDON. Esas mea devo dicar, sioro, ke me ne konsideras la minaci di turbo de revolucionanta komercisti kom suficanta kauzo por cedar ni.

BURGOYNE [*neperturbeble*] Supozez, ke me cedus mea komiso a vu, quon vu facus?

SWINDON. Me entraprezus facar to quon ni marchis adsude de Québec por facar, e to quon Generalo Howe marchis adnorde de New York por facar: efektigar junturo ye Albany ed extirpar l'armeo revolucionanta per nia unionita forsi.

BURGOYNE [*enigmate*] E ka vu anke extirpus nia enemiki en London?

SWINDON. En London! Qua enemiki?

BURGOYNE [*forte*] Komercacho e fieracho, nekompetenteso e burokratismo. [*Il prizentas la depesho e pluse dicas, desespero en sua voco e vizajo*] Me jus saveskis, sioro, ke Generalo Howe ankore restas en New York.

SWINDON [*frapita*] Bona Deo! Lu desobediis komandi!

BURGOYNE [*sardonike kalma*] Lu recevis nula komandi, sioro. Ula jentilulo en London obliviis sendar li: il livis l'urbo por sua vakanco, me supozas. Por ne chanjar lua aranjuri, Anglia perdos sua kolonii Amerikana; e pos kelka dii vu e me esos ye Saratoga kun 5.000 viri por afrontar 18.000 revolucionisti en poziciono nekonquestebla.

SWINDON [*konsternite*] Neposible!

BURGOYNE [*kolde*] Quon vu dicas?

SWINDON. Me ne povas kredar to! Quon Historio dicos?

BURGOYNE. Historio, sioro, mentios, quale kustumale. Venez: ni mustas sendar la pas-permiso. [*Il ekiras*].

SWINDON [*frenezioze sequas*] Mea Deo, mea Deo! Ni esos extirpita.

Dimezo venante, esas eciteso en la merkato-placo. La jibeto qua permanante stacas ibe por terorigar malfacanti, kun tala triviala anuncantili ed exempli di krimino quala la pilorio, la flog-fosto, e la ped-bloki, havas nova kordo, la slingo ligita ad un del fosti ultre la manui di pueruli. La skalo anke esas adportita e pozita dal vilaj-bedelo, qua stacas por gardar ol de klimo nepermisita. La populo di Websterbridge asistas, joyoze; nam la novajo difuzesis, ke esas la dicipulo dil diablo, e ne la pastoro, quan la rejo George e lua terorinda generalo mortigos: konseque, la mortigo povas esar juita sen timo pri yusteso o pri lia propra poltroneso, ke li permisas ol eventar sen lukto. Esas mem ula timo ke la mortigo falios, kande dimezo venas e la bedelo kun la skalo restas kom l'unika signo di preparo. Ma tandem klami kurajiganta, 'Li venas: li venas', audesas; e grupo de soldati havanta bayoneti, l'una duimo de li del infantrio Britaniana, l'altra duimo del Hesiani, rapide marchas al mezo dil merkato e pulsas la turbo ad amba lateri.

LA SERJENTO. Haltez. Avane. Armi. [*La soldati chanjas la lineo aden quadrato inkluzanta la jibeto, la sub-oficiri, energioze duktata dal serjento, ekpulsas ti qui esas en la quadrato til l'anguli*]. Nun! Ekirez, vi: ekirez. Uli de vi esos ipse balde tranita adsupre. Formacez ta quadrato, vi, damnita Hesiani. Es vana parolar la Germana a li: parolez a lia ped-fingri per la krosi di via fusili: li komprenos to. Ekirez, vi. [*Il trovas Judith, qua stacas apud la jibeto*]. E vu: *vu* ne esez hike.

JUDITH. Ka me ne darfas restar? Qua nocon me facas?

SERJENTO. Me ne volas vua disputachi. Vu devas shamar, kurante por spektar viro esar pendigita qua ne

es vua spozo. Ed il es ne plu bona kam vu ipsa. Me dicis a mea mayoro ke il es jentilulo; e lu esforcis strangular il, e dicis, ke la benedikita Rejulo es lunatiko. Do vu ekirez, rapidege.

JUDITH. Ka vu ne prenos ca du arjenta dolari e permisos me restar?

La serjento senhezite rapide e sekrete cirkumregardas dum jetar la pekunio aden sua posho. Pose lu lautigas la voco per vertuoza indigno.

SERJENTO. *Me* aceptar pekunio dum exekutar mea devo! Certe ne. Nun me dicos to quon me facos, por punisar vu pro koruptar oficiro dil Rejulo. Me arestos vu til pos la mortigo. Vu stacez ibe; e ne lasez me vidar vu mem movar de ta loko til ke vu esos permisita. [*Kun rapida palpebrago ye el, il indikas l'angulo dil placo dextre dop la jibeto, e bruisoze forturnas su, e klamas*] Nun, armi pozita e retenez li, soldati.

Klami de Tacez e Silencez esas audita inter la vilajani; ed audesas la sono di muzik-korpo milital qua pleas la Morto-Marcho dil oratorio Saul. La turbo quik taceskas; e la serjento e sub-oficiri hastas al dopajo dil placo, per kelka komandi susurata e rapida movi partigas la turbo por admisar la procesiono funeral, protektita del turbo da du rangi de soldati. Unesme venas Burgoyne e Swindon qui, enirante la placo, repugnate regardetas la jibeto ed evitas pasar sub ol per kelke turnar su addextre e postenizar su ibe. Dope venas l'armeo-kleriko sioro Brudenell weranta surpliso e portanta prego-libro apertita enmanue; il marchas apud Richard, qua esas malhumora e distraktita. Il budeme marchas tra la framo dil jibeto e stacas kelke avan ol. Dop il venas la mortigisto, robusta soldato sen vestono. Dop lu, du soldati tranas mikra charo milital. Fine venas la muzik-

korpo qua postenizas su ye la dopajo dil placo e parpleas la Morto-Marcho. Judith anxie spektante Richard reptas al jibeto e stacas apogante su an la dextra fosto. Dum la sequanta konverso, la du soldati pozas la charo sub la jibeto e stacas ye la brankardi, qui esas pozita addope. La mortigisto prenas eskalero del charo e pozas ol pronta por ke la kaptito acensez. Lu klimas l'alta skalo al jibeto e tranchas la kordeto per qua la kordo esas ligita al fosto, por ke la slingo pendez super la charo, aden qua lu pazas decensinte la skalo.

RICHARD [*per supresita nepacienteso, a Brudenell*] Atencez, sioro: ico es nula loko por homo di vua mestiero. Ka vu ne plu bone forirez?

SWINDON. Me pregas, kaptito, se vu havas irga restanta deco, askoltez l'oficio dil kleriko, ed atencez la soleneso dil okaziono.

L'ARMEO-KLERIKO [*milde reprochas Richard*] Esforcez dominacar vu, e submisez vu a la volo deal. [*Lu levas la libro por komencar l'oficio*].

RICHARD. Responsez pri vua propra volo, sioro, ed olti di vua komplici hike [*indikas Burgoyne e Swindon*]: me vidas poka deeso en li od en vu. Vu parolas a me pri Kristanismo dum ke vi mortigas vua enemiki. Kad esis ultempe tante blasfemoza sensencajo! [*A Swindon plu bruske*] Vu solenigas l'okaziono, quale vu nomas ol, por impresar la homi per vua propra digneso—muziko da Handel e kleriko por ke mortigo semblez pieso! Ka vu supozas, ke *me* helpos vu? Vu demandis me selektar la kordo pro ke vu ne sat bone savas vua propra mestiero por juste fusil-mortigar me. Nu, juste pendigar me e finigez ol.

SWINDON [*al kleriko*] Ka vu ne povas facar ulo, sioro Brudenell?

KLERIKO. Me probos, sioro. [*Lekteskas*] Viro naskinta de muliero havas—

RICHARD [*solene regardegas lu*] 'Vu ne mortigez.'

La libro falas de la manui di Brudenell.

KLERIKO [*konfesas sua jeno*] *Quon* me dicez, sioro Dudgeon?

RICHARD. Lasez me tranquila, ka ne?

BURGOYNE [*tre politega*] Me opinionas, sioro Brudenell, pro ke la kustumala oficio di vua mestiero semblas a sioro Dudgeon esar ne-apta en tala cirkonstanco, ke vu plu bone omisez ol til—hm—til ke sioro Dudgeon ne plus esos jenata da ol. [*Brudenell levante la shultri klozas la libro ed iras addop la jibeto*]. Vu semblas hastar, sioro Dudgeon.

RICHARD [*hororigita da morto*] Ka vu supozas, ke es agreabla evento vartar? Vu rezolvis ocidar; nu, ocidez, e konkluzez ol.

BURGOYNE. Sioro Dudgeon: ni facas ol nur—

RICHARD. Pro ke vu es pagita facar ol.

SWINDON. Vu insolenta—[*lu supresas sua furio*].

BURGOYNE [*tre charmante*] Ha, me advere regretas, ke vu tale opinionas, sioro Dudgeon. Se vu savus quante kustis mea komiso, e quante me pagesas, vu plu bone estimus me. Me joyus amikale adiar vu.

RICHARD. Askoltez, Generalo Burgoyne. Se vu supozas, ke me prizas esar mortigita, vu eroras. Me ne prizas lo; e me ne intencas fingar ke me prizas lo. E se vu supozas, ke me obligesas a vu por esar jentile mortigita, vu anke eroras. Me tre male konsideras la tot afero; e mea unika joyo de ol esas, ke vu opinionos vu esar multe plu meskina kam me kande ol esos facita. [*Il forturnas su e pazegas al charo kande Judith avancas ed interpazas, la brakii extensita ad il. Richard,*

supozante ke tre mikra kozo destranquiligos il, retropazas e krias] Quon vu facas hike? Ico ne es vua plaso. [*El gestas quaze tushar il. Il nepaciente evitas el*]. No: forirez. Forirez: vu komocionos me. Forduktez el, me pregas.

JUDITH. Ka tu ne adios me?

RICHARD [*permisas el prenar la manuo*] Ho, adio; adio. Nun irez—irez—quik. [*El tenas ilua manuo—ne permisas il forsendar el tante kolde—tandem, kande il esforcas liberigar su, el jetas su agoniante adsur ilua sino*].

SWINDON [*iracoze al serjento qua, timante pro la movo di Judith, venis del dopajo dil placo por fortranar el, ed haltis nerezolveme pro ke lu esas tro tarda*] Quale ico eventas? Pro quo el esas en la quadrato?

SERJENTO [*kulpoze*] Ne savas, sioro. El es tre ruzema —ne povis fortenar el.

BURGOYNE. Vu esis subornita.

SERJENTO [*protestas*] No, sioro—

SWINDON [*severe*] Retretez. [*Lu obedias*].

RICHARD [*imploras ti qui cirkondas, tandem Burgoyne kom la minim flegmoza*] Forigez el. Ka vu supozas, ke me deziras muliero apud me nun?

BURGOYNE [*iras a Judith e prenas elua manuo*] Nu, siorino: vu plu bone restabus dop la lineo; ma stacez hike dop ni; e ne regardez.

Richard, kun granda singlutanta sospiro pro alejo kande el liberigas il ed iras kun Burgoyne, fugas al charo kom refujeyo ed acensas ad ol. La mortigisto desmetas ilua vestono e ligas il.

JUDITH [*kalme rezistas Burgoyne e liberigas sua manuo*] No: me mustas restar. Me ne regardos. [*El iras*

addextre kun timoza trepido, e genupozas por pregar. Brudenell venas ad el del dopajo dil placo].

BURGOYNE [*aprobas per kapsigno kande el genupozas*] Ha, tre bone. Ne intruzez, sioro Brudenell: to esas tre bonega. [*Brudenell anke gestas per la kapo e kelke retropazas, simpatioze spektas. Burgoyne iras a sua unesma plaso ed ektiras bela ora kronometro*]. Nu, ka la preparado esas facita? Ni ne ditenez sioro Dudgeon.

Nun la manui di Richard esas ligita dop il; e la kordo esas cirkum ilua kolo. La du soldati tenas la brankardi dil charo, pronta por fortranar ol. La mortigisto, stacante sur la charo dop Richard, signifas al serjento.

SERJENTO [*a Burgoyne*] Pronta, sioro.

BURGOYNE. Ka vu havas irgo plusa dicar, sioro Dudgeon? Restas ankore du minuti ante dek-e-du kloki.

RICHARD [*per la forta voco di viro qua vinkas la bitreso di morto*] Vua posh-horlojo esas tarda segun la vilaj-horlojo, quan me povas vidar de hike, Generalo. [*La vilaj-horlojo sonas l'unesma stroko di dek-e-du. La homi nevoluntante tresayas pro la sono, e nelaute jemas*]. Amen! mea vivo por la futuro dil mondo!

ANDERSON [*klamas hastante aden la merkato*] Amen; e haltigez la mortigo. [*Il shovas su tra la lineo de soldati ye l'altra latero de Burgoyne ed anhelante hastas al jibeto*]. Me esas Anthony Anderson, la viro quan vi volas.

La tre ecitita turbo atenceme askoltas. Judith mistaceskas, regardegas il; e levas la manui quale on di qua la maxim kara prego esas respondizita.

SWINDON. Ho yes. Do vu arivas en bona tempo por prenar vua plaso sur la jibeto. Arestez il.

Pro signalo del serjento, du soldati avancas por sizar Anderson.

ANDERSON [*shovas pagino al vizajo di Swindon*] Yen mea pas-permiso, sioro.

SWINDON [*surprizita*] Pas-permiso! Ka vu—!

ANDERSON [*emfazoze*] Me esas. [*La du soldati prenas il ye la kudi*]. Komandez ta homi liberigar me.

SWINDON [*al soldati*] Liberigez il.

SERJENTO. Retretez.

La du homi riiras a lia plasi. La vilajani voc-aklamas; e komencas exultante regardar l'una l'altra pro presento di triumfo, vidante lia pastoro kunparolar lia enemiki.

ANDERSON [*profunde sospiras pro alejo e vishas la fronto per naztuko*] Danko a Deo, me arivis justatempe!

BURGOYNE [*sempre kalma, la kronometro enmanue*] Sat multa tempo, sioro. Multa tempo. Me nultempe audacus mortigar homo segun horlojo Amerikana. [*Il enposhigas la kronometro*].

Anderson. Yes: ni esas ja plu avancata per plura minuti kam vu, Generalo. Nun komandez li prenar la kordo de la kolo di ta civitano Amerikana.

BURGOYNE [*al mortigisto sur la charo—tre jentile*] Bonvole desligez sioro Dudgeon.

La mortigisto prenas la kordo del kolo di Richard, desligas la manui, ed helpas il metar la vestono.

JUDITH [*timide reptas ad Anderson*] Tony.

ANDERSON [*pozas sua brakio cirkum elua shultri ed afecionoze moketas el*] Nu, nun quale vu konsideras vua spozulo? He?—he??—he???

JUDITH. Me shamas [*el celas sua vizajo an ilua sino*].

SWINDON. Vu aspektas vinkita, generalo Burgoyne.

BURGOYNE. Me esas, sioro; e me esas sat humana joyar pro to. [*Richard saltas del charo, Brudenell ofras*

manuo por helpar il, e Richard kuras ad Anderson e totkordie presas ilua sinistra manuo, la dextra manuo okupata da Judith]. Incidente, sioro Anderson, me ne tote komprenas. La pas-permiso esis por komandanto dil milico. Me supozis, ke vu esas—[*Il regardas tam signifikante kam posible la kavalko-boti, la pistoli, e la vestono di Richard, e pluse dicas*]—kleriko.

ANDERSON [*inter Judith e Richard*] Sioro: esas dum la probo-horo ke viro trovas sua vera mestiero. Ca fola yunulo [*pozas manuo sur la shultro di Richard*] fanfaronis, ke il esas la Dicipulo dil Diablo, ma la probo-horo veninte, il trovis, ke ilua destino esas sufrar ed esar fidema til morto. Me supozis me esar sat bona pastoro dil evangelio di paco; ma la probo-horo veninte a me, me trovis mea destino esar agemulo, e ke mea plaso esas inter la tondro dil kapitani e dil klamado. Do me komencas mea vivo evante kinadek yari kom kapitano Anthony Anderson dil Springtown-milico; e ca Dicipulo dil Diablo balde komencos kom la Veneracinda Richard Dudgeon, e fanfaronos sua babilado en mea olima katedro, e donos bona konsilo a mea senraciona e sentimentala spozineto [*pozas l'altra manuo adsur elua shultro. El regardetas Richard por saveskar, quale ta predico plezas ad il*]. Vua matro dicis a me, Richard, ke me nultempe selektabus Judith se me naskis por l'eklizio. Me timas, ke el esis justa; do, se vu permisas, vu retenos mea vestono, e me retenos la vua.

RICHARD. Pastoro—me devas dicar, Kapitano. Me kondutis quale folulo.

JUDITH. Quale heroo.

RICHARD. Tote sama, forsan. [*Kelke bitre*] Ma no: se me esabus bona, me facabus por vu to quon vu facis por me, vice facar vana sakrifiko.

ANDERSON. Ne vana, yunulo. Omna sorto bezonesas por facar mondo—santi ed anke pekanti. [*Turnas su a Burgoyne*] E nun, Generalo, tempo hastas; ed Amerika urjas. Ka vu nun komprenas, quankam vu okupas urbi e ganas batalii, ke vu ne povas vinkar naciono?

BURGOYNE. Mea kara sioro, sen Vinko on ne povas havar aristokratataro. Venez e diskutez ta afero ye mea lojeyo.

ANDERSON. Me servas vu, sioro. [*A Richard*] Duktez Judith adheme por me, me pregas, mea yunulo. [*Il transdonas el ad il*]. Venez, Generalo. [*Il okupate iras tra la merkato-placo vers l'urbo-domo, livas Judith kun Richard. Burgoyne sequas il per un o du pazi; haltas e turnas su a Richard*].

BURGOYNE. Ho, incidente, sioro Dudgeon, me joyus aceptar vu por dejunar ye un kloko e duimo. [*Il pauzas dum instanto e pluse dicas, kun jentile velizita ruzemeso*] Adduktez siorino Anderson, se el esus tante komplezema. [*A Swindon, qua iritesas*]. Aceptez ol kalme, mayoro Swindon: vua amiko la soldato Britaniana povas vinkar omno ecepte la Milit-Ministerio Britaniana. [*Il sequas Anderson*].

SERJENTO [*a Swindon*] Qua komandi, sioro?

SWINDON [*sovaje*] Komandi! Quale nun komandi utilesas! Es nul armeo. Irez al loj-bilieto; ed esez damnita! [*Il turnas su ed ekiras*].

SERJENTO [*kombateme e patriote refuzas l'ideo di falio*] 'Tencez. Nun: alte pozez via mentoni, e montrez a li, ke vi tote ne egardas li: Pozez l'armi! Quarope! Turnez! Rapide marchez!

La tamburi sonas la marcho-tempo per grandega krak; la muzik-korpo pleas Grenadisti Britaniana; e la Serjento, Brudenell, e l'Angla soldati defiante ekmarchas.

La vilajani proxime sequas li, e mokas li; e la vilajala muzik-korpo, tre primitiva grupo, sequas omni pleante Yankee Doodle. Essie, qua eniras kun li, kuras a Richard.

ESSIE. Ho, Dick!

RICHARD [*bonhumore ma ferme*] Nu, nu: no, no! Me toleris esar pendigita, me ne toleros esar plorata.

ESSIE. No, me promisos. Me esos bona. [*El esforcas supresar la lakrimi, ma ne povas*]. Me—me volas vidar adube la soldati iras. [*El kelke fore iras alonge la placo, fingas sequar la turbo*].

JUDITH. Promisez, ke vu nultempe dicos lo ad il.

RICHARD. Ne timez.

Li presas la manui.

ESSIE [*klamas a li*] Li retrovenas. Li deziras vu.

Joyego en la merkato. La vilajani turboze ri-eniras pro frenezioza entuziasmo kun la muzik-korpo, e levas Richard adsur lia shulti, e voco-salutas il.

NOTI PRI LA DICIPULO DIL DIABLO

BURGOYNE

GENERALO JOHN BURGOYNE, qua en ica teatrajo esas unesmafoye prizentita (segun mea savo) sur l'Angla ceneyo, ne esas ordinara teatro-soldato, ma tam exakta portreto kam esas kustumal por teatro-portreti. Ilua objeciono pri profana blasfemi ne esas pruntita de la H.M.S. Pinafore da sioro Gilbert: ol esas obtenita de l'Instrucion-Kodexo quan il ipsa skribis por sua oficiri kande il enduktis Lejera Kavalrio aden l'Angla Armeo. Ilua opiniono, ke Angla soldati devas esar traktata kom enti inteligenta, esis sendubite tam desagreabla al autoritatozi milital di ilua ero, kande on sensucie komandis mil stroki per flogilo por soldato, kam ol esos a ta viktimi moderna dil flogo-nevroso qua anxias por rivivigar ta sporto. Ilua militala raporti esas tre espritoza kom kritikuri, ed esas humana ed informita en la limiti aristokratal, maxim bone montrita da ilua deklaro, qua nun semblas tre stranja, ke il redeskus demandar promoco per irga altra moyeno kam influo familial. Kom kandidato parlamental, Burgoyne tante

literale konsideris l'idiotismo 'kombatar por elekto', ke il duktis sua partisani al voteyo en Preston en 1768 portante charjita pistoli en amba manui, e ganis la plaso, quankam il esis punisita per amendo di £1.000, ed esis denuncita da Iunius, pro la pistoli.

Nur dum recenta yari posiblesas irga kompreno general pri ta sentimento qua guidis Burgoyne, kom profesata enemiko di opreso en India ed altraloke, aceptar l'Amerikana autoritato milital kande tante multa altra oficiri preferis demisionar kam servar en interna milito kontre la Kolonii. Ilua biografiisto De Fonblanque, skribante dum 1876, evidente konsideris to nedefensebla. Nuntempe suficas dicar, ke Burgoyne esis Imperialisto. Il simpatiis la kolonii; ma li propozante kom remediilo la rupto dil Imperio, il konsideris lo kom retropazo por civilizo. Quale il dicis al Komonala Chambro, 'Quankam ni rimemorez, ke ni luktas kontre frati e kunregnati, ni mustas anke rimemorar, ke ni luktas en ta krizo por la fato dil Imperio Britaniana.' Okadek-e-quar yari pos ilua falio, ilua republikana vinkanti ipsa facis interna milito por l'integreso di sua Uniono. Dum 1885 le Whig, qui reprezentis la kontre-Burgoyne-tradiciono di Nedependeso Amerikan en Angla politiko, abandonis Gladstone e federis su kun lia antagonisti politikal por defensar l'Uniono inter Anglia ed Irlando. Recente Anglia sendis 200.000 viri aden kombato sude del equatoro por bataliar pri la questiono, ka Sud-Afrika developos kom Federuro di Kolonii Britaniana o kom nedependanta Unionita Stati Afrikana. En omna ta kazi, l'Unionisti qui separis su de sua partisi esis nomita reneganti, quale Burgoyne esis nomita. Komprenende, lo esas nur un de la konsequi

desfortunoza dil fakto ke la homaro, maxim ofte nekapabla pri politiko, aceptas insulto kom facila e konvenanta remplaso. Kad esis yusta Burgoyne o Washington, Lincoln o Davis, Gladstone o Bright, sioro Chamberlain o sioro Leonard Courtney, nultempe esos decidita, pro ke nultempe on povus pruvar, ke la guvernerio dil vinkanto esabus plu bona por la homaro kam esabus la guvernerio dil vinkita. Esas vera, ke la vinkanti ne dubitas lo; ma segun la dramatisto, tala certeso esas nur parto dil komedio homal. L'Unionisto Amerikana esas ofte Separatisto relate Irlando; l'Unionisto Angla ofte simpatias la Regnanto Polana; e l'Unionisti ed Angla ed Amerikana esas apta esar Ruptisti relate ta Ancien Imperio, l'Imperio di Chinia. Li amba esas Unionisti relate Kanada, ma diferas pri l'apliko dil Monroe-doktrino. Pri me, la dramatisto, me ridetas, e guidas la diskuto itere a Burgoyne.

La cedo di Burgoyne en Saratoga igis lu divenar ta ulfoye necesa parto di nia sistemo Britaniana, peko-kapro. L'expliko por ilua falio donita en la dramato (p. 98) fondesas sur skriburo citata da De Fonblanque de la Vivo di Sinioro Shelburne da Fitzmaurice, qua sequas: 'Sinioro George Germain, havante inter altra partikularaji stranja desprizo esar irgamaniere jenita, aranjabis vizitar sua kontoro por signatar la depeshi dum irar al ruro; ma pro ke olti direktita ad Howe ne ja esabis nete kopiita, ed il ne volis esar tardigita de la projetita vizito a Kent, olti tatempe ne esis signatata ed esis obliviata kande il retrovenis.' Olti esis la depeshi qui komandis sinioro William Howe, qua esis en New York, juntar su ye Albany a Burgoyne, qua marchabis de Québec por ta skopo. Burgoyne atingabis Saratoga ube, sen l'expektita rinforco, il esis senespere superirita

dal nombro de soldati, ed ilua oficiri esis unope pafita segun la maniero di le Boer da Amerikana farmist-pafisti. Ilua propra kolumo esis perforata da kuglo. La publikeso di ilua falio, tamen, esis bone kompensata da la fakto, ke la voyajo a Kent di sinioro George ne esabis ajornita, e ke nulu savis pri la falio dil depesho. La programo dil Angla Guvernerio e Korto dum la sequanta du yari esis celar la neglijo di Germain. La demando di Burgoyne por inquesto esis vinkita en la Komonala Chambro da korto-partiso; e kande il tandem ganis komitato, la rejo forigis ol per prorogo. Kande Burgoyne komprenis to quo eventabis pri l'instrucioni ad Howe (la ceno en qua me prizentas ke il saveskas pri lo ante atingir Saratoga ne esas historial: la verajo ne venis ad il til multa monati plu tarde), la rejo fakte profitis del fakto ke il esis milito-kaptito qua esas en Anglia per honor-promiso, e komandis il retroirar ad Amerika e kapteso. Burgoyne quik demisionis omna sua ofici; e to klozis ilua kariero milital, quankam il pose esis nomita Komandanto dil Armeo en Irlando por exilar il del parlamenteyo.

Ta epizodo ilustras la stranja perversigo dil Angla honoro kande la privileji e prestijo dil aristokrataro minacesas. Sioro Frank Harris dicis, pos la dizastra batalio ye Modder-rivero, ke l'Angli, perdinte Amerika un yarcento ante lore pro ke li preferis George III, esis tote pronta perdar Sud-Afrika hodie pro ke li preferas komandanti aristokratal kam komandanti sucesoza. Horace Walpole, kande l'intertempa retreto di parlamenteyo eventis dum krizo dil Milito por Nedependeso, dicis, ke on ne expektez la Siniori renuncar lia fazano-chaso pro Amerika. En la laboristo-klaso qua, quale omna klasi, havas sua propra

aristokrataro, esas la sama antipatio deshonorizar institucuro o ‘chomigar homo’. Funde, komprenende, ta semblante senshama sakrifiko di granda interesti publika a triviala interesti personal esas nur la prefero dil ordinara homo por ta kozi quin il povas komprenar kam ta kozi ultre sua kompreno. Esas stupideso, ne deshonesteso.

Burgoyne esis viktimo di ta stupideso dumaniere. Il ne nur esis renuncita, malgre ilua alta karaktero e servo estimata, por protektar favorato dil korto qua fakte esabis degradita pro poltroneso e mala konduto en batalio dek-e-kin yari ante lore; ma ilua partikulara kritikema temperamento e talento artistal, satiral, kelke teatral, ed ilua minuciema delikateso, ilua bela esprito ed humaneso, esis precize tala qualesi quala igis il desprizata da stupidi pro lia timo pri ironioza kritiko. Longe pos ilua morto, Thackeray, qua havis bona kompreno dil karaktero homal, ma qua esis tipale stupida pri evaluar ed interpretar ol, instintale mokridetis il ed exultis pri ilua falio. Ta mokrideto reprezentas la kustumala Angla atitudo pri la Burgoyne-tipo. Omnafoye la kritiko-geniozo esas vinkita, e la stupida geniozo (nam amba temperamenti havas lia geniozi) qua ‘sat bone travivas’ esas popular en Anglia. Ma la falio di Burgoyne ne esis pro ilua propra temperamento, ma pro la temperamento stupida. To quon viro povus facar sub ta cirkonstanci, il facis, e facis jeneroze e noble. Il faliis, ed ilua ideala imperio frakasesis, ne pro sua propra mala konduto, ma pro ke sinioro George Germain tro-evaluis sua vakanco en Kent, e ne suficante evaluis la desfacileso vinkar ta fora ed inferiora enti, la koloniisti. E rejo George e la naciono konkordis kun Germain. Esas

signifikiva, ke en Amerika, ube Burgoyne esis enemiko ed invadanto, il esis estimata e laudata. Ibe la klimato plu multe favoras vivozeso intelektal.

Me deskriptis la temperamento di Burgoyne kom kelke teatral; e la lektanto observis, ke la Burgoyne di La Dicipulo dil Diablo esas homo qua pleas sua vivorolo segun la maniero di naskinta granda komediisto. Se il esabis mortigita ye Saratoga, ilua komedii neskriptita ed ilua projeto facar Mendikant-Opero ek Quale Vu Deziras nekonceptita, me ankore piktabus la sama portreto di il pro ilua repliko al artikli di kapitulaco propozita dal vinkanta Gates (qua esis Anglo). Yen olti:

PROPOZICIONO.	RESPONDO.
1. L'armeo di generalo Burgoyne esante diminutita da multa falii, da deserto, maladeso, ed c., la provizuro exhaustita, la kavali milital, tendi e bagaji raptita o destruktita, la retreto klozita, e la kampeyo cernita, li nur esez permisita cedar su kom militala kaptiti.	L'armeo di lietnant-generalo Burgoyne, irge quante reduktita, nultempe admisos ke lia retreto esas klozita dum ke li havas armi en lia manui.
2. L'oficiri e soldati darfas retenar la bagaji qui apartenas a li. La generali di la Unionita Stati nultempe permisas ke individui esez spoliata.	Agnoskita.

3. La trupi sub la sinioro generalo Burgoyne esos duktita per la maxim konvenanta voyo a Nov-Anglia, marchos per facila marchi, ed esos suficante provizita survoye.

Aceptita.

4. L'oficiri esos admisita sub honor-promiso ed esos traktata per la jenerozeso kustumala en tala kazi, tam longe kam li, per korekta konduto, duras meritar ol; ma ti qui remarkesos faliar pri lia honor-promiso, quale ula oficiri Britaniana ja facis, expektez esar inkluzita.

Pro ke nula oficiro di ca armeo povas esar akuzata pri, od esas kapabla, faliar pri sua honor-promiso, ica artiklo bezonas nula respondo.

5. Omna publika provizuri, artilrii, armi, municioni, furgoni, kavali, ed c., ed c., mustas esar livrata a proviz-intendanti komisita recevar oli.

Omna publika provizuri esez livrata, ecepte armi.

6. Ica kondicioni esante aceptita e signatita, la trupi sub la komando di sinioro generalo Burgoyne esez ordinita en lia kampeyi, ube li esos komandita forpozar lia armi, e pos to esos formarchigita al fluvio-rivo survoye a Bennington.

Ica artiklo esas tote neadmisebla. Prefere kam l'armeo konsentus forpozar l'armi en lia kampeyi, li atakos l'enemiko, rezolvita kombatar senkompate.

E plu tarde, ‘Se generalo Gates ne intencas retretar de la 6ma artiklo, la pakto quik finas: l’armeo til la lasta viro facos irga desesperiva ago prefere kam subisar ta artiklo.’

Yen la viro esante maxim Burgoyne-atra. Ka me mustas pluse dicar, ke il ganis sua punti; e kande l’advera cedo-ceremonio eventis, ke il plu-pleabus la kompatinda generalo Gates del ceneyo, ecepte ke ta komandanto dignis l’okaziono per retrodonar ilua glavo ad il.

Pri la komenturo pri indijeni havanta skalpo-kulteli qui, kun la trupi engajata de Germania, esis la duimo dil forso di Burgoyne, me citas la kazo di Jane McCrea, fiancino di ul oficiro di Burgoyne. Chefo dil Wiandoti kun l’armeo di Burgoyne adduktis el al kampeyo Britaniana kom milit-kaptito kande altra indijeno-bando sendita dal fianculo postulis el. La Wiandoto solvis la disputo per mortigar el e portar elua skalpo a Burgoyne. Burgoyne ne punisis lu. Forsan il timis, ke masakro di blanki ye la landlimito Kanadana dal Wiandoti konsequus irga puniso. Ma ilua propra deklari ja minacabis ta qua la sovaja chefo facis.

BRUDENELL

Brudenell anke esas reala persono. Adminime, artilrio-kleriko tale nomizita eminenteskis ye Saratoga per lektar la funer-oficio por mayoro Fraser dum batalio, e per tre amuzanta aventuro naracata, exajerate, da Burgoyne, relate la siniorino Harriet Acland. Altri naracis quale la spozulo di siniorino Harriet su-ocidis per duelo, falis e frapis la kapo sur stoneto; e quale

siniorino Harriet pose mariajigis su kun la militanta kleriko. Tamen, to omna esas stofo ek mentio romantika, quankam repetita en libri kom vera historio de generaciono a generaciono, mem til l'unesma edituro di ca libro. Fakte, mayoro Acland mortis en sua lito pro kataro balde pos sua riveno ad Anglia; e siniorino Harriet restis kom vidvino til sua morto en 1815.

La restajo di La Dicipulo dil Diablo forsan advere eventis, quale la maxim multa rakonti inventita da dramatisti; ma me ne povas produktar dokumenti. La nomo di mayoro Swindon esas inventita; ma la homo, komprenende, esas reala. Dekedui de lu existas til nun.

APENDICO

Por Ellen Terry (1847-1928) e George Bernard Shaw (1856-1950), skribar letri esis pleo teatral, e li amba pleis multa roli dum ta skribita relato. Lia motivo skribar la letri, e la grado a qua singla letro reprezentas la skribanto, igas on questionar, ka 'letro-amoro' esas advere amoro?

En 1892 sioro Terry sendis letro ad Edmund Yates, redaktero dil jurnalo *The World*, tatempe la maxim segunmoda jurnalo omnasemana, ube Shaw employesis kom kritikisto pri muziko. El demandis, ke ulu ofrez opiniono pri amiko muzikal. Shaw asistis posdimezala koncerto ube Terry recitis e l'amiko kantis; pos to, ye 29 junio 1892, Shaw sendis letro a Terry en qua il skribis detaloza remarki pri l'expektaji dil amiko. Komencante per formala 'Kara siorino Terry' e pose 'Me ne marchus cent metri por itere audar vua amiko kantar', Shaw prizentas su e vartas elua respondo per letro. 'Mea precipue timo pri ca letro esas, ke ol posible igos vu respondar. Se skribo esas peno por vu … bonvole ne atencez me, od adminime ne facez plu multo kam skribachar "Danko por nulo" per

postkarto.' Same kandide, Terry respondis, 'Me ne prizis vu ante ke vu skribis a me. Me opinionis, ke vu esas nebenigna, e tre rigida e formala. Nun me totkordie pregas pardono.' De ta letro la formaleso lente forfalis, la preske amoranta pasiono kreskis, ed un de la granda korespondi teatral esis kreita por la joyo dil lektanto.

Ye ta dato Ellen Terry evis 44 yari e pleis kun Henry Irving ye la Lyceum-teatro, ube el unesme pleabis kom Ophelia en 1878. Shaw, plu yuna per ok yari, ja havis reputi en la separata mondi di muziko (kom kritikisto) e politiko socialista (kom diskursero); en la teatro, il esis preske nekonocata. Ellen Terry ne personale konocis ilu, e fakte ne renkontris ilu personale til pos multa yari (remarkez la deziro di Shaw en l'unesma letro hike prizentita, ke il ne 'ruptez la magio' dil imaginita Shaw per korpale aparar ad elu).

…….

Kelka letri sequas qui relatas la kreo e plura plei di *La Dicipulo dil Diablo.*

George Bernard Shaw ad Ellen Terry

La dramato quan Shaw jus skriptabis esis La Dicipulo dil Diablo. Ol esis unesme pleata en Anglia ye la Teatro di la Princino di Wals, Kennington, 26 septembro 1897; Murray Carson pleis Dick Dudgeon; ed en Usa en Albany, New York, 1 oktobro; Richard Mansfield pleis Dudgeon. Ta Usana pleo esis l'unesma suceso komercal di Shaw. De ta dato il povis retretar de laboro kom jurnalisto e divenis pasable richa kapitalisto e sucesoza

dramatisto. La dramato esis nove pleita en London dum 1907 dum la repertorio-sezono di Granville-Barker ye la Savoy-teatro. Tatempe Matheson Lang pleis Dudgeon ed H. Granville-Barker pleis generalo Burgoyne. Ne til oktobro 1930 ol esis itere pleita en la West-End di London, kande sinioro John Martin Harvey pleis ol ye la Savoy-teatro. Per interviuvo en The Observer *balde ante ta pleo, Shaw deskriptis quale il lektabis ol al aktoro William Terriss, qua audis nur poko, pro ke lu ne povis vigilar.*

30 novembro 1896

Me mustas skribar adminime tri linei a tu. Ne timez ke tu disipas mea tempo: kontree, tu salvas mea vivo. Yen pruvo.

1me. Hodie me kompletigis mea teatrajo. Quale tu opinionas pri lo? Kad olta semblas tempo-disipo? Tri akti, sis ceni, maestro-verko, tote kompletigita dum kelka semani, malgre facir voyajo a Paris ed anke skribir ta artikli pri Ibsen—artikli tante tro-skribita, ke me extirpis e forjetis tota kolumni. Me ne mencionas l'elekto en Bradford.

2me. Me esas la centro di bolianta vortico di frenezioza inquesti da insultita redakteri, indignoza sekretarii di publika institucuri (qui deziras diskursi) tra la lando, l'administrerio dil Haymarket-teatro, e nekontebla privata personi, qui skribas multega letri, inkluzante kuverti postmarkizita, respondo-pagita telegram-formularii, ed omna altra moyeno por extraktar quik respondi dum terorinda krizi. Dum monati me ne respondizis mem un de li. Pro quo? Pro ke me ne povis skribar ad irgu ecepte Ellen, Ellen,

Ellen: omna altra korespondo esis netolerebla kande me povus skribar ad el. E qua rezulto? Nu, ke me ne esis mortigita per diskursar e redaktar artikli por jurnali. (Pri la rezulto pekunial me preferas ne pensar; ma la dramato nun kompletigite (kom skisuro), me esforcos ganar kelka pekunio suplemental—me ne multe bezonas olta; ma me esis sempre tante povra relate pekunio, ke nulo nun persuadas me ke me ne sempre preske bankrotas.) Me esas salvita de ta lasta etapi di fatigo quin igis me kronike trouzita dum dek yari. La Socialist-jurnali bitre denuncas me: mem mea devoti nomas me aristokrato, Tory, skribachanta kapitalista, e tale pluse; ma advere omno esas Ellen, Ellen, Ellen, Ellen, Ellen, la feliceso, la repozo, la paco, la refujeyo, la konsolaco per amorar (ho maxim kara Ellen, pluse dicez 'ed esar amorata da'. Mentio poke kustas) mea granda trezoro Ellen.

Quon me partikulare volis dicar? Ho yes, lo sequanta. Me skribis a Terriss por dicar, ke me satisfacas mea promiso ad il havar 'forto dramato' kun rolo por il; ma me volas tua opiniono; nam me nultempe antee probis melodramo; e ta kozo, kontenanta heroala sakrifiko, neposibla tribunalo milital, mortigo (imaginez W.T. *pendigita* ye l'Adelphi!), singluti e diskursi e deklami, forsan esas la maxim monstratra absurdajo farsatra qua ultempe igis audantaro ulular pro ridar. Ma me honeste esforcis krear dramatal efekto. Me opinionas, ke tu povas donar a me advere *senemoca* opiniono pri ol; nam ol ne amuzos tu, quale Armi e la Viro ed On Nultempe Esas Certa, ne tushos tua sentimentala parto quale Candida (la heroino ne esas la heroo dil teatrajo cafoye); e tu bezonos koncience laboregar por parlektar ol quale

teatro-karpentisto e por informar me, kad ol esas o ne esas parodio.

Ma nun pensante, to omna esas tro frua. La teatrajo existas nur kom skribacho en mea kayeri—kozi quin me portas en mea poshi. Me mustas revizar ol ed inventar l'agado, anke studiar la historio dil Amerikana Milito por Nedependeso ante ke me povas sendar ol al skribmashinisto por esar lekteble kopiita. Dume me lektos ol a Terriss, ed ad altri, ma ne ad—nu, ne importas: me ne demandas, ke la velo dil templo esez fendita: kontree, me timas en mea anmo venar fulante en mea botizita, kruda, desharmonioza realeso aden ta domeno ube la magiala Shaw, fantomo, kozo qua semblas esar delikata e qua (kelket-ete) fantaziale posturas avan advere bela Ellen. (Rimemorez, ke me stacabis ube me povabus furtar tua harpingli sen flexar mea kudo, e tu frenezioze parolis dume.) Ma la kozo *ya* esos mashinskribita, tatempe tu ya lektos ol por me, ka ne? Forsan ante ke me esos koaktita ruptar la magio per docar a tu la vorti di La Stranja Damo.

Quon me sequonte skriptez? Ka komika opero?

Me vigilas tarde por skribar a tu. Nun la fairo deskreskas; ed Iachimo en sua kofro havas krampi. Ca severa koldeso valoras por me, me supozas, nam me esas Nordano segun komplexiono e konstituciono; ma me esperas, ke tu esas tam varma kam insulo someral qua profunde dormas en la Mediteraneo. Lo sonas quale floro di literaturo; ma me natis en la Mediteraneo; ed ol esis 80° Fahrenheit.

Nun finiginte mea teatrajo, nulo restas ma unfoye kisar mea Ellen e mortar.

G.B.S.

E.T. a G.B.S.

1 decembro 1896

Ha nun tu supozas ke me maxim bone prizas *tala* letro. Nu me maxim bone prizas OMNA tua letri. Ula vorti en tua letri igas me subite ridegar, e plubonigas me.

Nu tu ya *esis* advere laborema! Ed esas la bona vetero por laborar, ka ne? Me tote ne esas dil Sudo. Tote ne. Nordatra, Nord-Polatra. (Ibe la vera fairo brulas, Norde, me esas certa.)

'Standez bone mea Kolumbo.'—Sincere la tua,

ELLEN TERRY

E.T. a G.B.S.

La Dicipulo dil Diablo esis unesme pleita en Usa, 1 oktobro 1897, en Albany, New York, e dum la sequanta semano ol esis pleita en l'urbo New York da Richard Mansfield ye la Kinesma-avenuo-teatro.—Johnston F.R.: sinioro Johnston Forbes-Robertson, aktoro e teatro-direktisto, la maxim famoza Hamlet di lua tempo.

17 oktobro 1897
Rejino-Hotelo, Leeds

Yes, me opinionas, ke la pleo en New York esas *solida.* Komence on ne povas judikar, ma tri semani decidos la kazo, e me krias pro plezuro nam me amas ta dramato. Johnston F.R. obligesos, me supozas, plear Hamlet e nur Hamlet dum lua sejorno ye la Lyceum, ma ka pose? Ka lu facos turo e preparos novaji por la teatri di London? Ha, tu insultas me! '*Kapricoza.*' Nu, tu savas, ke li sempre dicis lo! E to quon 'li' dicas evidente esas

vera, ma tu prizas me pro to, ka ne? Esar konstanta tote ne konvenus a tu. Tu bone savas, fripono, ke me ne jenis tu per mea skribachi pro advere bonhumora kompato. Quale tu nun standas? Kad esas omna komi, punti, e korektiguri facita? Ka tu laboras pri nova teatrajo? Quante *multa* nova teatraji? Nultempe teatrajo por tua Ellen, ho no. Me kelke odias omno nun e tedeskas sen Edy. Nula laboro por me. Nula amuzo. Dicez pri ulo lektinda, ulo tre neserioz (por la nokto) ed ulo plu absorbanta. Me timas esar 'obtuza,' trista, e me ya supozas, ke olti venas! Mea Deo quante drola! Omna homi (la Publiko) kondutas quale se me evas 30 yari. Me ne neglijesas. Granda ecito, granda voc-aklamo aprobanta, granda me totavoye, ma—Nu, me havas nulo lektinda. Forsan pro *to.* Dicez (kande tu bone emoceskas ad-me e povas donar kelka tempo a me), dicez to quon F.R. dicis pri la Dicipulo dil D.

Kom presbiteristo ka vu remarkas pri *Lakto?* La Laktrometro falias dum ca dupigema dii, ma omnube la fraudo duras. Me kunparolas la mediki dil vilajo. Li *ne* plendos, e *li savas* to quon signifikas la despurigo di lakto por l'infanti e por la homini qui lin sorgas. Tanta multi povis vivar nur per lakto. Ol anke esas shaminde kustoza. Se vu povas, sendar a me Usana jurnalo pri Mansfield.

Tua E.T.

E.T. a G.B.S.

La pleo di La Dicipulo dil Diablo en New York evidente incitis intereso pri ol en London.—Frohman: Charles Frohman, qua tatempe esis la maxim influema teatro-direktisto en Usa. Plu tarde il multe entraprezis en London. Lu mortis sur la Lusitania en 1915.—Drew: John

Drew, la famoza Usana aktoro, di qua la fratino Georgie spozigis Maurice Barrymore. Lia filii, John, Lionel, ed Ethel, divenis eminenta aktori.

19 oktobro 1897
Sheffield

...Frohman esis la maxim bona di ti quin tu nomas. Lu prizentus ol, tu dicas, en London e kun Drew. Nu, me opinionas, ke to esus bona. Ho, karo, me hodie tante fatigesas, fatigita ed iritita. Me dezirus pozar mea nazo an la kolo di ulu e dormar dum tota monato. Me tedesas da fresha liti (o plu juste *ne*fresha liti) omnasemane en ca hororinda dupiganta deskomfortoza Hoteli, e me ne povas *dormar*. Me volas irar adche me.

Frohman esas bona, me opinionas. Me volas tu sendar a me La Dicipulo dil Diablo.

Tua propra olda L.N.

Ka me darfas lasar Laurence lektar tua Vidvini-Domi? Respondez.

E.T.

LINGUO INTERNACIONA
Ido
UNIVERSALA